

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİHÇİ GIYASEDDİN ALİ YEZDÎ'NİN
SAADETNÂME'Sİ (METİN TERCÜMESİ VE
DEĞERLENDİRME)

Hazırlayan
SİNAN EREN

Tez Danışmanı
YARD. DOÇ. DR ALİ AHMETBEYOĞLU

İSTANBUL 2015

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİHÇİ GİYASEDDİN ALİ YEZDÎ'NİN
SAADETNÂME'Sİ (METİN TERCÜMESİ VE
DEĞERLENDİRME)

Hazırlayan
SİNAN EREN

Tez Danışmanı
YARD. DOÇ. DR ALİ AHMETBEYOĞLU

İSTANBUL 2015

Y Ü K S E K L İ S A N S

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı :Sinan EREN Numarası :2501120268
Anabilim/Bilim Dalı :Tarih Tez Savunma Tarihi :17.07.2015
Danışman :Yrd.Doç.Dr.Ali AHMETBEYOĞLU Saati :11:00
Tez Başlığı :”Tarihçi Gıyaseddin Ali Yezdi’nin Saadetnâme’si (Metin Tercümesi ve Değerlendirme)”

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği’nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ’NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof.Dr.Mualla UYDU YÜCEL		Kabul
2-Prof.Dr.Hayrunnisa ALAN		Kabul
3-Yrd.Doç.Dr.Ali AHMETBEYOĞLU		Kabul

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof.Dr.Osman Gazi ÖZGÜDENLİ		
2-Yrd.Doç.Dr.Dinçer KOÇ		

Tarihçi Gıyaseddin Ali Yezdî'nin Saadetnâme'si (Metin Tercümesi ve Değerlendirme)

Sinan Eren

ÖZ

“Saadetname” veya “Ruzname-i Gazavat-ı Hindistan”, Gıyaseddin Ali Yezdî tarafından 802 yılında yazılmış olup, Emir Timur'un Hindistan seferini detaylı olarak anlatan bir eserdir. Farsça olarak yazılmış bulunan eser, tezde üç bölüm halinde Türkçe'ye tercüme edilmiş ve incelenmiştir. Birinci bölümde Timur'un Hindistan seferine çıkmadan önce çıktığı seferler ve yaptığı gazalar; ikinci bölümde Hindistan'a gitme sebebi ve Hindistan'da ilerleyişi; üçüncü bölümde ise Hindistan'da yaptığı gazalar ve Semerkand'a dönüş süreci işlenmiştir. Tezde ek olarak Timur'un Hindistan seferinin kronolojisi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gıyaseddin Ali Yezdî, Saadetname, Semerkand, Timur, Hindistan

**Historian Geyaseddin Ali Yazdi's Saadet Nameh (Text Translation
and Analysis)**

Sinan Eren

ABSTRACT

“Saadet Nameh” or “Ruzname-i Gazavat-ı Hindistan” was written by Gıyaseddin Ali Yezdi in 802 and it tells Emir Timur's expedition to India in detail. The book which is originally written in Persian is translated to Turkish and studied in three parts in this thesis. In the first part, the expeditions and wars of Timur before India, in the second part the reasons of the expedition to India and the progress in India and in the last part the wars in India and returning back to Semerkand were studied. As an addition to this thesis, the chronologic sequence of Timur's India expedition is given.

Key Words: Geyasaddin Ali Yazdi, Saadat Nameh, Samarkand, Timur, India

ÖNSÖZ

Timur'un kendi devrinde ve sonrasında hayatını ve gazalarını anlatan pek çok eser yazılmış olmasına rağmen bunların pek azı günümüze ulaşabilmiştir. Bunlardan biri Nizamüddin Şamî'ye, diğeri ise Şerafeddin Ali Yezdî'ye ait olan iki Zafername en önemlilerindendir. Bu eserler Timur'un hayatını ve gazalarını en başından başlayarak ele alırlar. Elimizdeki eser Saadetname veya Ruzname-i Gazavat-ı Hindistan ise Timur'un geçmiş gazalarını kısaca anlatmakla beraber esasen Hindistan seferini işlemekte ve kapsamlı olarak bilgi vermektedir. Eser üzerine ilk İranlı akademisyen Prof.Dr. İrec Afşar araştırma yapmış ve metni nüshalarından derleyerek 2000 yılında Tahran'da matbu halde neşretmiştir.¹ Şekil olarak Saadetname; klasik bir 15.yüzyıl İran nesiri örneğidir. Dili nispeten sadedir fakat objektif bir anlatımdan söz edilemez. Müellif eserin her yerinde memduhunu (Timur) abartılı bir şekilde methetmiştir.

Eser; konusuna göre üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde klasik edebiyat mensur eserlerinin olmazsa olmazı olan tevhid, na't, münacat gibi bölümler ve Timur'un o zamana dek yapmış olduğu fetih ve mücadeleler anlatılmaktadır. Müellifin eserinde; "Bu satırların yazarı; hakan Yezd şehrini şereflendirdiğinde onun yakın ve sadık kullarından biriyle tanıştı. Arapça ve Farsça olarak iki risale yazıp sundu ve hakana arz edildi. Hakanın daha önce yaptığı çeşitli savaşlar ve fetihlerden Farsça bir dibace yazıp başına koymasını emredildi. Böylece Ruzname-yi Gazavat-ı Hindistan meydana geldi" diye yazmasından eserin Yezd şehrinde telif edildiğini ve Timur'un daha önce yapmış olduğu savaş ve fetihleri ihtiva eden kısmın daha sonradan eklendiğini anlıyoruz. Bu kısım diğer Zafername'lerde de daha kapsamlı olarak benzer şekilde bulunmaktadır. İkinci bölümde Timur'un Hindistan seferi detaylı olarak ele alınmaktadır. Bu bölüm; eserde yazıldığı üzere Hindistan'da gitgide güçlenen Hindûları bastırmak ve İslâm dinini galip kılmak için Hicrî 800 yılı (1398) Ramazan ayında Kabil'e hareket edilmesiyle başlar. Hindistan topraklarında Delhi ve ötesine kadar gidilip 801 yılı (1399) Şaban ayının sonlarında Semerkand'a

¹ İrec Afşar, **Saadetname ya Ruzname-yi Gazavat-ı Hindustan**, Mektub-ı Miras, Tahran 2000

geri dönülmesiyle sona erer. Son bölümde ise Timur'un Semerkand'da yaptırdığı ulu camiden bahsedilmektedir.

Eserin en önemli bölümü; Timur'un Hindistan Seferinin ayrıntılarıyla verildiği ikinci bölümdür. Burada Afganistan topraklarına girilmesiyle başlayan olaylar gayet ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Timur'un Hindistan içlerine ilerleyişi, Türkistan sahasına dönüş yolculuğu boyunca karşılaştığı kavimler, yaptığı müzakere ve savaşlar, geçtiği ilginç ve önemli mekanlar, ordusunun lojistik, psikolojik durumu, izlediği güzergâh, hangi tarihte nereye ulaştığı, hatta o gün ne kadar yol gittiği gibi bilgiler bütün ayrıntısıyla ve edebiyatla süslenerek kaydedilmiştir. Timur'un başından geçen olaylara verdiği tepkiler ile aldığı kararlar da onun karakterini ve ruh halini anlamamız açısından gayet önem arz etmektedir.

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım Saadetname'yi Türkçeye tercüme ederken İrec Afşar tarafından neşredilen Farsça metni esas aldım. Bununla beraber eserin diğer nüsha ve neşirlerinden de istifade ettim. Eserde fazlaca yer alan manzum kısımları aslına uygun olarak manzum şekilde çevirdim ve kullanabildiğim yerlerde aruz ölçüsüne, kullanamadığım yerde de hece ölçüsüne riayet ettim. Kafiye şeklinde ise metnin aslına sadık kaldım; mesela -a -a , -b -a şeklinde kafiyeye sahip iki beyiti aynı kafiye şemasıyla çevirdim. Metinde geçen bazı özel isimlerin Latin alfabesindeki birebir fonetik karşılığını bulmak mümkün olmadığı için okunuşu en doğru gözükeni seçtim. Timur'un Hindistan'da yaptığı işlere ışık tutan böylesine önemli bir metni elimden geldiğince en az hatayla dilimize kazandırmaya çalıştım.

Eser üzerindeki çalışmamda emeği geçen Danışman Hocam Yrd.Doç.Dr. Ali Ahmetbeyoğlu ile Prof.Dr. Osman Gazi Özgüdenli, Yrd.Doç.Dr. Kadir Turgut'a ve Arapça kısımların çevirisinde yardımcı olan sevgili annem Ferah Eren'e teşekkür ederim. Ayrıca eserin nüshalarını düzenleyip matbu halde basarak üzerinde çalışmayı mümkün hale getiren merhum İrec Afşar'ı rahmetle anmayı da bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1
1. TİMUR'UN HİNDİSTAN SEFERİNDEN ÖNCE YAPTIĞI FETİHLER ..	12
1.1. Münacat ve Nat.....	12
1.2. Mukaddime.....	19
1.3. Hakan Hazretlerinin Yaptığı Fetihlerin Zikri.....	22
1.3.1. Semerkand'ın Fethi ve Moğolistan ile Harzem'e Gidilmesi.....	23
1.3.2. Herat ve Horasan'ın Fethi.....	28
1.3.3. Sistan'ın Fethi.....	30
1.3.4. Mazenderan'ın Fethi.....	31
1.3.5. Semerkand'a Dönüş ve Azerbaycan'a Sefer Kararı.....	33
1.3.6. Hakan Hazretlerinin İsfahan ve Şiraz'a Varışı.....	37
1.3.7. Deşt-i Kıpçak'ın Fethi ve Toktamış'la Savaş.....	39
1.3.8. Yezd'in Şah Mansur Tarafından Kuşatılması ve Timur'un Hemedan ve Fars'a Hareketi.....	41
1.3.9. Bağdat'a Gidiş ve Toktamış'ın Mağlup Edilmesi.....	46
2. HİNDİSTAN SEFERİ ..	48
2.1. Hindistan'a Gidişin Yazılma Sebepleri.....	54
2.2. Hindistan'daki Gazalar.....	55
2.2.1. Şahabeddin Temîm'in Tabiyeti ve Düşmanlığı.....	64
2.2.2. Batnir Kalesi ve Şehrinin Fethedilmesi ve Halkının Kıyıma Uğratılması.....	71
3. HİNDİSTAN'IN İÇ KISIMLARINDA VUKU BULAN MÜCADELELER VE SEMERKAND'A DÖNÜŞ.....	81
3.1. Dehli Valisi Sultan Mahmud'la Savaş ve Zafer Kazanılması.....	82

3.2. Miret Kalesi'nin Fethi.....	95
3.3. Cihanı Fetheden Ordu ile Kâfirler Arasında Ganj Nehri'nde Vuku Bulan Gazalar.....	98
3.4. Putperestlerle Bir Günde Üç Gaza Yapılması.....	102
3.5. Kople Vadisi'ndeki Kâfirlerin Kökünün Kazınması ve Hindû Kâfirlerin Mabedi ve Hac Yeri Olan İnek Şeklindeki Taş.....	106
3.6. Sevalik Dağı Kalesi.....	110
3.7. Sevalik Dağı'nın Öbür Ucundaki Gaza ve Orada Bulunan Mazenderan'dakilerden Daha Engin Ormanlar.....	112
3.8. Hakan'ın Cemu Bölgesindeki Durakları.....	115
3.9. Hakan'ın Semerkand'da Yaptırdığı Cami.....	129
SONUÇ.....	131
KAYNAKÇA.....	133
EK.....	139

KISALTMALAR

<i>a.g.e.</i>	Adı geçen eser
<i>Bkz.</i>	Bakınız
<i>c.</i>	Cilt
<i>ev.</i>	eviren
<i>DİA.</i>	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
<i>Hız.</i>	Hazreti
<i>MEB.</i>	Milli Eğitim Bakanlığı
<i>M.Ö.</i>	Milattan Önce
<i>M.S.</i>	Milattan Sonra
<i>s.</i>	Sayfa
<i>TTK.</i>	Türk Tarih Kurumu
<i>yy.</i>	Yüzyıl

GİRİŞ

Dünya üzerindeki en önemli ve kadim medeniyet kaynaklarından olan Hindistan, binlerce yıllık geçmişe sahip bir coğrafyadır. Tarih boyunca bir yandan medeniyetlerin doğmasına vesile olurken bir yandan da dünyanın diğer toplumları için cazibe merkezi olmuş, bunları bünyesinde eritip kaynaştırarak yepyeni medeniyetlerin doğmasına zemin teşkil etmiştir. Verimli toprakları ve zenginlikleriyle Hindistan, tarih boyunca dünyanın her yerinden fatihleri âdetâ mıknaıs gibi kendine çekmiştir.

Yunanlılar ve Romalılar tarafından Sind nehrinin doğusunda bulunan Asya'nın bütün güneydoğusuna İndia denmekteydi. Sonraki dönemde Arap ve Fars tarihçileri tarafından aynı bölge için Hind ve Hindistan adları kullanılırdı ki,² Hindistan ismi Farsça'da "Hint ülkesi" manasındadır. Hindû kelimesi, Ârîler'in kenarında yaşadıkları büyük nehrin Sanskritçedeki ismi olan ve "nehir, ırmak" anlamını taşıyan Sindhû'dan gelmektedir. Grekçe ve Latince başta olmak üzere çeşitli Avrupa dillerinde görülen sindon kelimesi, Hint kumaşı manasına gelir.

Hindistan; Uman Denizi'yle Bengal Körfezi arasında, kuzeyde Himalaya sıradağlarından güneyde Hint Okyanusu'na doğru giderek daralan bir üçgen şeklinde uzanır. Büyük kısmının devasa boyutlarda bir yarımada olmasından dolayı yarı kıta, alt kıta şeklinde nitelenir. İlk Arap coğrafyacıları, Persler'in etkisiyle Hindistan'ı Hind ve Sind olarak iki bölgeye ayırmışlardır. Harizmî, İdrisî ve Hamdullah el-Müstevfî gibi Müslüman coğrafyacı ve harita âlimleri Hindistan'ı Batlamyus sistemine göre yedi iklimden birinci ve üçüncünün arasına koyarlar. Mesûdî ve Bîrûnî gibi bazı diğer coğrafyacılar ise eski İran sistemine göre ikinci kişvere (ülke) yerleştirirler.³ Tarihte Hindistan yarı kıtası toprakları olarak bilinen bölge günümüzde Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Myanmar ve Sri Lanka arasında paylaşılmış durumdadır. Çok hareketli ve önemli deniz, kara ve hava yolları üzerinde yer almaktadır. İpek yolu ve baharat yolunun buradan geçmesi ve kıymetli taş,

² T.W.Arnold, "Hindistan", **MEB. İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul 1964, C.5, s.517-518

³ S.Mağbul Ahmed, "Hindistan", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988-2013, C.18, s.73-75

kereste ve madenlerin yanı sıra baharatlar gibi dünyada aranan önemli ithalat ürünlerine sahip olması tarih boyunca aktif bir ticaret merkezi olmasına yol açmıştır.

Hindistan, yapı ve yüzey şekilleri bakımından üç büyük ana birime ayrılabilir. Bunların ilki, güney kesiminde yeryüzünün en yaşlı parçalarından olan Gondvana kıtasınının bir kısmı iken yüz otuz milyon yıl kadar önce kırılarak ayrılıp kuzeydoğuya doğru ilerleyerek bugünkü mevkiine ulaşan Dekken yarımadasıdır. Genelde bir plato özelliği gösterir. Büyük bölümü beş yüz ila bin metre yükseltisindedir ve bu platonun kenarları basamaklar şeklinde deniz seviyesine iner. Doğuda Doğu Gat dağları ile bataklık deltalarla kaplı Koromandel kıyılarına, batıda ise Batı Gat dağları ile Malabar kıyılarına inilir. Uman Denizi'ne ulaşan Narmanda ve Tapti nehirlerini saymazsak Godavari ve Krişna gibi çoğu nehir arazinin genel meylini takip ederek batıdan doğuya akar. İkinci birim, kuzeyde boyu iki bin beş yüz kilometreden uzun bir yay halinde uzanan Himalayalar'dan oluşur. Üzerinde sekiz bin metreden yüksek on dört kadar doruğun bulunduğu paralel sıralardan meydana gelen bu sıradağlar, batıda Karakurum dağlarının bir kesimini de içine alarak üç yüz kilometre genişliğine ulaşır. Himalayalar buzulları, karları ve bol yağışları ile ülkenin can damarı olan büyük akarsuları besleyerek Hindistan için önemli rol oynar. Üçüncü birimi, Himalayalar ile Dekken platosu arasında yer alan ve birbirinden Pencap eşiği adı verilen daha yüksek bir kesimle ayrılan İndus ve Ganj ovaları meydana getirir. Yükselti üç yüz metreyi aşmaz. Dekken platosundan ayrılan güneybatı kesiminde Thar çölü bulunur. Aynı düzlüklerin kuzeybatıdan güneydoğuya doğru Ganj nehri ve kolları boyunca çok hafif bir meyille alçalan ve genişliği üç yüz kilometreyi aşan doğu kesimi, Hindistan'ın en verimli topraklarıdır ve en kalabalık şehirlerinin yer aldığı bölgesini oluşturur. Himalayalar'dan doğarak eriyen kar ve buzullarla beslenen İndus ve Ganj nehirleri bölgeyi besler. Bu nehirler muson yağmurları zamanında kabarır ve zaman zaman bütün deltayı kaplayan büyük su taşkınlarına yol açarlar.⁴

Hindistan'da iklimleri belirleyen başlıca unsurlar; ülkenin coğrafi konumu, büyük boyutları, yükseklik, bakı, denizden uzaklık ve muson rüzgârlarıdır. Ülkenin güney kısmı sıcak iklimler kuşağına girer. Bu kesimde yer alan bölgelerde en soğuk

⁴ Halis Bıyıktay, **Timurlular Zamanında Hindistan Türk İmparatorluğu**, TTK. Yayınları, Ankara 1991, s.1-3

ayın ortalama sıcaklığı on sekiz derecedir. Ülkede yağış durumunun ve sıcaklığın belirlenmesinde en önemli faktör muson rüzgârlarıdır. Genel olarak en yağışlı mevsim rüzgârların Hint Okyanusu'ndan karaya doğru estiği yaz mevsimidir. En kurak mevsim de rüzgârların karadan denize doğru estiği kış aylarıdır. Thar çölünde yüz milimetrenin altında olan yıllık yağış, Himalayalar'da on bir bin milimetreyi geçer. Yağışlı mevsimin süresi de değişkendir, bazı yıllar on-on bir ay iken bazı yıllar bir-iki aydır. İklimi belirleyen unsurlardaki farklılaşmaya bağlı olarak ülkede değişik bölgelere has iklimler görülebilir. Ülkenin güney ve güneybatı kıyılarında her mevsim yağışlı muson iklimi görülür. Dekken'in büyük kısmında yaz yağışlı sıcak muson iklimi, Ganj ovasında yaz yağışlı ılıman muson iklimi, Aravalli dağları ve İndus arasında yarı kurak step iklimi ve Thar bölgesinde çöl iklimi hâkimdir.⁵

Tarih boyunca pek çok kavmin istilasına uğrayan Hindistan'ın etnik yapısı çok karışıktır. Bölgeye M. Ö. ikinci binyılın ortalarında Hint-Aryan kökenli beyazlar, M. Ö. altıncı yüzyılda Persler, M. Ö. dördüncü yüzyılda Yunanlılar ve Makedonlar gelmiştir. Onların ardından Ak Hunlar, Moğollar, Türkler ve Afganlar bölgeye gelip yerleşmişlerdir. Böylesine çeşitli ırk, dil ve dinden insanların gelişi ve tamamına yakınının mevcut halkla karışarak yerleşmesi Hindistan'da dil ve kültür bakımından büyük çeşitliliğe yol açmıştır. Avrupa antropologları Hindistan'ın etnik yapısı içinde başlıca şu tipleri sayarlar: Türk-İran tipi, Hint-Avrupa tipi, Dravitler, Mongoloitler, İskit-Dravit tipi, Mongol-Dravit tipi, Hint-Avrupa-Dravit tipi. Türk-İran tipi halklar ekseriyetle kuzeybatıda yaşarlar. Afganlar, Beluçlar, Tacikler ve Pencaplıların bir kısmı bu gruba girer. Hint-Avrupa tipine ait gruplar Keşmir, kısmen Pencap ve Racputana'da yaşarlar ve diğerlerine nazaran uzun boyludurlar. Mongoloitler grubu çoğunlukla Himalaya bölgesinde ve Çin Hindi'nde bulunurlar. Yarı kıtanın en eski halkları koyu tenli Dravitler ve Veddalar'dır. Hindistan'daki diğer bütün ırklardan daha koyu tenlidirler, hatta zencilere yakındırlar. Hindistan'ın merkezinde ve güneyinde yaşarlar. En kalabalık kitleyi oluştururlar. İskit-Dravit tipi İskit Türkleriyle Dravitlerin karışmasından ortaya çıkmışlardır. Dekken'in batısında

⁵ Sırrı Erinç, "Hindistan", **DİA.**, C.18, s.69-73

oturlar. Mongol-Dravit tipinin özelliklerine sahip halklar Bengal ve Orisa civarında yaşarlar. Hint-Avrupa-Dravit tipine ait halklar ise Ganj ovasında oturlar.⁶

Hindistan'da yerleşik hayata M.Ö. yedinci binyılın başlarında geçildiği düşünölmektedir. 2300-1700 yılları arasında bölgede İndus veya Harappa adıyla bilinen medeniyet hüküm sürmüştür. Hâlâ çözülemeyen bir alfabe de sahip olan bu medeniyet ile çağdaşı Sümerler arasında tartılar, süs eşyaları ve ev tipi gibi pek çok benzerlik göze çarpmaktadır.⁷ Asya'dan gelen Hint-Ârîler tarafından yıkılmış ve bakiyeleri güneye göçmek zorunda kalmıştır. İraniiler ile akraba olan ve aslında göçebe haldeki Hint-Ârî kavmi, geldikleri topraklarda yerleşik hayata geçerek İndus medeniyetini asimile etmişler ve yerine 1500-1000 yılları arasında yaşayan Ganj medeniyetini kurmuşlardır. Bu dönem, Hindistan'da dinî inanış ve sosyal geleneklerin oluşmaya başladığı dönemdir. Sosyal hayattaki kast sistemi bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu oluşum, küçük krallıkların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu krallıklardan Magadha Krallığı, M.Ö. altıncı yüzyılda diğerlerini yutarak Ganj vadisinin kontrolünü ele geçirdi. Hindistan'ın kuzeybatı kesimleri de M.Ö. 518 yılında Pers İmparatoru I.Dara tarafından ele geçirildi ve Pers İmparatorluğu'na bağlı Hinduş Satraplığı olarak düzenlendi.⁸ M.Ö. 327 yılında Makedonyalı İskender, İndus'u geçerek Jhelum'a kadar ulaştı fakat buradan geri döndü. Bu seferin sonucunda burada kurulan koloniler, Avrupa ile Hindistan arasında ticaret ve haberleşme sağlayarak önemli gelişmelere öncülük ettiler ve Doğu Helenizmi'ni başlattılar.⁹ M.Ö. 321 yılında Çandragupta adlı bir prens Maurya Krallığı'nı kurdu ve Hindistan'ın büyük bölümüne hâkim oldu. M.Ö. 185 yılında Maurya Krallığı'nın dağılmasından sonra Hindistan, irili ufaklı pek çok krallık arasında paylaşıldı ve çeşitli kavimlerin istilalarına uğradı.¹⁰

Tarih boyunca pek çok kavmin istila hareketine uğrayan Hindistan'a Türkler de ilgisiz kalmamıştır. Bunlardan ilk bilineni, Saka Türklerinin Hindistan'a gelişidir. Hunlara mağlup olarak batıya kaçan Yüeciler'in İran'ın kuzeydoğusundaki Baktria bölgesinde yaşayan Sakalara saldırması sonucu Sakalar göçe mecbur kaldılar.

⁶ Y.Hikmet Bayur, **Hindistan Tarihi**, TTK. Yayınları, Ankara 1946, C.1, s.4-8

⁷ Bayur, **a.g.e.**, s.21-25

⁸ Hasan Pirniya, "Tashir-i Pencap u Sind", **Tarih-i Kamil-i İran**, Dünya-yı İlm, Tahran 2013, s.102-103

⁹ Oğuz Tekin, **Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s.136-138

¹⁰ Azmi Özcan, "Hindistan ", **DİA.**, C.18, s.75-81

Buradan güneye göçerek evvela Kandahar civarına yerleştiler ve buraya Sicistan denmeye başladı. Sakalar burada da Yüceçiler'in tazyikine uğrayarak daha da içerilere inip Pencap'taki Yunan prensliklerine saldırdılar ve doğuda Matura ile güneyde Gucerat'a kadar zapt ettiler. Böylece Hindistan'da bir büyük Saka Devleti kurdukları düşünülebilir.¹¹ Bu devletin kuruluş ve büyüklük devirleri üzerinde pek çok tartışma yapılmıştır. Araştırmacıların çoğu milattan önceki tarihler üzerinde görüş bildirseler de Sör R.G. Bhandarkar gibi bazıları son büyük Saka hükümdarlarından biri olan Moga'nın M.S. 150'ye doğru saltanat sürdüğünü iddia ederler. Yüceçiler Hindistan'a geldiklerinde Saka Devleti büyük ölçüde dağılmış bulunuyordu. Bununla birlikte M.S. beşinci yüzyıla kadar Gucerat'ta varlıklarını sürdürdüler.¹²

Hindistan'a bir diğer büyük Türk akını Ak Hunlar zamanında yapılmıştır. 425'te Baktriya'yı ele geçiren Ak Hunlar, İran'a saldırılarının başarısız olması üzerine 428 yılında Hindistan'a girdiler fakat gördükleri mukavemet neticesinde fazla tutunamayarak geri çekildiler. Ak Hunların Hindistan'ı istilaya başladıkları tarihin 480 civarı olduğu düşünülmektedir. Bu tarih aynı zamanda Toraman'ın tahta çıkış tarihidir. Toraman, Hindistan'ı istila eden üçüncü yabancı hükümdar olarak kabul edilir. Toraman ve oğlu Mihirakula idaresinde 542 yılına kadar bütün İndus havzasını ele geçirdiler. Ujjayini Krallığı'na yenildiler ve 565 yılına kadar ellerinde tuttıkları Keşmir tarafına çekildiler. 565 yılında Gök Türkler, Ak Hunların Türkistan sahasındaki hâkimiyetlerine son verdiler.¹³ Böylece devletin Hindistan kısmı da söndü ve zaman içinde Sakaların bakiyeleriyle karıştılar. Bölgede tekrar siyasi istikrarsızlık baş gösterdi ve krallıklar kendi aralarında savaşmaya başladılar.¹⁴

İslâmiyet'le birlikte Müslüman fatihler gözlerini Hindistan'a diktiler. İslâmiyet Hindistan'a evvela ticaret vasıtasıyla girdi. Baharat, mücevherat vb. ticareti daha ilk zamanlardan itibaren Arap tacirlerini Hindistan sahillerine çekmişti. Yine İranlılar da bölgeye kayıtsız kalmamışlar, bölgeye gelen İranlı alimler, şairler ve edipler beraberlerinde Farsçayı ve İran kültürünü getirmişlerdi. 712'de Araplar, Muhammed

¹¹ İlhami Durmuş, **İskitler**, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2008, s.36

¹² Bayur, **a.g.e.**, s.64-79

¹³ Enver Konukçu, **Kuşan ve Ak Hunlar Tarihi**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara 1973, s.84-103

¹⁴ Bayur, **a.g.e.**, s.86-88

b. Kasım'ın kumandası altında Sind'i ele geçirdiler.¹⁵ Türklerin İslâm dairesine girmeleriyle birlikte Hindistan'da İslâm'ın yayılmasında yeni bir devir açıldı. Küfür ve şirk olarak kabul edilen dinlerin yaygın bulunması sebebiyle gaza ve cihat için çok uygun bir ortam teşkil eden Hindistan'a yönelen ilk Türk-İslâm devleti Gaznelilerdir. Alp Tegin tarafından 963 yılında temeli atılan Gazneli Devleti, 998-1030 yılları arasında hüküm süren Sultan Mahmud zamanında altın çağını yaşadı. Sâ mânî topraklarının büyük bir kısmını ele geçirip siyasi istikrarı sağladıktan sonra Hindistan'a yönelen Gazneli Sultan Mahmud; hükümdarlığı boyunca, İslâm'ı yaymak amacıyla Hindistan'a on yedi sefer düzenlemiştir. Bunların en önemlisi olan 1025-1026 Somnat seferi sonucunda kazandığı büyük zafer, onu Sünnî İslâm dünyasının gözünde kahraman mertebesine yükseltti ve halife tarafından kendisine sultan unvanı verildi.¹⁶ Sultan Mahmud'dan sonraki Gazneli hükümdarları da iç ve dış meselelerin izin verdiği ölçüde sık veya seyrek olarak Hindistan üzerine seferler yapmaya devam ettiler. Gazneli Devleti Hindistan'da Leknev ve Malva'ya kadar hâkimiyet kurdu. Selçuklular ve Gurlular'la mücadeleleri sonucunda, 1157-1160 yılları arasında hüküm süren Hüsrev Şah zamanında tamamen Hindistan'a çekildiler ve buradaki varlıklarına da 1186 yılında Gurlular tarafından son verildi. Gazneliler; gerek Türk-İslâm tarihi, gerekse Hindistan tarihi açısından önemli işlere imza atmışlardır. Hindistan'da İslâmiyet'in yayılmasına hız kazandırmakla kalmamış, bölgede asırlarca devam edecek olan Türk hâkimiyetinin de temellerini atmışlardır.¹⁷

Gaznelilerin ardından bölgeye Gur Emirliği hâkim olmuştur. Horasan bölgesi derebeyliklerinden Gur Emirliği, Sultan Sencer'in Oğuzlarca esir edilip Selçukluların karışıklığa düşmesinden doğan otorite boşluğunu kullanarak sürekli büyümekteydi. 1175 yılında Gur Emiri Muizzuddin, Hindistan'a girip Gücerat'a saldırdı ancak Gazne'ye çekilmek zorunda kaldı. 1181-82 yıllarında tekrar Hindistan'a girerek Peşaver'i alıp Lahor üstüne yürüdü. 1185-86 yılındaki seferde Gur Emiri Muizzuddin, Pencap'a hâkim olarak bölgedeki Gazneli hükümdarlığına son verdi.¹⁸ Ancak Gur Emirliği'nin de bölge üstündeki hâkimiyeti çok sürmedi. Gur Emirliği'nin idaresinde güç kazanan Memlûk veya Kölemen denen Türk beylerinden Kutbüddin Aybeg, Gur

¹⁵ T.W.Arnold, "Hindistan", **MEB. İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul 1964, C.5, s.518-521

¹⁶ Erdoğan Merçil, **Gazneliler Devleti Tarihi**, TTK. Yayınları, Ankara 1989, s.16-28

¹⁷ Erdoğan Merçil, "Gazneliler", **DİA.**, C.13, s.480-482

¹⁸ Bayur, **a.g.e.**, s.254-265

hükümdarı Muizüddin'in vefatının ardından Delhi'de bağımsızlığını ilan ederek 1206 yılında Delhi Sultanlığı'nı kurdu. Kutbüddin Aybeg'in vefatıyla tahta geçen damadı Şemseddin İltutmuş, 1210-1236 yılları arasındaki hakimiyeti boyunca Bihar, Ranthambor, Mandor, Lahor, Mültan, Bengal, Bilsan ve Uccain'i zapt ederek devletin gerçek anlamda kurucusu olmuştur. İltutmuş'un vefatından sonra otuz yıl süren bir fetret dönemine giren Delhi Sultanlığı, 1266'da Gıyaseddin Balaban'ın tahtı ele geçirmesiyle istikrara kavuştu. Balaban'ın akıllı idaresi ve isyancılara karşı aman vermez tavrı sayesinde tekrar düzen sağlansa da 1287'de yerine geçen torunu Keykubad, dedesi kadar başarılı olamadı.¹⁹ 1290 yılında Halaç Türklerinden Emir Celaleddin Firuz Şah Halacî, tahtı ele geçirdi ve Delhi Sultanlığı'nda Halacîler dönemi başlamış oldu. 1296 yılında tahta geçen Alâeddin Muhammed, beş yıl süren başarılı bir seferle Gucerat, Cithor, Mandu, Sivana ve Jalor'u topraklarına kattı ve Güney Hindistan'daki Devagiri, Telangana, Dvarsamudra ve Madura gibi eyaletleri vergiye bağladı. Böylece Türk-İslâm hâkimiyeti ilk defa Hindistan'da böylesine yaygınlık kazandı. Alâeddin Muhammed'in 1316 yılında vefatından sonra çıkan taht kavgasını kazanan Mübarek Halacî tahta geçti ve halife unvanını alarak Delhi Sultanlığı'nda bu unvanı kullanan tek hükümdar oldu. 1320 yılında bir Hint mühtedisi olan Hüsrev Han tarafından öldürüldü. Nasırüddin Hüsrev Şah adıyla tahta geçen Hüsrev Han, kendisinin Hindû asıllı olmasından ve önceki sultana muamelesinden hoşnut olmayan Türk kumandan Melik Gazi Tuğluk tarafından başlatılan isyanda katledildi. Melik Gazi Tuğluk, Gıyaseddin Tuğluk adıyla tahta çıktı. Böylece Delhi Sultanlığı'nda Tuğluklular dönemi başladı.²⁰

Tuğluklu hanedanının kurucusu Gıyaseddin Tuğluk, aslen Sind ile Türkistan arasında kalan dağlık Karavna bölgesi Türklerindedir. Alâeddin Halacî döneminde Hindistan'a gelmiş ve Moğollar'a karşı elde ettiği başarılarından dolayı Melik Gazi unvanını kazanmıştır. Bütün Halacî şehzadelerinin Hüsrev Han tarafından katledildiğini ve hayatta hiçbir şehzadenin olmadığını öğrenince tahta kendisi geçti. Orduyu yeniden teşkilatlandırdı. Hanedan değişikliğini fırsat bilerek ayaklanıp bağımsız hareket etmeye başlayan racaların üstüne yürüdü ve hâkimiyetini pekiştirdi.

¹⁹ Saadettin Gömeç, **Hindistan'da Türk Hükümdarları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s.9-20

²⁰ N.R.Farooqi, "Delhi Sultanlığı", **DİA.**, C.9, s.130-132

Gıyaseddin'in 1325 yılında vefatıyla yerine oğlu Muhammed Şah geçti. Bu dönemde başkent, Delhi'den yeni kurulan Devletabad'a taşınsa da olumlu netice vermemesi üzerine tekrar Delhi'ye dönüldü. Moğollar'ın elinden Kalanor ve Peşaver alındı. Bu durumdan hoşnut olmayan mühtedi Çağatay Hanı Tarmaşirin, 1329 yılında Hindistan'a girse de yenilgiye uğratıldı. İç isyanlar ve ekonomik sıkıntılarla uğraşan Muhammed Şah 1351 yılında vefat etti. Yerine amcasının oğlu Kemaleddin Firuz, Firuz Şah unvanıyla tahta çıktı. Firuz Şah, sultanlığın küçülen topraklarını tekrar eski haline getirmek için çabaladı. Bengal, Caccanagar, Nagarkot ve Tatta'ya başarılı seferler düzenlese de devleti eski gücüne kavuşturamadı. Bununla birlikte hoşgörülü yönetimi, şefkati ve adaletiyle İslâm'ın yayılmasına hız kazandı. Onun ölümünün ardından taht kavgaları başladı. Ayrı yerlerde tahta çıkarılan, birbirini öldüren ve sonra kendileri de çıkan isyanlarla öldürülen şehzadeler devleti iyice zayıflattı. 1394 yılında Mahmud Nasırüddin Şah Firuzabad'da, 1395'te ise Nusret Şah Delhi'de tahta çıktı. İki taraf arasındaki mücadeleyi kazanan Mahmud Şah, Delhi Sultanı olarak tahta geçti.²¹

Çağatay ulusuna bağlı Barlas kabilesinden olan Timur, otuz sene gibi bir süre içinde bütün Maverâünnehir'e hâkim olmanın yanı sıra Horasan, Mazenderan, Azerbaycan, Fars, Irak-ı Acem ve Deşt-i Kıpçak sahalarını ele geçirmiş ve cihanşümül bir Türk-İslâm devleti kurmuştu.²² Timur, Çağataylıların zaman zaman Hindistan'ı yağmalama geleneğinin farkındaydı. Çağataylılar, 1297'den 1327'ye kadar ani süvari baskınları ile Lahor ve Mültan başta olmak üzere Hindistan şehirlerini yağmalamışlar, hatta Delhi önlerine kadar gelmişlerdi. Fakat genel olarak Hindistan'da çok varlık gösterememişler ve geri püskürtülmüşlerdi. Türk-Müslüman Delhi Sultanlığı onları bazen kılıç zoruyla bazen de rüşvet vererek Hindistan'dan uzak tutmuştu.²³ Kendisinden önceki birçok Türk devleti gibi Hindistan'a ilgisiz kalmayan Timur'un Hindistan seferine çıkmasının gerçek sebebinin genel olarak gelecekte tasarladığı seferlere maddi kaynak sağlamak olduğu düşünülmektedir.²⁴ Zaten iki asırdır Hindistan'ın zenginlikleri Türk hükümdarların eliyle hakim

²¹ S. Haluk Kortel, "Tuğluklular", *DİA.*, C.41, s.332-336

²² Hayrunnisa Alan, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular 1360-1506*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015, s.25-62

²³ Rene Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, Çev. M. Reşat Uzmen, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2010, s.484

²⁴ İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, TTK. Yayınları, Ankara 2014, s.30-31

oldukları Delhi’de toplanmaktaydı. Bu babda Timur, Hindistan’ı yakından takip etmekte ve durumunu yakinen bilmekteydi. Nitekim bu sıralarda pek çok büyük eyaletin valileri Delhi’den koparak bağımsızlık ilan etmişler ve mahalli krallıklar kurmuşlardı. Bu mahalli krallıklar Delhi’yi Pencap ve Doab arasına sıkıştırarak en zengin gelir kaynaklarından mahrum etmişlerdi. Pencap’ta da Kokhar aşiretinin isyanı Delhi Sultanlığı’nı zor durumda bırakmıştı. Nihayetinde Delhi Sultanı Mahmud Nasırüddin Şah, zayıf bir hükümdardı ve veziri Mulu Han’ın etkisindeydi. Tüm bu sebepler Hindistan’ı Timur için kolay lokma haline getirmekte ve Delhi Sultanlığı’nın hazinesi de iştahını kabartmaktaydı. Bununla birlikte Timur, bu seferine dinî bir sebep ve amaç kazandırmak istemiştir. Tamamen Türk-Müslüman olmalarına ve pek çok kez yerli halkı İslâm’a kazandırmak için baskı yoluna başvurmalarına rağmen Delhi Türk Sultanlarının bölgenin küfür dinlerine karşı çok müsamahakâr olduğunu, bunun sonucunda putperestlerin gitgide güçlendiğini ve Müslümanların eziyet gördüklerini beyan etmiştir. Sefere çıkma sebebini Hindistan Müslümanlarını kurtarmak ve İslâm’ın yüceltilmesini sağlayıp din düşmanları üstüne galebe çalmak olarak ilan etmiştir. Böylece Timur, 1398 yılında Semerkand’dan Hindistan’a hareket emrini vermiştir.²⁵

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren önem arzeden ve cihangirlerin göz diktiği Hindistan’a yönelik Timur’un seferlerini anlatan Saadetname veya Ruzname-i Gazavat-ı Hindistan adıyla bilinen eserin müellifi Gıyaseddin Ali Yezdî hakkında çok fazla malumata sahip değiliz. Eserin giriş kısmında kendi adını Ali b. Cemalülislâm olarak vermiştir. Cemalülislâm babasının lakâbıdır ve bu kişi, Yezd tarihlerinde adı geçen Muinüddin Cemalülislâm’ın ta kendisidir. Timur dönemine ait iki Yezd tarihinde ismi geçmektedir. Künyesi “Şeyhülislâm Said Cemalülislâm Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Mehriyezd b. Anuşirvan-ı Adil” olarak verilmektedir. Cafer b. Muhammed b. Hasan Caferi’nin yazdığı Tarih-i Yezd’de şu ibareyi görüyoruz: “Onun çocuklarından biri, asrın fazıllarından ve adil kadılarından olan Gıyaseddin Ali Münşî’dir”.²⁶ Ahmed b. Hüseyin b. Ali Katib’in yazdığı Tarih-i Cedid-i Yezd’de ise şöyle yazmaktadır: “Cemalülislâm’ın soyundan Muhammed dinine faydalı pek çok faziletli kimseler yetişmiştir ki bunlardan biri de zamanının

²⁵ Grousset, **a.g.e.**, s.485

²⁶ Cafer b. Muhammed b. Hasan Caferi, **Tarih-i Yezd**, Ed.İrec Afşar, Tahran 1959, s.121

fazıl kişilerinden Said Gıyaseddin Ali Münşi'dir ve mübarek ceddine büyük bir türbe yaptırmıştır. Bu türbe 874 yılında (1470) tamamlanmıştır. Muinuddin Cemalülişlâm Muhtesip'in güzel şiirleri vardı. Sultanların ve ekabirin yanında bulunmuş, gayet zarif, nedim ve hoşsohbet bir şahıstı. Yıllar boyu Yezd şehrinin ihtisap işini yürütmüştü.²⁷

Saadetname'nin Taşkent nüshasında Ali b. Cemalülişlâm'ın lakâbı Gıyaseddin olarak geçmektedir. Eserinde kendisinin dini ilimlere fazla daldığını ve hitabete fazla vakit bulamadığını kaydeder. Gerek buradan, gerekse Cafer b. Muhammed'in Yezd Tarihi adlı eseri gibi kaynaklardan kendisinin Yezd şehrinde kadılık yaptığını anlayabiliyoruz. Evvela Muzafferî Hanedanının hizmetinde, Şah Yahya'nın yakın çevresinde bulunduğunu, daha sonra ise Timur'un hizmetine girerek Ruzname-yi Gazavat-ı Hindistan'ı yazmış olduğunu bilmekteyiz.²⁸

Ali b. Cemalülişlâm'ın Taşkent nüshasında adı geçen oğlu Şehabeddin Muhammed Münşi hakkında da zamanın kaynaklarından bazı bilgilere ulaşabilmekteyiz. Ailesinin bürokrasi ve ilim geleneğini devam ettiren Şehabeddin Muhammed Münşi; Hümayunnâme adlı bir eser yazmıştır. Bunun yanı sıra Yezd Tarihi'ni kayda geçirdiği Şerh-i Havi adlı bir eseri daha bulunmaktadır. Onun ismini Reşidüddin Mübdi'nin telif ettiği Keşfü'l-Esrar vü İddetü'l-Ebrar adlı eserin bir nüshasının sahipler listesinde de görebiliyoruz. Kitaba ismini "Şehab Münşi lakâplı Muhammed b. Ali b. Cemalülişlâm" olarak not düşmüştür. Bu nüsha 23 numarayla Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.²⁹

Gıyaseddin Ali; kitabın iki yerinde Emir Timur'un 31 yıl saltanat sürdüğüne işaret etmektedir. Buradan bu kitabın yazılış tarihini tahmin edebiliriz. Timur'un tahta çıkışı 771 yılında (1370) olduğuna göre kitap 802 yılında (1400), yani Timur'un Hindistan seferinden bir yıl sonra tamamlanmıştır. Müellifin kitaba koyduğu isim muhtemelen Saadetnamedir, zira bu isim eserde iki yerde geçmektedir.

Saadetname mensur bir eser olmakla birlikte, müellif anlatımına güç katmak için araya pek çok şiir serpiştirmiştir. Bu şiirlerden pek çoğu kendisine, kalanları ise Firdevsi, Nizami, Sadi Şirazi, Rudeki ve diğer şairlere aittir.

²⁷ Ahmed b. Hüseyin b. Ali Katib, **Tarih-i Cedit-i Yezd**, Ed. İrec Afşar, Tahran 1966, s.169-185

²⁸ Cafer b. Muhammed b. Hasan Caferi, **a.g.e.**, s.121

²⁹ Muhammed Taki, **Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi Ali Asgar Hikmet Ahdayi Kitaplığı Fihristi**, Tahran 1962, s.35

Metnin bilinen nüshaları şunlardır:

1-) 848 (1444) Cemaziyelevvel tarihli nüsha. Tahran'da Eski Milli Şura Meclisi Kütüphanesi'nde 9449 numaralı defterde kayırlıdır. Bu nüsha 127 sayfa halinde nesta'lik hattıyla Muhammed b. Alaeddin b. Abdülaziz Tebrizi tarafından tensih edilmiştir.³⁰

2-) 1015 tarihli (1606) nüsha. Taşkent şehrinde Özbekistan İlmî Kültür Merkezi Kütüphanesi'nde 1520/2 numarasıyla bulunmaktadır. 84 sayfa olup nesta'lik hattıyla tensih edilmiştir. Bu nüsha 1915'te Petrograd'da basılmıştır.³¹

3-) 1261 tarihli (1845) nüsha. Pencap Üniversitesi Kütüphanesi'nde 294 numarayla kayıtlıdır. 91 sayfa olup nesta'lik hattıyla Ataullah b. Muhammed Hüseyini tarafından tensih edilmiştir.³²

³⁰ Ali Sadrayi Hoyi, **İslâm Şurası Meclisi Kütüphanesi El Yazması Nüshalar Fihristi**, Kum 1997, s.13-14

³¹ İrec Afşar, **a.g.e**, s.XVI

³² İrec Afşar, **a.g.e**, s.XVI

1. TİMUR’UN HİNDİSTAN SEFERİNDEN ÖNCE YAPTIĞI FETİHLER

1.1. Münacat ve Nat

Hamd; aziz ve celil olan, âlemleri yaratan Allah’adır. Bu dünya topunu Sahib-kıran’ın³³ çevgânına³⁴ emanet eden O’dur. Hakan’ın asuman gibi kudreti, Allah’ın kudret asumanından verilmiştir. Hakan’ın devleti cennette övülmüştür. Dünyanın işlerine hükmetme dizgini dünya hâkimliği mülkünün bir parçasıdır ve ancak adaletli şahıslar tarafından elde edilebilir. Dünya hâkimliği devletli insanlara emanet edilir. Onlar cihanı yakan cesaret kemerini Behram’dan³⁵ alırlar. Fetih ve zafer anahtarı, kahır darbesiyle gecenin sinesinde sabahı yarıp çıkaran devlet sahibinin ellerine verilir. Güneşin hançerini karanlığın kınından çeken onlardır.

Allah’ın yardımıyla Hakan hazretleri doğudan batıya bütün dünyanın faziletine sahip olup himmetiyle kusurlu kulları kurtuluşa erdirmiştir. Bütün Turan ve İran diyarlarını cihanı fetheden sancaklarının gölgesi altına aldıktan sonra istikametini henüz fethedilmeyen topraklara çevirmiştir. O; güzel yaratılışını Yaratan’ın kahır ve lütfüne bağlamış ve dünya halkını cehaletin derin karanlığından kurtarıp iktidarının nuruyla sarmalamıştır.

Var olan her şey ki sende bulunur

Zayıflık tozu seninle silinir

Senden nurlanır feleğin her katı

Vücut bağı bulur ab-ı hayatı

³³ Kıran kelimesi, Arapça asır manasındaki karn kökünden türemiştir. Sahib-kıran; asrın sahibi, asrın efendisi manasındadır. Mustafa Kafalı, “Timur’un Şahsiyeti”, **Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu**, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2007, s.7-12

³⁴ Klasik edebiyatta gûy(top) ve çevgân(cirit) ilişkisi vardır. Bu metinde de sıkça kullanılan bu mazmun; ucu eğri cirit ve topla oynanan bir çeşit oyundan gelmektedir. Ahmet Talat Onay, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, MEB. Yayınları, İstanbul 2004, s.242

³⁵ Behram veya Behram Gûr; Sâsânî hükümdarı I.Yezdigerd’in oğludur. Yiğitlik, adalet ve savaçılığıyla meşhurdur. Yaban eşeği avlamayı sevdiği için gûr lakâbını almıştır. Gencay Zavotçu, **Divan Edebiyatı Kişiler ve Kişilikler Sözlüğü**, Aydın Kitabevi, Ankara 2006, s.59-60

Allahım! Dünyayı güneş gibi parlatan bu büyük nimetin şükrünü nasıl yapabiliriz? Güneş gibi ışıklarıyla bütün cihanı saran bu azametli lütfünün büyüklüğünü nasıl anlatabiliriz?

Eğer her saç telim gelseydi dile
İsmi hep tesbih etseydi bile

Henüz dilsiz uyumakta olurdum
Yüz şükürden birini zor bulurdum

Bu dalgalı deryalar ve onlardan koparak dünya topraklarına damlayan bulutlar O'nun sınırsız rahmetinin ufak bir numunesidir. Bu ışıklar saçıp ısıtan güneş O'nun basiret nurunun ufak bir şeraresidir.

Yâdın ruhu okşar vasfın gönüllere akseder
Namin gam giderir kelamın yüreği nakşeder

Kabulünün sikkesi yoksa emel nakdi heba
Rızanın mührü olmazsa beyhude bütün çaba

Bazen kahrının zehiri sonbaharı getirir
Bazen lütfünün rüzgârı eser sabah ile bir

Malikü'l-mülktür ki onu tanımak cana can katıp rahatlık verir. O'nu bulmak ölümsüzlük hazinesidir ve O'na kulluk etmek en büyük nimettir. Onunla olan bir nefis yerdeki ve gökteki her şeyden üstündür. Kâinat O'nun kudretinin numunesi, dünyalar nimetinin göstergesidir. Asilerin boynu celal ve kahriyle bağlı, dostların gönülleri cemal ve lütfüyle canlıdır.

Bulunmaz gönül bağında bir lale
Eğer ciğer delinmezse sevginle

Gönül bahçesinde bulunmaz gonca
Ki aşkının rüzgârı olmayınca

Ulvî âlemin tesbihçileri izzet dergâhında O'nun heybetinden utanma kemerini kuşanmalı, fermanından kulaklarını ayırmamalıdır. O'nun yarattığı her şey, büyüklük ve azametinin deryasından bir damladır.

Sen büyüklük sıfatınla yarattın her ne varsa

Nebilerin akli bile acizlik toprağında

Eğer yüz bin yıl boyunca her şey kâinattaki

Senin izzet sıfatın üstünde düşünse idi

En nihayet acimizi itiraf ederdik biz

Tek bildiğimiz şudur; hiçbir şey bilmediğimiz

Ve bütün varlıkların en mukaddesinin ruhuna, yaratılmışların en hayırlısına ve görenlerin göz nuruna sonsuz salavat olsun.

Muhammed ki istemedi taht u taç

Şahlardan aldı kılıçları haraç

Yanlış söyledim onun tacı vardı

Hem taç sahibiydi hem vardı tahtı

Mübarek tenine taht idi eflak

Mukaddes başına taç idi levlak³⁶

O Resuldür ki, onun mübarek alnındaki nur sayesinde güneş gezegenlere hükümdar olmuştur. Onun menkıbelerinin her birinde bin tane beyan güneşi vardır. Övgüsünden her pervaneye bin mum parlar.³⁷

Muhammedsin ki ezelden ebede

İsminle nakşolur her ne var ise

Işıksın ki görmek seninle olur

Her yaratılanı kaplayan bir nur

³⁶ “Ey Habib’im, sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım” manasına gelen “levlake lema halaktü'l eflak” şeklindeki hadise işaret edilmiştir. Mehmet Demirci, “Hakikat-ı Muhammediyye”, **DİA.**, C.15, s.179-180

³⁷ Klasik edebiyatta bir başka ilişki de mum(şem) ile pervane arasındadır. Pervane; gece kelebeği olarak da bilinen kanatlı bir böcek cinsidir. Gece ateş, kandil, mum, ampül gibi ışık kaynaklarının etrafında dolanır ve sonunda kendini içine atarak veya cama vurarak yanıp helak olur. Yaz akşamları açık alanlarda kolaylıkla şahit olunabilecek bu hadise klasik edebiyatta yankı uyandırmış; pervanenin âşık, mumun ise maşuk olarak nitelendirilmesine sebep olmuş ve sayısız defa kullanılan bir mazmun halini almıştır. Onay, **a.g.e.**, s.397

Meşalesin eğer sen tutuşmasan

Karanlıklara gömülürdü cihan

Onun yüzünün nuruyla âlemin karanlık gecesi aydınlanmış, felek gül bahçesine dönmüştür. Sessizlik mührünün dudaklara vurulduğu, herkesin dehşetle titrediği, mahşer ve din günü korkusunun ciğerleri ateş, gözleri yaşla doldurduğu kıyamet gününde onun güzel cemali, Allah'ın faziletinin ufkundan cenneti gösterecek ve iman ehlinin gözüyle gönlünü basiret nuruyla yıkayacaktır.

Verilen hiçbir misalin onu anlamaya yetmeyeceği bilinmelidir. O, ahir zaman Peygamberi ve yaratılmışların en üstünüdür.

Hacesin ki vehm-i kadrin bilmeli

Ayak toprağın başa taç etmeli

Güneş olmuş ayağına basamak

Gökyüzü minberin olmuş muhakkak

Dünyayı süsleyen bir ay doğmada

Dost nakşıyla karanlığı boğmada

O olmayan gönül makbul değildir

Cana devadır onsuz deva nedir

Onsuz olan nimet olmasa iyi

Silinmez nakşından asla hayali

Onun kadrinin Simurg'u³⁸, izzet Kaf'ının³⁹ üstünden uçmuştur.

Onun temiz gönlü öyle bir cevherdir ki, büyüklük denizinin en derinlerinden yükselmiştir. Kıyas terazisinde hiçbir şey onun vasıflarına denk olamaz.

Daha hiçbir şey yaratılmamışken o vücut bulmuştu ve fitrat bağında onun aziz ruhu parıldamıştı. Resulullah şöyle buyuruyor: “Ben su ve toprak arasında bir nebî ve âdemim.”

³⁸Simurg; klasik edebiyatta adına sıklıkla rastlanan bir kuş türüdür. Anka, Zümrüdüanka olarak da bilinir. Yuvası Kaf Dağı'dır. Onay, **a.g.e.**, s.103

³⁹ Klasik Doğu edebiyatında dünyayı kaplayan bir dağ olarak tasavvur edilir ve sıklıkla kullanılan bir mazmundur. Efsaneye göre İran'daki Elbruz Dağı'dır. Anka kuşunun da yuvasıdır. Onay, **a.g.e.**, s.103

Âdem henüz balçık, çamur ve kandı

O ise cana ve gönle sultandı

Onun makamının yüceliğini anlamakta hayal ve vehim aciz kalır. Melekût âlemi onun himmet elinin altındadır. Onun mübarek yüzünün nuru Allah'ın yaratmasının âyinesidir.

Senin yüzünün nuru parlak güneştir

Kereminin nehirleri Kevser'e eştir

Vahiy bahçelerinin ki bülbülü sensin

Kuran deryalarının parlak incisisin

Onun nübüvvet mucizelerinden bazıları şunlardır:

-Ayı ikiye bölmesi,

-Onun seslenmesiyle ağacın köklerinden çıkıp huzuruna gelmesi ve tekrar yerine dönmesi,

-Mübarek parmaklarının arasından bin beş yüz kişiye yetecek kadar su çıkarması,

-Cabir b. Abdullah'ın evindeki az bir yiyeceği çoğaltarak herkesi doyurması,

-Sureka b. Malik'e bakınca yerin yarılması ve atının ayaklarının kuma saplanıp kalması,

-Bir avuç toprakla pek çok askeri yenilgiye uğratması. Tıpkı Allah'ın şu ayette buyurduğu gibi: "Attığın zaman atan sen değildin, ancak Allah'tı"⁴⁰

-Kurumuş Hudeybiye kuyusunun onun nazarıyla tekrar su dolması,

-Minbere çıktığı vakit önceden yaslandığı sütunun ağlaması,

-Zehirlenmiş koyun etini anlaması,

-Kayser ve Kisra'nın hazinelerinin Allah yolunda harcanacağı ve Yemen, Şam ve Irak'ın fethedileceği haberlerini vermesi gibi.

Resulullah'ın (s.a.v.) mucizelerini anlatabilmek imkânsızdır ve onun en büyük mucizesi; gönüllerin nuru, ariflerin canının âyinesi, Allah'ın birliğine inananların göz nuru, hastaların ilacı, dostların canının baharı, dünya padişahlarının düsturu olan Kuran-ı Kerim'dir. Onun her harfi yücelik nuru saçan bir meşale, hakikat ufkundan doğan bir güneştir.

⁴⁰ Kuran-ı Kerim: 8/17

İsminin zikrinin bereketi kalemden dökülerek gönülleri dolduran, menkıbelerinin feyzi güneşteki zerrelere ve denizdeki katrelerden fazla olan, ümit eteğini şahane incilerle dolduran o Resul'e binlerce selam olsun.

Bu tarihin yazarı Ali b. Cemalülislâm, eserinde demektedir ki; Allah Teala Kuran'da Halil İbrahim'in dilinden şu duayı söyletmektedir: "Sonra gelecekler arasında beni doğrulukla anılanlardan kıl. Beni Naîm cennetinin varislerinden eyle."⁴¹

Allah'tan iki şey istenmelidir. Bunun birincisi; arkada bırakılacak iyi bir isimdir. Böylece insan ölümsüzleşir. İkincisi ise her zaman taze kalacak ebedi mülk olan cennettir. O diyarın halkı asla ölmez, hastalanmaz, yaşlanmaz, fakirleşmez. Komşularına haset etmez ve düşmanlık nedir bilmez.

Akıllı devlet adamları ve zeki vezirler iyi adın da kötü adın da zamanın sayfalarına kaydedileceğini bilirler. Akıllı ve beğenilen kimseler uzun bir ömürden elde edilecek en güzel şeyin güzel bir isim olduğunun farkındadırlar.

Filozoflar farkındalar mıdır ki
Cemşid⁴² kimdi ve Kavus⁴³ kim idi

Cam-ı Cem'in⁴⁴ sahibi olan nerde?
Mührü nerde şimdi Süleyman nerde?

Ne kaldı geride yokluktan başka?
İsimlerden gayrı ne buldu beka?

Geçmiş padişahlardan geriye beğenilmiş sözlerinden başka bir şey kalmamıştır. Bu kara toprağın içinde saklanan mazinin sultanlarından tarih kitaplarındaki siretlerden başka bir eser görülmemiştir.

⁴¹ Kuran-ı Kerim: 26/84-85

⁴² Cem veya Cemşid; İran'da hüküm sürmüş ilk sülale olan Pişdâdiyân hanedanının dördüncü hükümdarı ve en çok bilinenidir. Şarabı keşfetmesiyle bilinir. Klasik edebiyatta eğlence sembolüdür. Zavotçu, **a.g.e.**, s.88-89

⁴³ Kavus veya Keykavus; Keyâniyân hanedanının ikinci padişahı olup Şehnâme'de adı geçen on ikinci İran padişahıdır. Gerçekleştirdiği harekâtlar ve bayındırlık işleriyle meşhurdur. Zavotçu, **a.g.e.**, s.285

⁴⁴ Cam-ı Cem veya Cam-ı Cemşid; İran hükümdarı Cemşid'in elinde bulunan, yedi madenden yapıldığı ve şifa vermek gibi sihirli özellikleri olduğu iddia edilen kadehtir. Klasik edebiyatta çok kullanılan bir mazmundur. Onay, **a.g.e.**, s.151-152

Şarkın Cemşid'i düşürünce camı

Devrin padişahı görür akşamı

Çin şahı akşama yürür öğleden

Batıda kaybolup gider gölgeden

Batı zindanında esir afitab

Gör Bijen'i⁴⁵ esir almış Efrasyab⁴⁶

Bu dünyada kimseden kalmadı iz

Yalnız bilenlerden kaldı birkaç söz

Rum kayserlerinin diktirdikleri kasırlardan geriye ilim ehlinin kalemiyle yarattıklarından başka bir şey kalmadı ve Acem kisralarının fanilik nehrinin kıyısına yaptırdıkları saraylardan günümüze cana can katan beğenilmiş sözlerden başka eser ulaşmadı.

Hamilerin diktiği nice saray

Ki yükseklikte yetişmez ona ay

Hepsi ayaklar altında toz şimdi

Rûdekî'nin⁴⁷ sözleri kaldı baki

Elbette iyilik üzerine yapılan binaların şeref sütunları gökyüzüne uzandı ve ihsan temelleri üzerine oturtulan yapılara zamanın ilerleyişinden bir viranlık ulaşmadı.

İyi amelden başka her eserini zamane

Kisraların gör nasıl yavaş yavaş yok etmede

⁴⁵ Şehnâme'de savaşları anlatılıp yiğitliği övülen Bijen; Rüstem'in torunudur. Efrasiyab tarafından esir alınarak yıllarca bir kuyuya hapsedilir. Klasik edebiyatta Bijen'in atıldığı kuyu, zaman zaman sevgilinin çene çukuruna benzetilir. Zavotçu, **a.g.e.**, s.67-68

⁴⁶ Efrasyab; Şehnâme'de adı geçen Tûrân hükümdarıdır. Divan-ı Lugati't-Türk'teki Alp Er Tunga olduğu sanılmaktadır. Bütün İran'ı hâkimiyeti altına almış ve yıllarca saltanat sürmüştür. Keyhüsrev tarafından öldürülmüştür. Klasik edebiyatta zulüm ve kahramanlığı sembolize eder. Rüstem ile Efrasiyab'ın mücadeleleri Şehnâme'nin esas temalarındandır. Tahsin Yazıcı, "Efrâsiyab", **DİA.**, C.10, s.478-479

⁴⁷ Rûdekî Semerkandî; İran edebiyatının büyük şairlerindedir. Şairlerin ustası olarak anılır. Samaniler döneminde sarayın himayesinde yaşamış, ömrünün sonuna doğru gözden düşmüş, 941 yılında hayatını kaybetmiştir. Mehmet Atalay, **İran Edebiyatı Tarihi: Başlangıçtan Gaznelilere Kadar**, Demavend Yayınları, İstanbul, 2004, s.64

1.2. Mukaddime

Padişahların eser ve haberlerini kayda geçiren faziletli kimseler için mukaddime vaciptir. Ebedi saadet sermayesini elde etmiş, iyi işler yapan, yüksek dereceli padişahların gaza ve muharebelerini zikredip hem çağdaşlarına hem de gelecek nesillere aktarmak çok faydalı bir iştir. Tarihe bakarak ders çıkarmak ve hataların tekrarından kaçınmanın yanı sıra, iyi âdet ve güzel kanunlardan da faydalanmayı sağlar.

Güneşin dünyayı nurlandırdığı tarihin ilk zamanlarından beri dünya hâkimliği meydanına Arap ve Acem diyarlarının şanlı hükümdarı, Allah'ın gölgesi, Rahman'ın rahmetine ve teyidine mazhar olmuş böylesi hiçbir Sahib-kıran'ın ayağının tozu değmemiştir.

Cihan melikinin başı giydi dünya tacını
Sahiplik mührünü vurdu ebediyete kadar

Dünya üzerinde hiç kimse Emir Timur Gurgânî kadar hükümdarlık vasfına sahip olmamıştır. Kılıcı dünyaları fetheden bir yıldırımdır ve varlığı dünyayı kuşatan bir güneş. Hışmı ve kını İskender⁴⁸ gibi, gücü ve sevgisi Cemşid gibi, hamle ve ahengi Behram gibi, savaççılığı Dara⁴⁹ gibi. Dünya hâkimliği hançeriyle çabalayarak aldı hükmüne pek çok memleketi. Dünyayı kavuran yıldırım gibi saldırısıyla ezdi düşmanları, dağları oynatan kasırğa gibi savurdu düşmanlarının can harmanını. Allah'ın teyidiyle saltanatının şafağından beri ufka yürürken kırdı asileri, geçtiği her yerde mahvetti Rüstem⁵⁰ ile İsfendiyâr'ın⁵¹ hikayelerini, unutturdu Dara ile

⁴⁸ Klasik edebiyatta iki İskender vardır. Bunlardan biri Makedonyalı İskender, diğeri ise Kuran'da Zülkarneyn lakâbıyla geçen İskender'dir. Makedonyalı İskender ab-ı hayatı aramasıyla, Zülkarneyn ise Yecüc ve Mecüc kavmine karşı sedd yaptırmasıyla öne çıkar. Bu iki İskender birbirine çok karıştırılmış, hatta bazen hangisinin kastedildiğini tespit etmek imkânsız hale gelmiştir. Onay, **a.g.e.**, s.285-286

⁴⁹ Dara; Keyâniyân hanedanının onuncu ve son şahıdır. İsmi Şehnâme'de anılır. İskender ile yaptığı savaştan yenilip kaçarken öldürülmüştür. Klasik edebiyatta büyüklük, ihtişam ve yiğitlik sembolüdür. Aralarındaki mücadelelerden dolayı ismi İskender ile birlikte geçer. Zavotçu, **a.g.e.**, s.103

⁵⁰ Zaloğlu Rüstem; pehlivanlığı ve yiğitliğiyle meşhur olup İran'ın milli kahramanlarından. Firdevsî'nin Şehnâmesindeki başkahramanlardan biridir. Yiğitlik ve savaççılığı simgeler. Zavotçu, **a.g.e.**, s.417

İskenderi. Kahrının ateşi tutuşturdu dūřmanların tař yūreklerini, kanlar saçan kılıcının alevleri yaktı canlarını güneşin alevden dili gibi.

Savaşta yakıp geçen zehir olur

İşrette parlar saçar ay gibi nur

Onun deryasının darbesiyle zalimlerin başları kan denizinden yükselir kabarcık gibi. Sancaklarını çevirdiği yerde iki at gibi dōrtнала gider fetih ve zafer. Fırtınası savurur dūřmanlarının varlığını fanilik rüzgârına. Girdiđinde savaş yerine güneş utanıp çeker yüzüne tozlardan peçe, mızrağının yıldırımıyla yıldız ıstırap çekmede.

Zemin toz olup göğe uzanmada

Cihan derya olup dalgalanmada

Atlarının tozu doldu gözlere

Gün gözünü yumup kapandı yere

Feleğin yüzü sarardı korkudan

Ayın yüzünü kapattı toz duman

Kaplanları ezerek öldürdü fil

Akan kanlar nehir oldu sanki Nil

Feleğin boynu çığlıkla gerildi

Ve cihan feryat figan dile geldi

Devletinın çığırtkanları bin dille diyorlar ki; Mısır, şam ve Magrib Hakan'ın tasarrufuna girdiği vakit Hakan hazretleri Kabe'yi ve insanların en kutlusunun istirahatgâhını ziyaret edecektir.

Misk kokusu saçıp geldiğin yeri

Aydın eyle güneş gibi ay gibi

şüphesiz Allah'ın teyidi İslâm sancaklarının üstündedir ve melikinın yaptığı işler fazilet ürünüdür. Muhasiplerin sayamayacağı kadar çok askeri olan bu ordunun

⁵¹ İsfendiyâr; Keyâniyân hanedanından Guřtasb'ın ođludur. M.Ö. 549 yılında Rūstem ile yaptıđı savařta öldürölmüřtür. Aralarındaki mücadeleden dolayı ismi Rūstem'le birlikte geçer. Onay, **a.g.e.**, s.74

içinde velayet iklimlerinin ve hidayet ülkelerinin padişahları bulunmaktadır. Şüphe yok ki âlem onların arkasındadır.

O halvet döşeginin sultanları
Ki uzlet iklimidir vatanları

Hepsi namı olmayan namdardılar
Hepsi kamı görmemiş kamgardılar

Gaibtiler gözlerinde cihanın
Sakindiler akışında zamanın

Dünya mülkü yok onların katında
Saraylar yok mühürleri altında

Kubbedir tepelerinde felekler
Hazırdır dergâhlarında melekler

Feleğin hiçbir devrinde, yedi yıldızın altındaki altı yönün hiç birinde, dört unsurdan oluşmuş hiçbir varlık böyle bir cihan hâkimi görmemiştir. Güneş, onun hükmü altındaki memleketlerden başka hiçbir yerde böylesine parlamamıştır.

Yüz bin asır oldu gökte piyade
Sen gibi süvari görmedi zaman

Onun bahtının açık olması, Yaratan'a ibadette kusur etmemesindedir. Allah'ın fazileti ve Peygamber'in şeriatı ona daima yol göstermektedir. Güzeli görebilen âlimler, onun âlemi süsleyen güneş gibi ilhamlı sözlerinden faydalanabilmek için dizinin dibinden ayrılmamaktadırlar. Dünyanın taç sahipleri saraylarındaki saltanatlarından feragat ederek ona kulluk ve hizmetkârlık etmektedirler.

Felek onca şevket ve heybetiyle
Varlığını emrine vermektedir

Güneş onca parlaklık ve nurunu
Yolunun toprağına sermektedir

Hakan hazretlerine sadakatle hizmet eden herkesin yaptığı her iş kaydolup kıyamete dek bilinecek, güçleri ölçüsünde savaşta ve barıştaki bütün çabaları duyulacaktır.

Bu satırların yazarı; Hakan Yezd şehrini şereflendirdiğinde onun yakın ve sadık kullarından biriyle tanıştı. Arapça ve Farsça olarak iki risale yazıp sundu ve Hakan'a arz edildi. Hakan'ın daha önce yaptığı çeşitli savaşlar ve fetihlerden Farsça bir dibace yazıp başına koymasına emredildi. Böylece Ruzname-yi Gazavat-ı Hindûstan meydana geldi.

Her ne kadar bazı yerlerde dinî ilimlere fazla dalınıp hitabete fazla girilmemişse de uğurlu işler elden geldiğince aktarılmaya çalışılmıştır. Sözde abartı şaibesine gidilmemiş, layık olduğu şekilde söylenmiştir. Her ne kusur, eksik ve yanlışlık varsa müellife aittir. Af çizgisiyle üzerinin çizilmesini ümit ederim.

Korku ve ümit gününde ki ben böyle işittim
İyi uğruna kötü olanı affeder Kerim

Eğer siz de sözlerimde bir hata görürseniz
Dünyayı yaratan gibi sizler de affediniz

1.3. Hakan Hazretlerinin Yaptığı Fetihlerin Zikri

Resulullah (s.a.v) buyurdu ki: “Cennet kılıçların gölgesinin altındadır.” Bu hadisin manası şudur ki Allah, cenneti İslâm padişahlarının kılıcının gölgesine yerleştirmiş ve kapılarını Peygamber'in şeriatını takip edenlerin cihanı fetheden kılıçları sayesinde iman sahiplerine açmıştır. Hakan ki talih kadehini hançerinin sular saçan ucuyla tazelemiş ve devlet mumunu ateş saçan kılıcının kıvılcımıyla tutuşturmuştur. Büyüklükle muamele etmenin faydası şudur ki insan canına ziyan gelmesinden endişe etmez ve ümit gözünden savaş meydanlarının tozu silince aydınlığa erişilir.

Hakan hazretleri Hz.Muhammed'in (s.a.v.) dinini yüceltmek için dünya mülkünü bir kenara savurarak kıymetli canını nice tehlikelere atmıştır.

Dünya mülkü gelinini bir kenara atmalı
Kılıçların dudağının busesini tatmalı

Böylece savaşın nam alma zamanı geldiğinde mücevherli kılıcını eline alıp demir giysileri kuşandı. Güneş, hançer ve mızraklarında parladı. Uyanık talihi ve pak ikbaliyle hizmet kemerini kuşandı ve dünyanın bütün memleketlerini otuz bir yılda ele geçirdi. Hükümdarların başı fermanının hattıyla, asilerin boynu itaatinin ipiyle bağlandı.

1.3.1. Semerkand'ın Fethi ve Moğolistan ile Harezm'e Gidilmesi

Bu günden güne büyüyen devletin doğuşu ve bu yeryüzü hâkiminin ortaya çıkışı daha ilk günden böylesi bir eser vücuda geleceğini belli etmekteydi. Onun hareket edişi ve duruşu bile bir dünya hâkimi olacağının delilleri gibiydi. İkbâl çayırının tazeliği altında parlayan bir güneşti, büyüklük ve liderlik güneşi de onun ay yüzünden doğmaktaydı.

Yedi yıldızın hükmü ayan olanda

Ona sundu anahtarını dünya

Felek manastırının sakinleri devletine dua ettiler. Abdallar onun fetih ve zaferini Allah'tan dilediler. Padişah gibi fakirler ve gönül ehli dervişler hal diliyle dediler:

Tazeliği serzeniştan uzakta

Parıldayan gönlü nurlar saçmakta

Bahtının genişliği, cengâverliği

Bilgisi yeteneği ve fatihliği

Talih rüzgârları vurdu cismini

Dünyada ne varsa duydu ismini

Felek vurdu mührünü isminin altına

Âlemin işleri hep döndü ona

Gaybın sırlarına vâkıf gönül kâşifleri; zamanın aynasında senin devletinin sûretini basiret gözüyle izlediler. Cennet âleminin kartalları ve insanlığın zirvesinin gönül

açan hüma⁵² kuşları kanatlarını onun başının üstünde açtılar. Mana meleklerinin habercileri bin dilden onun kulaklarına şunu ulaştırdılar:

Saçtın yere düşmanların başını
Bastın dünyaya mührünün taşını

Oturdun tahtına ve giydin tacı
Topladın yedi iklimden haracı

Yükseldin ülkenin ufuklarından
Cihan içre cihana oldun sultan

Şüphesiz cihangirin Allah tarafından ilham edilen isteği için faziletli kişilerin fikrine başvuruldu. Fatihlik onun kaderinde ta ezelden vardı ve gerçekleştirecek kuvvete sahipti.

Zaman gelip geçmekteyken bir gün
Talihi hoş bahtı ele düşürdün

Falında çıkmıştı düşmek yollara
Hareket emrini verdi orduya

Böylece sultanların taht merkezi, bahtı açık Hakanların şehri, evliyanın meskeni, sûfilerin vatanı ve âlimlerin pınarı Semerkand şehrine hareket edildi. Mu'cemü'l-Büldân⁵³ kitabında bu büyük şehrin özellikleri sayılmış ve Peygamber (s.a.v)'in hadisinde bu temiz beldenin şeref ve faziletlerinden bahsedilmiştir. İktidar bineğinin üzengisi böylece yola koşuldu. İleri gelen emirleri ve sayısız askerlerini –ki gönül dolu değil kendileri gönüldü ve demir kuşanmış değil kendileri demirdi- zafer sancaklarıyla diyarları almaya götürdü. Gerekli tedbirlerle, ülkeler fetheden hançerini eline aldı ve bu memleketlerin fethedilip kurtarılmasını emir buyurdu. Maveraünnehir beldelerinin tamamı zapt edildi. Bölgenin talihli eşrâf ve önde gelenleri ona kulluk dairesine sadakat adımını attılar ve ümit elini ebedi devletinin

⁵² Klasik edebiyatta çokça kullanılan bir başka kuş ismidir. Ayakları yoktur, kemikle veya yanan kemiğin dumanıyla beslenir. Sağken asla ele geçirilemez, hatta görülemez. Gölgesi kimin üzerine düşerse o hükümdar olur. Türkçedeki karşılığı “devlet kuşu” tabiridir. Onay, **a.g.e.**, s.276

⁵³ 1224-1228 yılları arasında Yakut el-Hamavî el-Rumî tarafından telif edilen coğrafi ansiklopedidir. Ramazan Şeşen, **İslâm Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri**, TTK., Ankara 2001, s.17

terkisine bağladılar. Bundan dolayı yüksek makamlara ve şerefli mevkilere ulaştılar. Ve her kim ki doğruluk yolunu kaybedip ona karşı asi olduysa ateşleri kuvvetli rüzgârlarla söndü, kökleri azgın nehirlerle kapıldı ve varoluş harmanları o cihan hâkiminin kılıcından çıkan kıvılcımla tutuşarak kül oldu.

İnsaf ve doğruluk sabahının parıltısı çevre memleketlere ve dünyanın diğer bölgelerine yayıldı. Adalet güneşinin ışıkları halkın üzerinde parıladı. Din ve devlet sahifelerinin bereketli nuru saçıldı. Kılıç ve hançerinin güzide eserleri vatan ve milletin yüzünde belirdi. Bu mutlu fethin haberi, büyük müjdesi dünya yüzüne yayıldı. Halk bu haberle sevindi. Saraylılar ve sıradan halk Hakan'ın şefkat ve merhametinin gölgesinde mutlu oldular. Onun sığınağının güvenliği ve selametiyle sıkıntılardan kurtuldular.

O hale geldi dünya nimetle
Zıtlar arasında kalmadı denge

Bundan sonra olmaz seher perdedar
Ne de saba görüp gammazlık yapar

Hakan hazretleri; âdet olduğu üzere, maksadına eriştiği için şükür secdelerine kapandı ve sadakatini gösterdi. Bu fethi bir netice, bir son olarak düşünen dar görüşlülere bunun bir başlangıç olduğunu öğretti. İşin iç yüzünü bilmeden dışardan konuşanlara bu kıymetli memleketin fethinin bir son değil, bir ilk adım olduğunu gösterdi.

Dünyayı fethetme fikri Maverâünnehir emirleri arasında benimsenince, fitne ve yorgunluk baş göstermeden Moğolistan'a hareket emri verildi.

Yengi Talas vilayetinden Hata memleketine, Kaşmir vilayetinden Çin hududuna uzanan bin fersahlık alana Moğollar hâkimdir. Sayısız askerleri son derece kan dökücü ve düzenbaz olup her biri çocukluktan itibaren aklında Rüstem ve Efrasyab'ın hayaliyle yaşar. Her yıl Türkistan ve Maverâünnehir topraklarına akın ederek yağma ve talan yapar, Müslümanları esir alırlar. Hiçbir diyar yoktur ki binası onların seliyle sarsılmış olmasın. Şüphesiz Hakan'ın kaynayan gazabı coştı ve hükümdarlık kahrının alevleri yükseldi. Akla sığmaz sayıdaki askeriyile zafer kılıcını çekip devlet sancağını yükselterek o sınıra doğru yola çıktı.

Dünyadaki sayısız muzaffer askeri
Gün ışığı vurunca uçan zerreler gibi⁵⁴

Hakan'ın heybetinden din düşmanlarının kalplerine korku girdi. Sineleri endişeyle doldu. Levazım üstünlüğü ve cesaretleriyle gururlananlar, sabahın nefesi gökyüzünün sinisini açtığında Hakan'ın dağları ve sahraları dolduran ordularını görünce onun kahır darbesinin korkusuyla titrediler.

Öyle iner ki kahrının darbesi
Gündüzü çıkarır yırtıp geceyi

Yine de içlerinden bazıları kendi kendilerini cesaretlendirip faydasız gösteriler yaparak birkaç çatışma ortaya koysa da, nihayet çoğunluk doğruluk yolunu tutup kulluk ve itaat makamına hâsıl oldular.

Bizler kuluz ve sensin padişah

Talihin destek vermediği, bahtın uygun görmediği diğerlerinin ise kader kalemi ömür sayfalarına felaket imzasını attı ve yokluk oku kaderin yayından uçarak can hedeflerini vurdu.

Böylece Moğolistan toprakları ve hayvan sürüleri cihan hâkiminin hükmü altına alındı. Moğollar toplandılar ve teslim şartlarına boyun eğdiler. Burada büyük fetihler yapıldı ve çok ganimet alındı. Bu ganimetlerin başkent Semerkand'a taşınması emredildi. Bu muzaffer çıkılan savaşlarla saltanatın bekası ve devletin hazinesi kuvvetlendi.

Cihan mutlu, felek bende ve duacı melekler
Ümitler taze, devlet sağlam ve baht hazır bekler

Ferahlık sağ yanında ve saadet solunda
Cennet önünde, dünya dizgininin yolunda

Güneş saltanatının dolunaydan sancakları onun ömrünün yıldızına göz kırptığında ve ikbalinin ucu şeref noktasına eriştiğinde, verdiği benzersiz nimetlere kâdir ve ihsanlarına daha layık olabilmek için Allah'a şükretti. Duydu ki Harezmi valisi

⁵⁴ Klasik edebiyatta güneş ve toz zerresi ilişkisi vardır. Havada uçan zerreler güneşin etkisiyle açığa çıkarak parlar. Bu doğa olayı edebiyata pek çok şekilde aks etmiştir. Mesela Ahmed Paşa; Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı meşhur Güneş Kasidesi'nde şöyle demiştir: *Zill-i Hakk Sultan Muhammed Han ki olmuştur onun/ Eşiğinin toprağı her zerresi enver güneş*. Bu eserin de pek çok yerinde bu mazmunun kullanıldığına şahit olacağız. Onay, a.g.e., s.247-248

Hüseyin Sûfi⁵⁵ kendisine Allah'ın emaneti olan halkına karşı adalet yolunu bırakmış, zulüm ve baskı ile hükmetmektedir. Fetih ve zaferlerle yoldaş olmuş dizginini ele alarak o memleketin yolunu tuttu ve şehrin görüldüğü bir yere ulaştı. Sûfi'nin talihi yolunda gitmedi ve tıpkı kendini dünyadan soyutlayan bir sûfi gibi onu terk etti. Her ne kadar bin dille şu doğruluk ilhamı geldiyse de:

Kim istese olmak dünya hâkimi

Dostluk binaları inşa etmeli

Ülkesine bağladığı her bir yer

Himaye altında olmaya değer

Bil ki böyledir Hüda'nın isteği

Aksi olur ona asilik gibi

Onun kulakları gaflet pamuğuyla tıkanmıştı. Nasihatler ona fayda etmedi ve şehri savunma yoluna gitti. Şehir muhasara edildi ve bu muhasara bir müddet devam etti. Şehir ikinci defa muhasara edildiğinde Hakan'ın heybetinin zelzelesi Yusuf Sûfi'yi çarptı. Öyle kuvvetli ıstıraplara tutuldu ki tabiilerin ilaçları yetersiz kaldı. Hükümdarlık çayırındaki yaşam ağacı, ecelin güçlü rüzgârlarıyla yıkıldı. Hâkimiyet sancakları tepetakkak oldu. Ecelin dişleri arasında parçalanırken hiçbir efsun fayda etmedi ve kaderden sıyrılmaya hiçbir hile yetmedi.

Kim bilir ki yarın neler olacak

Bugünden yarını kim anlayacak

Evdeki hesaplar çarşıya uymaz

Herkesin başına ikbal taş olmaz

Kim bilir ki bu krallık tacını

Kimin başına kondurulacağını

⁵⁵ Hüseyin Sûfi; Harezmi bölgelerini kılıçla ele geçirip yönetmekte olan bir hükümdardı. Sûfi ailesi Kongrat Kabilesi'ne mensuptu ve siyasî olarak Altın Orda'ya daha yakındılar. Timur'un iddiası ise bölgenin Çağatay Hanlığı'na ait olmasıydı. Hüseyin Sûfi kuşatma sırasında ölünce yerine kardeşi Yusuf Sûfi geçmiş, anlaşma sağlanmış, fakat bir süre sonra Yusuf Sûfi ile de ilişkiler bozulunca Timur tekrar Harezmi üzerine yürümüştü. Alan, a.g.e., s.33-34

Kime yardım eli verir zamâne

Felek oynar insan hayatı ile

Fetih ve zafer güneşi Allah'ın takdirinin ufuklarından doğduğunda ve Harezmi memleketi bütün saray ve kaleleriyle Hakan'ın kullarının hizmetine sunulduğunda, memleketin toprakları fesatçıların habis varlıklarından arındırıldı. Merhamete layık olanlara ise bolca af ve inayet bahşedildi. Devlet ve din erkânı layığını buldu. Parlak gökyüzünün ve dönen feleğin ışıltılı sakinleri, aşağı âlemlere şöyle seslendiler:

Ey melik! Bu dünya ki sana yastık yeridir

Süleymanın mülkü senin saçlarının telidir

Hakan hazretleri Allah'ın bunca nimetine karşılık gerektiği gibi şükürünü eda etti

1.3.2. Herat ve Horasan'ın Fethi

Memleketin işleri düzene sokulup gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra Hakan ve ordusu Semerkand tarafına doğru yola çıktılar. Devletin yükselmesi, arzulara erişilmesi ve her yönden zaferle dönülmesi yeni ümitler uyandırmıştı. Felek; Allah'ın verdiği kuvvet ve onayla Hakan'ın ikbal sancağının daha da yükseleceğini müjdeledi. Böylece Hakan, İslâm'ın kubbesi Herat'ı fethedip himmet pelerinin altına almayı arzuladı. Ama Herat hâkimi Melik Hüseyin⁵⁶ bütün İslâm hükümdarları arasında en sağlamlarından biriydi ve Allah'a ibadette en öndeydi. Ayrıca Hakan'ın kendisiyle eski bir dostluğu vardı. Bu sebeple Herat'a yönelik planlarını askıya almıştı; ta ki o güzel hükümdarın saltanat yıldızı ikbal burcundan düşene ve dünya mülkünü geride koyup vefat edene kadar.

Kimse can kurtaramaz cihanın yarasından

Götüremez başka şey sade bez parçasından

⁵⁶ Herat o dönemde Kert Hanedanı'nın (1245-1389) yönetim merkeziydi. Melik Hüseyin, Delhi Sultanı Muhammed b. Tuğluk'a bağlılık bildirmiş ve onun adına hutbe okutmaktaydı. O ölünce oğulları Muhammed Serahs'ta, Gıyaseddin ise Herat'ta tahta çıktılar. Herat 1381 yılında Timur tarafından ele geçirildi ve evvela hapsedilen Gıyaseddin daha sonra Timur'un vasalı olarak 1389 yılına kadar hüküm sürdü. İqdidar Husain Siddiqui, "Kert", **DİA.**, C.25, s.297

Cihanın kimseyle bir dostluğu yoktur

Ne yardımı ne de iyiliği çöktür

Yol yordamına baksak şöyledir cihan

Bazen el veren, bazen bakmayan

Rahmetlinin ardından Herat, oğlu Melik Gıyaseddin'e geçti. Yeni hükümdar eğlence ve işret meclisleri kurdu. Elini cariyelerin misk kokulu saçından ve ağzını kadehlerin şarap kokulu dudağından çekmedi. Gözünü dopdolu kadehlerden ve kulağını amber benli güzellerin sözlerinden ayırmadı. Dünyaya kapılmış bu gafil bilemedi ki bu dünyada dikenli olmayan gül, sarhoş etmeyen şarap yoktur ve bu âlemde gamsız mutluluk, elemsiz rahatlık mümkün olmaz.

Güneş tutuşturdu gülün dalını

Umutla doldurdu cihan bağı

Koptu ansızın vahşi bir fırtına

Eli kanlı reyhanlar sıra sıra

Dolular indi buluttan aşağı

Güllerde ne dal ne yaprak kalmadı

Herat'ın önde gelenleri bir mektup yazarak Gıyaseddin'den şikayetçi oldular. Hakan'ın kulu olmak ve iltifatına sığınmak istediklerini bildirdiler.

Talihi uğurlu, bahtı açık, kutu zirvede

Yıldızı rehber, yardımcısı olmuş zamane

Böylece Hakan hazretleri cesaret atını kifayet eyeriyle eyerleyip yola çıktı. Zerreler gibi kalabalık muzaffer askerler Herat şehrine yaklaştı. Melik Gıyaseddin ise hisarında saklanıp bekledi.

Gönderince dalgalarını derya

Söndü kanın ateşi ayaklarında

Nihayetinde Gıyaseddin, hisarını terk etmek zorunda kaldı ve Hakan'ın huzuruna gelerek ayağının tozunu gözüne sürme etti.

783 yılı Muharrem ayının 18'i ve Ürdibeğişt⁵⁷ ayının 4'ü (22 Nisan 1381) Pazar günü Hakan'ın orduları şehri teslim aldı.

Bundan sonra bütün Horasan beldeleri bir bir fethedildi. Baverd ve Terşiş gibi duvarları dağ misali yüksek ve hendekleri deniz misali uçsuz bucaksız kaleler ele geçirildi.

Bu memleketin işleri yoluna koyulduktan ve kan içici düşmanlar hizaya getirildikten sonra Hakan hazretleri uyanık bahtı ve sonsuz kısmetiyle tahtına geri döndü.

Felek kul, mutluluk dost, emrini bekler cihan
Zamane tabii, talih yoldaşı, onundur devran

Yeryüzünün Hakan'ı bu namlı fetihlerinden sonra istirahat etmek için başkent Semerkand'a döndü ve birkaç gün kulları ve komutanlarına dinlenme emri verdi. Fakat durağanlaşan talihi tekrar hareketlendi ve burcunun yıldızı huzuru sefere çıkmakta gördü. Onun mübarek doğasında, önceki padişahların karakterlerinin aksine zorluklardan kaçınmak yoktu ve halkının refahını kendisinininkinden üstün tutmaktaydı. Böylece halkının iyiliği için kendisi zahmet ve sıkıntıların yolunu tuttu.

Kılıcının gözünden hadsiz sular akıyor
Ve zırhının telleri görenleri yakıyor

1.3.3. Sistan'ın Fethi

Hakan, denizler gibi ordusuna Sistan'a hareket emrini verdi. O diyarın namlı yiğitleri ve korkusuz savaşıları yetersiz kaldı. Sistan Şahı daima Hakan'ın hizmetkârı olduğundan dem vururdu ve nitekim hiç duraksamadan gelip o haşmeti ve talihi parlak hükümdarın önünde toprağı öptü. Fakat Sistan'ın cahilleri şahlarının izni olmaksızın mücadeleye girişerek savaş çıkardılar. Bu cahillerin bilmediği şeydu ki; Yecüc-Mecüc ordusu İskender'in sedinde bir delik bile açamaz ve sayısı ne olursa olsun karıncaların hışmından Süleyman'ın ordusuna zarar gelmez. Hakan'ın muzaffer ordularından anında karşılık geldi ve savaş başladı. Hakan'ın ordusunun

⁵⁷ Günümüzde hâlâ İran'da kullanılmakta olan ve kökeni Selçukluların düzenlediği güneş esaslı Celâlî takvimine dayanan İran takviminin aylarından birisidir. Senenin ikinci ayı olup bazı yıllar değışiklik göstermekle birlikte 19 Nisan – 19 Mayıs arasına denk gelmektedir. A. Necati Akgür, "Celâlî Takvimi", **DİA.**, C.7, s.257-258

bahadırları oklarını o cahillerin üstüne göktaşu gibi yağdırdılar ve savaşılar mızraklarıyla o bilgisiz kavmin hayat çeşmesini akıttılar. İnce kılıçlar o utanmaz yüzlerinden girip enselerinin kökünden çıktı.

Kılıç düşmanların başından saçınca cevherler
Orası olur zafer gelininin süslendiğı yer

Ve o kana susamışa benzeyen kumluk arazide kandan nehirler aktı ve kum tepeleri ölenlerle yükseldi. Asilik yoluna giden ve kulluk dairesine kadem basmayanlar, kahrın kılıcıyla başlarını kaybettiler.

Sistan Şahı; kendi bilgisi ve iradesi haricinde gelişen bu olaylara şahit olunca korkudan canı teninde rüzgâra kapılmış bir söğüt yaprağı gibi titredi. Akabinde şehrin büyüklerine af çıkarıldı. Af çizgisiyle günahlarının üstü çizildi. Sistan Şahı öne çıktı, hizmet toprağını öptü ve alnını itaatle Hakan'ın dergâhının toprağına sürdü. Karşılığında hil'at giydirildi ve iltifata mazhar oldu. Sistan kalesi ve çevre bölgeler Hakan'ın hükmü altına alındı.

Zafer güneşi ikbal ufkundan gözüktüğünde ve murat gelini arzular otağından çıktığında Hakan dizginlerini yeni hedeflere çevirdi.

Fetih ve zafer sağda, talih ve kısmet solda

1.3.4. Mazenderan'ın Fethi

Daha önce kimsenin ulaşamadığı bu fetihlere muvaffak olduktan sonra Hakan hazretleri Mazenderan, Amol ve Sari'ye yöneldi. Bu diyarları daha önce hiçbir Hakan ele geçirememiş, hiçbir kudret sahibi oralara hâkim olamamıştı. O diyarın ormanlarında ağaçların dalları öylesine sık ve birbirine dolanmıştı ki, rüzgâr onların arasında kafesteki bir kuş gibiydi ve güneş ışıkları o dalları aşarak zemine düşmezdi.

O memleketin her tarafına muhalifler yayılmış ve bazıları kendi adlarına hutbe okutup sikke kestirerek çeşitli hükümdarlık unvanları almışlardı. 784 yılı 6 Zilhicce ve 18 Aban⁵⁸ Cuma günü, Mazenderan'ın kibirli valisi Veli ve kibirden gaza gelip şahin gibi uçan diğer yöneticiler rezillik tuzağına düştüler. Ömür defterleri kapandı ve dünya onların varlıklarından ötürü çektiğı zahmetten kurtuldu.

⁵⁸ İran takviminde sekizinci ay olup 23 Ekim- 22 Kasım arasına denk gelmektedir. Akgür, "Celâli Takvimi", **DA.**, C.7, s.257-258

Dönek feleğin âdeti şudur ki
Sevgide nefret var, nefrette sevgi

Kimisini tutup çeker yukarı
Kiminin başına kondurur tacı

Bazı yerden alıp kaldırır aya
Bazı aydan alıp atar kuyuya

Zamanın parlak âlimleri ve öğüt veren akıl sahipleri bildiler ki Hakan hazretlerinin muradı “Muhakkak ki sana güzel bir fetih verdik”⁵⁹ ayeti üzerinedir ve bu adalette Feridun’a⁶⁰ benzeyen hükümdarın ihtiyaçları “muhakkak ki onlar için zafer vardır ve ordumuz galip gelecektir”⁶¹ ayeti hazinesinden karşılanmıştır. Kemal sahibi akıllı kişiler bildiler ki bu iş kul işi değil, Allah’ın işidir ve bu başarılar padişahın değil Allah’ın eseridir. Akıllı kişiler, dervişlerin içtiği elest şarabını içenler şimdi Hakan’a şöyle hitap etmektedirler:

Senindir dünyanın hâkimiyeti
Erişemez hasmın kötü niyeti

Bu birkaç başarı alametinden
Anladık muafsın kötülüklerden

Felek dikkat ile gözlüyor seni
Yıldızlar dinliyor her isteğini

⁵⁹ Kuran-ı Kerim: 48/1

⁶⁰ Feridun; Pişdâdiyân sülalesinin altıncı hükümdarı ve Şehnâme’nin kahramanlarından. Klasik edebiyatta adaletiyle ünlüdür. Zavotçu, **a.g.e.**, s.158

⁶¹ Kuran-ı Kerim: 37/171-172

1.3.5. Semerkand'a Dönüş ve Azerbaycan'a Sefer Kararı

Hakan'ın güneşten sancaklarının gölgesi tekrar zaferler memleketi Semerkand'a düştüğünde Azerbaycan'a sefer kararı verildi.

Çölü geçen kervan ayaklarından
Kalkan tozla doldu mavi asuman

Cennet değdi kılıcının ucuna
Ayakları değdi mavi Ceyhun'a

Tebriz yakınlarına vardıklarında şehrin bütün emirleri ve eşrâfi huzura gelerek bağlılık bildirdiler ve o memleket de böylece Hakan'ın iktidar sahasına dâhil oldu. O bölge asilerden temizlendi. Elhamdülillah Hakan hazretleri; askerlerinin çokluğu, memurlarının yeteneği veya askerî teçhizatlarına değil, Allah'ın yardımına güvenmişti. Onun arzuları ikbal aynasında tecelli etmekte ve muratları gerçekleşmektedir.

Eğer Allah'tan işaret yok ise
Fikir usturlabına bakıp bekle

Ne kaşlarda belirir bir işaret
Ne tırnaklara bakıp umma medet

Sen Habeş'te aramaktasın nuru
Başını kaldırıp bak aya doğru

Bu esnada her ne kadar hizmetkârlık davası gütse ve kulluktan dem vursa da yalancılığını ve habis karakterini gizlemeyi başaramayan Saru Adil'in⁶² halinde nifak alametleri belirmeye başladı. Cihan fatihinin iradesi külli iradenin temsilcisi ve gayb âleminin âyinesidir. O ise bu iradeye hizmet elbisesini kuşanmaya layık değildi. Bâtınının çirkinliği artık zâhirine aksetmeye başlamıştı.

⁶² Timur'un Sultaniye ve Tebriz'in idaresini verdiği şahıstır. Alan, **a.g.e.**, s.39

Bu zamanın iki tane rengi var
Bir renginden olur insan ümidvâr

Şunu bil ki ey bahtı parlak kişi
Bu feleğin zar oynamaktır işi

Eğer doğrusunu bilmek istersen
Dürüstü geçemez yalan söyleyen

Hakan hazretleri; düşmanın hayat sahifesine atmak istediği her imzayı dünyayı fetheden kılıcıyla sildi. Kılıcının ateşini onun ve takipçilerinin kalplerinde söndürdü.

Allah'ın gölgesi ve himayesinin merhametiyle o diyarın işleri düzene sokularak Hakan'ın ebedî saltanatının sancakları altına alındı. Maiyetinin saçtığı nurlarla o diyarın bekâsı emniyet buldu.

Azerbaycan memleketini yaklaşık dört yüz yıl önce Sultan Mahmud Gazi, bu dünyadan cennete göçene dek elinde tutmuş, sonrasında da hiçbir hükümdar bu bölgeye tamamıyla hâkim olamamıştı.

Felek indi dizlerinin dibine
Dünya sığındı onun gölgesine

Böylece dünya fatihinin hükümleri bu bölgede kabul görür oldu. Hakan'ın ülkesi bir zamanlar Sultan Mahmud Gazi'nin hâkim olduğu yerleri kapsadı. Onun hükümdarlık becerisi, tıpkı bir zamanların Feridunu gibi yükseldi ve eserlerini vermeye başladı.

Aferin taç ve taht sahibine ki
Güneş cennet tacını giydirmişti

Sensin bu cihanın talihli şahı
Sensin bu taç ile tahtın layığı

O cihan hâkiminin adalet numunesi işlerinden biri şu oldu: Hırsızlar ve yol kesen eşkiya o diyarın tamamına yayılmıştı. Yollar ve caddeler gelip gidenlere kapatılmıştı. Başbozuklar elde kılıçla kol geziyor ve insanları donuna kadar soyuyorlardı. Yollar o derece bağlanmıştı ki, sabah rüzgârına bile geçit yoktu. Şehir ve ovaların hali o kadar perişandı ki, ormandaki aslanlar şehirlere iniyorlardı.

Şimdi ise Hakan'ın adalet ve ihsanıyla artık yollarda korku ve endişeden eser kalmamıştır. Dört tarafta emniyet sağlanmıştır. Etraf tüccarlar için emniyetli hale gelmiş, fitne ve karmaşanın zehirli dumanı sükûn ve emniyet rüzgârıyla dağılmıştır. İçki, yasak maddeler, fitne ve fesat temizlenmiştir. Artık kuzu aslandan süt emmekte ve keklik şahine komşuluk etmektedir. Büyük küçük demeden herkes beraber çalışmakta ve insaf kapısında makam ve mevki gözetilmemektedir.

Fark etmiyor yaşlı veya genç olsa
İsteyince kavuşur kim yol alsın

O ki sadık kalınca peymanına
Yedi iklim bağlandı fermanına

Onun refahı, adalet elbisesine astar oldu ve kıyametin eteklerine dek erişecek. Onun iftiharını, düzgün karakterinden kaynaklanmaktadır ve iyiliklerinin güneşi kıyamet sabahına dek yükselişini sürdürecektir. Cihan bir zeval yeri değilse sayesinde. Şeyh Sa'dî⁶³ ne güzel söylemiştir:

Ey oğul bu cihan değil ebedi
Boştur vefa beklemenin ümidi

Sabahtan akşama kadar gibiydi
Süleyman'ın bile mülk ve devleti

Nihayet toz olur ve aptal kişi
Paylaşmadan gider malı bilgiyi

Kiminin mal ve mülk aklını çeler
Kimi hayatını halkına adar

Kuran tefsirlerinde görüyoruz ki Hz. Süleyman'ın kışlası bir baştan bir başa yüz fersahtı. Yirmi beş fersahında insanlar, yirmi beşinde cinler, yirmi beşinde kuşlar ve yirmi beşinde de hayvanlar bulunmaktaydı. Orda temeline dek camdan yapılmış yüz bina vardı ve bu binalarda üç yüz nikâhlı eş ve yedi yüz cariye yaşamaktaydı. Cinler

⁶³ Sa'dî Şirâzî (1184-1292); klasik İran edebiyatının usta şairlerinden olup Bostan ve Gülistan adlı eserinin sahibidir. Zavotçu, a.g.e., s.420

oraya altın ve ibrişimden bir fersaha bir fersah ölçüsünde bir halı dokumuşlar ve ortasına Hz. Süleyman'ın oturması için altın ve gümüşten yapılmış bir büyük taht koymuşlardı. Çevresinde altı yüz bin tane altın ve gümüş taht bulunmaktaydı. Peygamberler altın, âlimler gümüş tahtlarda oturmaktaydılar ve diğer insanlar da onların çevresinde toplanırlardı. Onların gerisinde cinler durmaktaydı ve kuşlar Hz. Süleyman'ın başının üstünde öyle kalabalık kanat çırpılmaktaydılar ki yere gün ışığı düşmüyordu. Onun emriyle sert rüzgârlar o halıyı kaldırıyor, yumuşak rüzgârlar da istediği yöne sürüyordu ve ay daima tepelerindeydi. Bir keresinde bu halı yerle gök arasında gitmekteyken Allah'ın katından Hz. Süleyman'a vahiy geldi: “Senin mülkünü arttırdım. Bil ki kim ne dese rüzgâr onun sözünü senin kulağına taşıyacak.”

Bir çiftçi küreği elinde toprağı ekiyordu. Birden yerle gök arasında giden o muhteşem halıyı gördü ve “Davud'un hanedanına ne büyük nimet bahşolunmuş” dedi. Rüzgâr bu sözü Hz. Süleyman'ın kulağına taşıdı. Hz. Süleyman rüzgâra halıyı yere indirmesini emretti. Halıdan inip o çiftçinin yanına yürüdü ve şöyle buyurdu: “Davud'un hanedanının memleketinde kıskançlığa yer olmasın diye ta oradan yanına geldim. Kâinatın yaratıcısı olan Allah'a and olsun ki bir defa Subhanallah demek bin tane Süleyman mülküne sahip olmaktan evlâdır. Çünkü dünya malı fânî, bu söz ise bâkîdir.”

Dünya malını felek elden alır

Allah'a zikredilen bâkî kalır

Bir başka rivayete göre de bir karınca Hz. Süleyman'a “bilir misin rüzgâr neden emrine verildi” sorusunu sormuş, Hz. Süleyman da o an tatmin edici bir cevap bulamamıştır. Bunun üzerine karınca “bu dünyanın rüzgâr gibi esip geçeceğini anlayasın diye” cevabını vermiştir. Ve şunu da demiştir: “Ey Allahın nebisi! Bazen büyük sözler küçük bir ağızdan çıkar.”

Hz. Süleyman'ın kıssalarından çıkarılması gereken şey dünyanın geçiciliğidir. Önemli olan kalıcı yurt, ebedî hayat ve Allah rızasıdır. Gönül karıncaları hükümdarın ihsanının tohumlarını yaymakta ve hükümdar; halkın rahatı için kendi tatlı canını hiçe sayarak kâfirlerle savaşmaktadır. Savaş tozunu fitne bulutunu bastırmak için kaldırıp, kin hançerini zulüm kılıcını kınına sokmak için çekmektedir.

Allah'a hamdolsun ki Hakan hazretlerinin bütün maksadı ve arzusu, hareketi, duruşu, ilerlemesi hep bu minval üzerinedir.

Allah işlerinde yar olsun ona
Düşürmesin kem gözün tuzağına

Dünya muradınca felek kölesi
Kaza yaver olsun kader bendesi

1.3.6. Hakan Hazretlerinin İsfahan ve Şiraz'a Varışı

789 yılında (1387) İsfahan'a doğru yola çıkıldı ve şehrin gözüktüğü bir yere gelindi. O diyarın büyük ve küçük mevkilerdeki insanları, Hakan hazretlerinin huzuruna gelip sadakatlerini sundular ve hizmetkârlıklarını bildirdiler. Hakan'ın ordusunun bir kısmı dalga dalga şehre girdi. Akşam olup ışıklar batı ufkunda solduğunda ve güneşin nur saçan varlığı gecenin saçlarının arasına saklandığında, kan içici katiller ve fitneci hilekârlar hainliklerini gösterdiler. Şehirde bulunan askerlerin çoğu katliamla yüz yüze geldi. İsyancılar şehrin kapılarını sağlamlaştırarak dışarı çıkışları kapattılar ve çarpışmaya başladılar. Felek dönekliğini göstermişti ve ecel bu savaş deryasına gökten yağmur damlaları gibi inmekteydi.

Bu haber Hakan'a ulaşınca derhal atına bindi ve şehrin kuşatılmasını emretti. Şehir duvarlarında gedik açıldı ve şehir tek hamleyle fethedildi. Hakan hazretleri İsfahan'a girdi ve cihanı kavuran kahrının ateşleri şehri vurdu.

789 yılı Zilkadenin ve Dey⁶⁴ ayının 5. günlerine denk gelen Pazar günü şehre hâkim olundu ve şehrin ahali intikam kılıcından geçirildi. Allah'ın "Öyle bir fitneden sakının ki sadece içinizdeki zalimlere isabet etmez"⁶⁵ ayeti gerçek oldu.

Askerler sert esen kin rüzgârlarıyla dalga haline geldiler. Kılıçlarıyla düşmanların başlarını başak biçer gibi biçtiler ve elmas parıltılı kılıçlarıyla o namertlerin hayat cevherlerini akıtarak yok ettiler. O derece kan aktı ki Zende Nehri onun yanında ufak bir dere gibi kaldı ve kılıçların çarpışmasından çıkan buluttan öyle bir yağmur indi ki sel olup yolları kapattı. Suya yayılan kanın rengi; şafak vaktindeki gökyüzünün, cam kadeh içindeki şarabın rengi gibiydi. Şehrin içinde ceset dağları yükseldi ve şehrin

⁶⁴ İran takviminde onuncu ay olup 22 Aralık- 20 Ocak arasına denk düşer. Akgür, "Celâli Takvimi", **DİA.**, C.7, s.257-258

⁶⁵ Kuran-ı Kerim: 8/25

dışında kesilmiş kafalardan öyle kuleler oluştu ki şehrin yüksek binalarını gölgede bıraktı.

Yokluk kaplan gibi bir hamle yaptı

Ecel timsah gibi avını kaptı

Şehri çölü doldurdu ölüleri

Toprak isyan etti kalmadı yeri

Fitne ve fesat ehlinin kökü İsfahan'dan kazındıktan ve şehir kurtarılıp düzene sokulduktan sonra Hakan hazretleri dizginlerini Şiraz'a çevirdi. Zikredilen senenin 30 Zilkade Perşembe günü Fars bölgesinin göğü, Hakan'ın cihan fatihi ordusunun kaldırdığı tozla simsiyah oldu. Gökyüzü, yeryüzünü kıskanıp Hakan'ın atının toynaklarını öpmek ister gibiydi.

Şu cürete bak ki galiba felek

İstedi atının nalını öpmek

O dolunay suretinin hayali

Gönlünü sarmıştı ham ipek gibi

Hal böyle olunca Muhammed Muzaffer Hanedanı'na⁶⁶ bağlı komutanlar Kirman, Yezd, Sircan ve diğer yerlerden dünya hâkiminin dergâhına geldiler ve ayağının toprağını öpme şerefine nail olup sınırsız izzete layık görüldüler.

Hakan hazretleri Şiraz'da iki ay kaldılar, işleri yoluna koydular. Muzafferîleri Fars ve Irak'ta asayişli sağlamakla görevlendirdiler.

Onun cihanı fetheden sancakları orada sonsuza dek gösterişle dalgalansın.

⁶⁶ Muzafferîler; İlhanlı Ebu Said'in ölümünden sonra bağımsızlığını ilan ederek Fars bölgesinde hüküm sürmüş bir hanedandır. Hicrî 795 yılında yıkılmışlardır. Abbas İktbal Aştıyani, "Silsile-i Al-i Muzaffer", **Tarih-i Kamil-i İran**, Dünya-yı İlm, Tahran 2013 s.895

1.3.7. Deşt-i Kıpçak'ın Fethi ve Toktamış'la⁶⁷ Savaş

Hakan; gözünü Toktamış Han'ın idaresindeki Deşt-i Kıpçak'a çevirdi. Toktamış; Hakan'ın terbiyesinden geçmiş ve ihsanlarından faydalanmış biriydi. Vaktiyle onun sınırsız cömertliğinin yağmurlarında bir fidan gibi serpilip gelişmiş ve onun ebedî devletinin sayesinde zenginlik ve yükseliş bulmuştu. Nihayetinde cihan fatihliği hırsına kapıldı ve kendisine yapılan iyilikleri unuttu. İtaat boyunduruğunu başından attı ve tabiyet ipini boynundan çözdü. Hakan hazretleri bunu haber alınca talihine güvendi ve anlaşma yoluna gitmedi. Dünya hâkimiyeti söz konusu olduğunda ara bulucu ancak keskin kılıçtır.

Bu ülke fethedip mülk edinmeler
Allahın verdiği mukaddes cevher

Zehirli oklar atılıp dalmalı
Hoşbaht kişi gök kılıcı almalı

Hakan'ın fermanıya askerleri mahşer gününün yıldızları gibi yola döküldü ve kıyamette yürüyen dağlar gibi hareket etti.

Roma hükümdarı orduyu sürdü
Doğunun hâkimi geriye döndü

Aralarında ordulardan bir dağ var
Kılıçlar, gürzler, yaylar, kırbaçlar

Zuhale dek ulaştı kalkan duman
Toz bulutuyla karardı asuman

Kös ve boruların gürlemesinden
Dağın taş kalbi oynadı yerinden

⁶⁷ Toktamış; Cengiz Han'ın oğlu Cüci'nin soyundandır ve 1374 yılında Timur'a sığınarak Ak Ordu'ya karşı yardımını istemiş, Timur tarafından kendisine Otrar, Sabran ve Sıgnak şehirleri verilmişti. Timur'un desteğiyle bütün Deşt-i Kıpçak sahasına hâkim olan Toktamış, daha sonra Timur'a düşmanlık etmeye başladı ve aralarında büyük savaşlar oldu. Grousset, **a.g.e.**, s.475-484

Hakan'ın adalet yayan sancakları Deşt-i Kıpçak'a ulaştığında Toktamış'a mektup yolladı. Velinimetini hoşnut etmenin onun gazabına uğramaktan daha sağlıklı olduğunu, doğru yola gelmesini, basiret gözünü açıp doğruluk yolunu görmesini öğütlediyse de fayda etmedi.

Gürz de, kol da, meydan da burada

Böylece savaş kaçınılmaz oldu. İki ordu birbirine yaklaştı, iki taraf da saflarına çeki düzen verdi. Sağ ve sol kanatlar yerleşti, taraflar savaşa hazırlandı.

İki ordu denemez, iki kan deryasıdır
Askerlerin sayısı sanki kum sahrasıdır

İki taraf birbirine kan dökmek amacıyla
Saldırdılar elde sancağıyla ve kılıcıyla

Demirden zırhlar üstünde elmas gibi kılıçlar
Sanki güneştir bulutun bağırını delip parlar

Kılıçlar lal gibi kan deryaları akıttı, gözyaşları yanaklarda akik gibi parladı. Düşmanların başları, mızrakların şarkısıyla dans etti ve düşmanların ruhları can derisini soyundu. Zafer ve fetihle sancaklar yükseldi, zafer güneşi savaş meydanının karanlığını bastırdı.

Toktamış Han; aciz kalarak askerlerinden bir bölükle birlikte kaçmaya çalıştı fakat Hakan'ın su, ateş ve rüzgârla dövülmüş kılıcının heybetiyle toprağa yapıştı. Askerleri de mızraklara av olarak rezilce öldüler. Cana işleyen peri yüzlüler ve gamzesi âşıkların kanına bulanmış ay yüzlü güzeller esaret tuzağına düştüler.

Salındı ay yüzlü boyu serviler
Şakıyıp yürüdü şeker dilliler

Bağladılar altın ve gümüş kemer
Gümüş kalçaları üstüne Türkler⁶⁸

⁶⁸ Klasik edebiyatta Türk; birkaç anlamı olan bir mazmundur. Bunlardan en çok öne çıkanı yağmacılık, ok atmadaki maharet ve güzelliştir. Bu üçünün birbirine harmanlanarak kullanıldığına çok rastlanır. Şöyle ki; uzun boyu, beyaz teni, küçük ağız burnu ve güzel gözleriyle ideal güzelliği

Sayılamayacak ölçüde hazine ve ganimet ele geçirildi; öyle ki hazinedarlar onları saymaktan aciz kaldılar.

Hakan öyle kazandı ganimeti

İmkânı yok sayılamaz adedi

Bu büyük zaferin haberi etrafa dalga dalga yayıldı ve Hakan'ın sevenleri Allah'ın verdiği nimetlere şükrettiler.

Vuruldu damgası itaatinin

Fark etmez kim olduğu insan ve cin

Hazine mührünü taşır benizde

Her ne varsa karada ve denizde

Dostları şad ola, düşmanları kahrola.

1.3.8. Yezd'in Şah Mansur Tarafından Kuşatılması ve Timur'un Hemedan ve Fars'a Hareketi

Hakan hazretleri bu işlerle meşgulken Şah Mansur yoldan çıktı. Ordusunu topladı, vilayetleri zapt etme ve cihan fatihliğine soyunma fikri sinsice aklına süzüldü. Kibir ve aşırı heveslere kapılarak Şiraz ve İsfahan'a göz koydu. Yezd'i iki defa muhasara etti. Zavallı Yezdlilerin perişan halini umursamadı. Ona Yezd'in içinde bulunduğu harap durumu anlatan Şeyh Ebu İshak'a kulak asmadı.

O talihi uğursuzlara bak ki

Reddettiler Allah'ın eserini

Eğer din kandilinin yoksa dumanı

Anca gözü kördür yoktur imanı

temsil eden Türk, bakışlarıyla ok atarak aşığının canını yağmalar. Hafız Şirazî'nin en meşhur beyitlerinden biri, "o Şirazlı Türk güzeli gönlüme bir el uzatsa onun Hindû beni uğruna Semerkand ve Buhara'yı feda ederim" anlamındaki beyitidir. Popüler bir hikâyeye göre Timur, Şiraz'ı aldığı anda Şirazlılar eman vergisini azaltması için Hafız'ı huzuruna gönderirler. Timur ise bu isteğe karşılık "sen sevgilinin benine bana ait iki şehri feda edecek kadar zenginsin de biraz vergiden mi şikâyet ediyorsun" deyince yırtık yamalı elbiseleri içindeki Hafız; "zaten bu cömertliğim yüzünden bu hale düştüm" cevabını verir. Mehmet Doğan, **Türkistan-Türkiye Gergefinde İran**, İz Yayıncılık, İstanbul 1996, s.44

Tedbirli düşünen herkes bilir ki, haddini aşma ipi fazla uzadığında çember olup kişinin kendi boynuna dolanır. Zulüm haddi aştığı vakit zalime geri dönmeye başlar.

Aman sakın ondan ki pusu kurup
Tecritle bekler beddua savurup

Kocakarı ki nefsi hâlâ diri
Kuvvetli oktan ki yollar tan yeri

İnsaf göstermeyen talihinin aynası darbe alır, nasihat dinlemeyenin can kulağı afete maruz kalır.

Mührün özelliği şudur ey bilen kişi
Muma iz bırakıp taşa işlemeyişi

Hakan hazretleri muzaffer ordusunu Mazenderan'daki kışlağında çıkarıp Rey yakınlarına getirdi. Sultaniye kalesi ve çevresi ele geçirilip Hemedan'a yaklaşıldı. Hemedan'dan Bayezid-i Kırânî adamlarıyla birlikte Hakan'ın dergâhına geldi. Hakan'ın torunlarından Sultan Muhammed Bahadır'a ordusuyla birlikte sağ koldan Kürdistan'a inerek Hevize ve Dezpol'ü Hakan'ın sancağının altına alması emredildi. Oğlu Emirzade Ömer Şeyh'i sol koldan Kum üzerinden Büyük ve Küçük Lor vilayetlerine gidip Dezpol ve Tuster hudutlarına kadar almaya yolladı. Hakan hazretleri Vorucerd'e vardığı zaman, onun gelişini haber alan Melik İzzeddin⁶⁹ ve oğulları dağılıp kaçtılar ve Küçük Lor'un tamamı alındı. Buradan Tuster tarafına hareket emredildi. Ta Şah Mansur⁷⁰ zamanından önce bile Şûster Kalesi'nin kotvali⁷¹ olan Kotval Ali İsfendiyar kaçarak Şiraz'a gitti. Burada kale ve şehri zapt etti.

795 yılının ilk aylarında (1392 sonu) Behbahan üzerinden Şiraz'a hareket emri verildi.

Beyaz Kale'ye vardıklarında kale kotvali kapıları kapatıp savaşa hazırlandı. Bu kale istihkâmları ve erişilmezliğiyle meşhurdur; öyle ki nice padişahlar onun surlarına çarpıp dağılmışlardı. İkinci gün Hakan'ın ordusu saldırıya geçip dağın zirvesine ve

⁶⁹ Melik İzzeddin; başşehri Hürremabad olan Küçük Lor Emirliği (1184-1597) emirlerindedir. 1386 yılında Timur orduları Hürremabad'ı ele geçirerek tahrip etmiş, Melik İzzeddin de kaçmıştır. Akıbeti meçhuldür. Rıza Kurtuluş, "Lûr-ı Küçük", **DİA.**, C.27, s.226-227

⁷⁰ Şah Mansur; Muzafferîler Hanedanı'nın(1318-1393) son şahıdır. Kahramanca savaşmasına rağmen Timur'a yenilmiş ve öldürülmüştür. Rıza Kurtuluş, "Muzafferîler", **DİA.**, C.31, s.419-420

⁷¹ Hint kökenli bir kelime olan kotval (كوت وال); kale dizdarı, kale muhafızı manasındadır. <https://www.vajehyab.com/moein/لوتوك>

kalenin surlarına ulaştı. Kale kotvali dayanacak kuvveti bulamadı. Allah'ın inayeti sayesinde kale düştü. Kale kotvali ve takipçileri kılıçtan geçirildi. Hakan'ın askerlerine hiçbir zarar gelmedi.

Şah Mansur'u aramaya karar verdiklerinde onun kaçmakta olduğu haberi geldi. Bu sebeple onunla hesaplaşmak ertelendi. Hakan hazretleri ordusunun büyük kısmını Şûster'e gönderip yanında az miktarda askerle Şiraz'a yürüdü. Onun muzaffer ordusunun Şiraz'a yaklaştığını gören nöbetçiler hemen duyurdular. Üç bin civarı mükemmel intizamlı atlı mızrakçı Şiraz'a üç fersah kala Hakan'ın ordusunu karşılamaya çıktı. Allah'ın inayetiyle Hakan'ın ordusunun sayısı az da olsa neferleri cesurdu. Hakan da kendi mübarek canıyla Vefadar Koşunu'ndaydı⁷².

Bu sırada torunu Muhammed Sultan Bahadır sol koldan geldi, diğer bir torunu Pir Muhammed Bahadır ise sağ koldan yetişti. Uğurlu sesinde hükümdarlık tınısı duyulan, mübarek yüzünde hükümdarlık alametleri ayan olan oğlu Şahrüh Bahadır; hassa ordusuyla yetişip ilim ve cesaret timsali yüzünü düşmana çevirdi. Cihan hâkiminin ordusunun sol kanadı becerikli bir hamleyle Şah Mansur'un ordusunun sağ kanadına yağmur gibi ok yağdırdı. Sağ kanat da Şah Mansur'un ordusunun sol kanadına göz açtırmadı. Şah Mansur'un ordusunun her iki kanadında da dağılma alametleri baş gösterdi.

Yenilmiş gözüken aslandan kork sen
Durumu şüpheli olandan kork sen

Genç geyikler gerçi olurlar deli
Aslanlara vurmak ister dizgini

Ordular öfkeli aslanlar gibiydiler. Yaralanmalarına rağmen yenilmiyorlardı. Hakan hazretlerinin de içinde olduğu Vefadar Koşunu; ani bir saldırıyla dağıldı ve Hakan'ın yanında yalnız beş kişi kaldı. Şah Mansur; yaklaşık beş yüz mükemmel intizamlı yaylı, kılıçlı, mızrak ve sopalarla silahlanmış askeriyle yaklaşmaktaydı. Vefadar koşunundaki gönül fedaileri can kuşlarını ellerine alıp uçurmaya hazırlandılar.

Hepsi okçu, savaşçının hası, mızrak fırlatıcı
Hepsi cengâver, demir büken, yürek hoplatıcı

⁷² Türkçe bir kelime olan koşun (قوشون) yan yana dizilmiş nizâmî askerî birlik manasındadır. <http://www.vajehyab.com/dehkhoda/نوشق>

Hepsinin düştü gönlü tehlikeli yarlara

Hepsinin düştü teni, girdi sığ mezarlara

Şah Mansur; Hakan hazretlerine üç kılıç darbesi indirdi. Humari Yasavul ve Tükel Baruçi kendilerini araya atıp darbeleri karşıladılar. Bir darbe Humari’yi yaraladı. Koruyan ve esirgeyen Yaratıcı’nın lütfu Hakan’ın üstündeydi ve bu sayede en ufak zarar görmedi.

Şah Mansur sol taraftan gelip Vefadar koşununu parçaladığında Hakan’ın ordularına toplanma çağrısı yapılmıştı. Hassa birlikleri Hakan’ın gölgesine yetişip birleşince savaş kızıştı. Şah Mansur bu defa muvaffak olamadı ve sol kanada çekildi.

Allah’ın inayeti Hakan’ın üzerindeydi, zaferler görmüş ordusu saldırıya geçerek Şah Mansur’un ordusunun sol kanadının, geri kalanıyla bağlantısını kopardılar. Dağılma baş gösterdi. Şah Mansur’un etrafında on kişi kaldı. Bu sayı evvela üçe düştü, nihayet Şah Mansur tek kaldı. Kimse onu tanımadı. Bir ok boynuna, bir ok da omzuna isabet etmişti, ayrıca yüzünde de kılıç yarası vardı. Bundan dolayı kılıcı elinde tutamaz hale gelmişti. Hakan’ın askerlerinden biri onu atından düşürdü ve yere serdi. Atının arkasından yuvarlanıp düşerken miğferini de başından yitirdi. Askerler onun Şah Mansur olduğunu bilmiyorlardı ve üstüne çullandılar. O da “aradığınız kişi benim” dedi. “Bana su içirin ve canlı olarak Hakan’ımıza götürün.” Askerler bu sözlere inanmadılar, çıplak başına kılıcı indirip öldürdüler.

Velhâsılıkelam; öyle bir savaş oldu ki, tasvir etmeye kelimeler kifayetsiz kalır. Şah Mansur orada öyle bir savaşçılık ve bahadırılık örneği sergiledi ki, ancak Rüstem’le kıyaslanabilir. Ama ecel gelmiş ve ömür sahifesini kapatmıştı.

Cihan bilir misin harmanı yakar

Sırrını öğretilmeden oyun yapar

Bazısına boy verir servi gibi

Bazısına yükler gam ile derdi

Hakan’ın niyeti Fars memleketi ve çevresinin tamamıyla alınmasıydı. Komutan ve askerlerin çoğu öldürülmüş veya esir alınmıştı. Hakan hazretleri; oğulları, torunları ve komutanlarıyla toplantı yaptı.

Hakan'ın yanında sadece beş asker kalmışken ve düşman ordusu beş yüz mükemmel nizamlı ve silahlı bedevî süvariye sahipken fetih ve zaferin nasip olması, Allah'ın yardımının onunla olduğunu bir kez daha ispat etmiştir.

Bu olaylardan şunu anlıyoruz ki dünyanın selameti, hükümdarın selametine bağlıdır. Sahip-kıran olan kimse; saçının her telinde bin can ile yar ve yardımcısı olmadan tehlikelere dalar. Melaike-i kiram gözün gördüğü her yönde saf tutar ve büyük evliyanın ruhları istimdada çıkar.

Sığındı Yaratıcıya her zaman
Rahmetine uğramaz kötü olan

Onun haşmeti olsaydı canlı fil
Bir damladan az olurdu büyük Nil

Kirman Valisi Sultan Ahmed, Yezd Valisi Şah Yahya, Sircan Valisi Sultan Ebu İshak, Büyük Lor Atabeki, İsfahan hâkimleri, şehzadeler Sultan Mahmud ve Sultan Cihangir dergâha çağırıldılar. Onlar gelene kadar Şiraz'da birkaç gün dinlenildi.

Hakan hazretleri Fars memleketinde işleri düzene koyduktan sonra İsfahan'a yola çıktı ve bütün toplanan maiyetini de yanına aldı. Ölümsüz devletin bayrakları cennete erişen Hakan hazretleri, Kamşa'ya vardıklarında huzuru sürdürmek için Muzafferî meliklerini ve İsfahan hâkimlerini idam ettirdi. Kaderin terzihanesinde hiçbir elbise dikilmemiştir ki, zaman onu aşındırıp yırtmasın ve ömrün baharında hiçbir gül yetişmemiştir ki, felaketler onu soldurup renksizleştirmesin.

Gönül bilir misin nasıldır cihan
Ne sonsuzdur insana ne mihriban

Softa olmayan insanlar bilirlir
Bu cihan bir kocakarıya benzer

Ki renkler onu çoktan terk etmiştir
Bazıya bal verir bazıya zehir

Akil olan ona gönül bağlamaz
Çünkü bilir ona ne sunarsa az

Belki gördüğün bu kireç parçası
Bir zamanlar İskender'in kafası

Belki servi dalı mezarda duran
İbret orda yatan servi boyludan

Belki bu kırmızı güller bu gülşen
Hatıra al yanaktan gül yüzlüden

Kandan başka ne var ki bu çukurda
Ne var toprak olmuş güzelden başka

1.3.9. Bağdat'a Gidiş ve Toktamış'ın Mağlup Edilmesi

Hakan hazretleri; Fars ve Irak-ı Acem'de işleri yoluna koyup gerekeni yaptıktan ve düzeni sağladıktan sonra Bağdat'a gidilmesini buyurdu. Hakan'ın kaftanının ipleri nihayet o diyara ulaşacaktı. Bağdat Valisi Sultan Ahmed;⁷³ Hakan'ın sayısız varlığı, hazineleri, Hasan ve Hüseyinleriyle Bağdat'a doğru geldiğini haber alınca endişeye kapıldı ve canı suyun yüzüne akseden güneş gibi titredi.

Kalbi çırpındı bir güvercin gibi
Yaşlar gözlerinden sel olup indi

Ne kaldı bir yerde ne etti savaş
Çareyi buldu sınışırmakta yavaş

Hanımlarını ve çocuklarını yollara döküp Arap çöllerine götürdü. Bağdat ve çevresi dünya fatihi tarafından kuşatıldı. Şam'dan Halep'e ve Rum sınırlarına kadar gözün görebildiği her yer Hakan'a tabi oldu. Savaş meydanlarında hükümdarların başları top, alevli mızraklar çevgân oldu. Cihanın hazineleri Hakan'ın hazinesine

⁷³ Sultan Ahmed Celâyir (1384-1410); 1340-1431 yılları arasında Batı İnan ve Kuzey Irak'ta hüküm süren Celâyirliiler Hanedanı'nın hükümdarlarından. Muzaffer Ürekli, "Celâyirliiler", **DİA.**, C.7, s.264-265

aktı. Ordusunun mızrakları zafer ırmağının sularıyla öyle doydu ki, ikbal meyveleri suyuyla olgunlaştı ve cihangir kılıcı güzel işlerinin çeşmesiyle öyle sulandı ki, hedeflerine giden yola kırmızı güller saçtı.

Yetişemez azmine dönen felek
Zafer onun yoldaşı olsa gerek

Bu esnada haber geldi ki Toktamış Han şer örtüsünü baht yıldızının üstüne yaymış, nimete nankörlük kapısından ayak basmaktadır.

Yalnız baharı bilen dal parçası
Çarpmamış onu hazan fırtınası

Misk kokusu salınca çöl ceylanı
O koku öldürdü nice aslanı

Ahular oynaşıyorsa naz ile
Kaplanlar uykudadır bu biline

Hakan hazretleri; âlemleri fetheden dizginini ele aldı ve önsezi üzengisine ayağını takıp Şirvan, Şamahı ve Derbent yolu üstünden Deşt-i Kıpçak'a yola koyuldu. Yol boyunca Toktamış'a onu affettiğini bildirip sevgi dolu nasihatler veren mektuplar yolladı.

Akıl veren öğretici öğütler
Akıllara işler kalpte yer eder

Bazen nasihatler iyiye varır
Bazen azarlamak hayat kurtarır

Etkisiyle bitirir savaşları
Büyüsüyle yumuşatır taşları

Uçan okları havada bağlar dil
Dildir iş bitiren başkası değil

Ama Toktamış asilik ve inat yolunu tutmuştu. Velinimetine sadakat adımı atmadı ve mektuplarına kılıç ve okla karşılık verdi. Bunun üzerine Hakan hazretleri;

ordularını lale bahçelerinin hoşluğundan savaş meydanlarına, kadeh sarhoşluğundan kan sarhoşluğuna taşıdı.

Aralarında ordulardan bir dağ var
Kılıçlar, gürzler, yaylar, kırbaçlar

Kılıçlar ve okların şarkısından
Dağlar dümdüz oldu denizler duman

Toktamış Han'ın askerleri çekirge ve karınca sürülerinden fazlaydı ve her iki tarafta demir dağlar saf tutmuştu.

İki ordu süslendiler beraber
Şan ve kanla coşup temizlendiler

Hakan'ın ordusunun cengâverleri, ellerindeki mızraklarla düşmanların hayat cevherini döktüler. Garez okları düşmanların can evini vurdu. Kırbaçlar arzuya asilerin boyunlarına dolandı. Kılıçlar gırtlaklarında gülümseyen ağızlar açtı. Çifte su verilmiş hançerleri her salınıştaki bir başı yere düşürdü ve ateş saçan kılıçları canları rüzgâra savurdu. Düşman askerleri çekilmeye başladı ve Toktamış Han savaş girdabından canını zor kurtardı. Hezimetle uğrayıp kahroldu. Düşman tarafından her kim Hakan'a yaklaşacak olsa onun heybetiyle hüsrana uğradı ve kendi felaketinden başka bir şey elde edemedi.

Onun sevgisiyle süslenilmeli
Akıl işi değil çekmek kinini

Dünyanın savaşı barışı vardır
Barıştan ziyade savaşı vardır

Allah'a hamdolsun ki, fetih ve zafer Hakan hazretlerine nasip oldu. İkbalinin güneşi yükselişini sürdürdü ve Hakan'ın hükmü; Saray ve Hacı Tarhan'dan Kurum ve Frengistan'a kadar, Toktamış'a ait olan bütün Deşt-i Kıpçak'a yayıldı. Bu memleketler de asilerin taarruzlarından ve düşmanların eziyetlerinden kurtarıldı.

Kader va'dini getirdi yerine
Zaman boyun eğdi isteklerine

Sayılsız ganimetler, ay yüzlü köleler, misk saçlı cariyeler elde edildi ve bunlardan sayılamayacak kadarı Hakan'ın korumasına girdi.

Baht yüzüne gülmüş uzun boylular
Kemendden saçlılar, keman ebrular

Çayırda salınan boyu servinin
Benefşe saçlar, yanaklar yasemin

Güzelliği sanki öğlen güneşi
Uykuda göz kırpan bir nergis gibi

2. HİNDİSTAN SEFERİ

Fetihnameler seçkin kâtipler ve zamanın fazılları tarafından yazılmalıdır ki feleğin okları sözlerine köle ve parmaklarına hizmetçi olmalıdır. Nazımda ve nesirde kalemleri cevherler saçmalıdır ve fikrin elmasını, mananın cevherlerini işleyecek güce sahip olmalıdır. Siyah kalemleri fesahat bağının bülbülü olmalıdır. Kinayelerinin güzelliği ve ibarelerinin latifliği Yed-i Beyza⁷⁴ gibi parlamalıdır. Kalemî gevşek, ibareleri kusurlu olan yeteneksizler böyle bir işten uzak durmalıdır.

Güneşin yanında mumun ışığı nedir?

Söz incidir ve söyleyen de dalgıç
Eşsiz cevher ele düşer kaçta kaç?

Söyleyen sözünü iyi seçmeli
Söylenen söz canı delip geçmeli

Eğer incirden anlasaydı karga
Bir tane incir kalmazdı dallarda

Bu kitap; Hindistan şehirleri ve kalelerinin fethini anlatma amacıyla yazılmıştır ve bu fetih bütün ayrıntılarıyla şerh edilmiştir.

Hakikat şu ki, ufukların eriştiği bütün topraklar otuz bir senede sahip-kıran tarafından fethedilerek sahiplenilmiştir. Her memleket, felekte iktidar bulmuş, baht burcunun cevheri evladından birinin vesayetindedir. Cennetmekân Sultan Mahmud Gazi'nin bütün toprakları şimdi onlara aittir.

Bir cennete gitti nurlarla dolu

Ruhuna düşmesin cefanın yolu

Hakan'ın torunlarından Emirzade Pir Muhammed'e -saltanatı bâkî ola- emredildi ve o bahtı açık sultan sınırlara doğru yola çıktı. Devletin sancakları o bölgelerde dalgalandı. Sahip-kıran işitti ki, Sind memleketinin en büyük şehirlerinden Multan

⁷⁴ Yed-i Beyza; beyaz el, nurlu el manasına gelir ve Hz. Musa'nın mucizelerindedir. Hz. Musa elini koynuna soktuğunda eli güneş gibi bembeyaz parlayarak çıkar. İlhan Apak, "Musa Aleyhisselam", **Peygamberler Tarihi Ansiklopedisi**, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul 1990, C.3, s.131

muhasara edilmiş ve putperest ve sapkınlarla çarpışılmaktadır. Bu sebeple gaza ve cihat sancakları dalgalandırıldı ve İslâm dininin zafer kazanması için o bölgeye gidilmesine karar verildi.

Sahip-kıran hazretleri İla-yı Kelimetullah ve Liva-yı İslâm-ı Azam için, Din-i Muhammed (s.a.v.) için sayısız zahmeti göze alarak yola çıktı. Talih onun başına saçıldı ve sayısız kıymetli can onun yollarına döküldü. Süleyman Peygamber (a.s.)’den beri kimse o diyara tamamen hükmedememişti.

800 yılı Ramazan ayında (Mayıs-Haziran 1398) Hakan hazretleri Kotvar denen tehlikeli bir yere vardı ve fetih yaklaşıma dek sebat etti. Buradaki güruhların bazılarını katledip bazılarını esir aldı. Kotvarlıların malları yağma ve talan edildi. Küfür ve şirk sancakları tepetaklak edildi. Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Muhakkak ki hükümdarların kalpleri, Allah’ın yeryüzündeki hazineleridir.”

Bu hadisin anlamı şudur ki, güneşin örtülerin altından parlaması gibi padişahların gönülleri ilahi sırların hazineleridir ve yeryüzünün sultanları sayısız lütûflara mazhardır. Kader kalemi bir işi yapmaya başladığında bunu önce hükümdarın kalbine sokar. Böylece onu düşünceden fiile geçirir. Allah’ın arzusu tecelli edeceğinde önce zamanın İskender’inin kalbinde filizlenir. Bu yüzden hükümdarların kalpleri, gaybın esrarlarının sehergâhıdır. Yaratıcının inayet nazarının tecelli ettiği kimse, zulmeti dağıtan bir mum, cihanı aydınlatan güneş gibi yanar.

Bu mukaddimede anlatılmak istenen şudur ki Hakan hazretleri; Sind ve Hind memleketlerinin sapkınlık ve rezillik içindeki putperest ve küfür bezirgânlarının vatani haline geldiğini duydukça o diyarlara gidip küfür ve fitne tozunu süpürmek istiyordu. İntikam hançerini eline alıp zulüm ve şirk kılıcını kırana dek savaşmayı arzuluyordu. Böylece gaza ve cihat, İla-yı Kelimetullah, İslâm sancağını yükseltmek ve küfür sancağını tepetaklak etmek için güneşte uçuşan zerrelere ve yağın yağmur damlaları kadar sayısız askerlerine, fazilet güneşinin doğduğu yer olan Semerkand’dan hareket emrini verdi.

Şehirlerden boşanan askerleri

Sanırdın ki yürütürlerdi yeri

Sanki yer gök birbirini izledi

Sanırdın ki ay toprağı gizledi

Seyyid-i kâinat ve varlık sebebimiz Hz. Muhammed Mustafa(s.a.v.)'nın hicretinin 800. yılında, Hakan hazretleri Hindistan memleketinin sınırındaki Kabil şehrine hareket emri verdi. Bu saldırıya Hakan'ın sonsuz devletinin bahtı uğurlu komutanı, adalet güneşinin parıltısı, izzet ve celal kaynağı torunu Halil Sultan Bahadır⁷⁵ komuta etmekteydi. O ki, cihanın göz bebeği idi ve dünya hâkimliğinin alametleri onun yüz hatlarında görülmekteydi.

Yaşı küçük, himmeti büyüktü kendinden

Sonra neler oldu neler. Meydan kanlı savaflara sahne oldu ve can yutan girdaplara dalındı. Demir dağlara benzeyen bulut renkli filler saf tuttu. Kılıçlardan çıkan ateş fırtınası o dağ endamlı, kan içen, şeytan sıfatlı ve ifrit suretli fillere çarptı. Fillerin hortumları çevgân, askerlerin başları ise top oldu.

Bilinen tarihin hiçbir yerinde daha gençliğinin ilkbaharında, 15 yaşındaki bir şehzadenin böylesine işler başarıp, böyle bir şan ve şöhrete nail olduğu kaydedilmemiştir.

Rahmetli Ebu Nâsır 'Utbi⁷⁶, Yemînî adlı kitabında cennetmekan Sultan Mahmud Gazi'ye henüz 15 yaşındayken babası Nasreddin Sebuktegin tarafından komutanlık verildiğini yazar. 15 yaşında yaşlıları henüz oyun oynarken, o ordu yönetmiştir. Acz ve zillet içindeki padişahlık makamını alarak gerektiği gibi cesaret ve zaferle yükseltmiş ve layık olduğu yere getirmiştir.

Gelgelelim safları yarıp askerleri öldürmekle fillere savaşıp öldürmek birbirinden çok farklıdır. Üstün sayıda askere komuta etmekle bizzat canını ortaya atmak birbirinden uzak şeylerdir. Allahın Hakan'a bahsettiği güzel nimetlerden ve kerametlerden biri de hanedanını böylesine aziz ve paha biçilemez oğullarla donatmasıdır. Gönül diyarının sultanları olan Peygamberler bile Allah'tan liyakatli oğullar istemişlerdir. Allah Teala Kur'an'da şöyle buyurmaktadır: "Ve Zekeriya Rabbine dua etti: 'Rabbim! Bana katından temiz bir nesil bahset. Şüphesiz sen duayı hakkıyla işitensin' dedi."⁷⁷

⁷⁵ Miranşah'ın oğludur. Timur'un ölümünden sonra bir süre tahtı ele geçirdiyse de Şahrüh Mirza tarafından indirilmiştir. Aka, **a.g.e.**, s.49-77

⁷⁶ Ebu Nâsır Muhammed b. Abdülcebbar 'Utbi; Gazneli dönemi tarihçilerindendir. Arapça olarak yazdığı Tarih-i Yemînî adlı kitabında Sebüktegin ve Gazneli Mahmud zamanlarını işlemiştir. Erdoğan Merçil, "Utbi, Muhammed b. Abdülcebbar", **DİA.**, C.42, s.236-237

⁷⁷ Kuran-ı Kerim: 3/38

Buradan anlıyoruz ki hayırlı evlattan daha şerefli bir nimet, daha üstün bir ihsan yoktur. “Rabbimiz! Eşlerimizi ve çocuklarımızı bize göz aydınlığı kıl ve bizi Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle”⁷⁸ ayeti, bunun kesin bir delilidir

Allah’a hamdolsun ki sonsuz devletinin gözü, yetenekli varislerin cemaliyle şenlendi. Onların cevherler saçan yaratılışlarında ilahî sırların dokunuşları vardır. Heybetli gökyüzü, onların sancaklarının nuru ile parlamaktadır. Himmetleri yüksek, saadetleri sınırsızdır. Bilhassa Halilzade Sultan Bahadır, Hakan’ın gözbebeği ve din bağının meyvesidir. Saadet kuşu onun başının üstündedir. “Dâvûd'a Süleyman'ı bağışladık. O ne güzel kuldu! Şüphesiz o, Allah'a çok yönelen bir kimse idi.”⁷⁹ Onun ikbali yüksektedir ve gönlünde yüce arzular yatar. Saltanat cevheri güneş gibi ışıldamaktadır ve himmetinin deryasında padişahlık cevheri parlaktır. Saadet güneşi ilk parıltılarını vermeye başlamıştır ve hükümdarlık göğündeki hilali gitgide kemale ermektedir.

Onun yaptığı işlerin namı dört tarafa yayılıyor. Kapısında beş nevbet vurulacak ve sadası cihanın altı yönünden duyulacak. Merhametli dedesinin ve saadetli babasının duaları böylece kabul olmuş olacak. Onun hal ve hareketleri şu şiirin terennümüdür:

Şöhret dizginini genç yaşta elde bulan benim

Dedeme layık, babama iftihar olan benim

Kılıcımda bir cevher olmuştur kutup yıldızı

Kalkanıma nur verir gökten ayın parıltısı

⁷⁸ Kuran-ı Kerim: 25/74

⁷⁹ Kuran-ı Kerim: 38/30

2.1. Hindistan'a Gidişin Yazılma Sebepleri

Aziz insan, hünerleri kazanmada ve zekada kemale ermiş, fesahati ve ilmi şerefle yeterlilik bulmuş, yüce ahlak sahibi, savaş meydanlarında âlimlerin umumi huyunun aksine bir cengâver gibi cesaretle çarpışmış Nasırülhak Ömer; bu seferde Hakan'ın yanında bulunmuştu. Hiçbir vakit Hakan'ın alayından ayrı kalmamış, diğer âlimler gibi savaştan uzak kalmak yerine yiğitlerle omuz omuza cesurca çarpışmıştır. Bu sırada fırsat buldukça belagat kanunlarının özü olan Nizâmî'nin⁸⁰ nazım kuralları çerçevesinde "Fütuhât-ı Hindistan" adlı ruznameyi yazmıştır.

Ağardığında saadet sabahı
Esen rüzgârıyla insan canlandı

Ve kandili yaktım gece çökünce
Fikriyle yandım kandil gibi ince

Basiret nazarıyla bakıp hakikati görenler bilsinler ki, pek inayetli ve şefkatli Hakan hazretlerinin emriyle yazılmış bu eser, onun büyüklüğü ve iktidarını hatıra getirmek için "Tarih-i Hümayun ve Saadetname-yi Meymun" başlığını almıştır. Ayrıca savaş sahneleri, genç savaşçılar, kükreyen aslanlar ve kaplanlarla süslenmiştir. Ve hiç şüphesiz sultanların isimlerinin tarih metinlerinde geçmesi, onları ölümsüzleştirir. Onların güzellikleri bu sayfalarda gece gündüz baki kalır. Bundan daha yüksek bir paye ve daha büyük bir sermaye olamaz. Alınan hiçbir vergi böylesi bir nimete denk düşemez.

Senden bahseden tek bir sahifeye
Denk olmaz cevher dolu yüz hazine

⁸⁰ Nizâmî-yi Gencevî (ö.1141-1209); Selçuklu döneminde İran'ın en büyük şairlerindedir. Hamsesi meşhurdur. Nazımda ve nesirde çığır açan şairlerindedir. Zavotçu, a.g.e., s.384

2.2. Hindistan'daki Gazalar

Şimdi tekrar Sahib-kıran hazretlerinin Hindistan'daki gazaları bahsine dönelim ve onun harekâtlarını şerh edelim:

Timur'un yanında zamanın Belkıs'ı ve cihan kadınlarının hamisi Hânîm ve Allah'ın şanının alameti, padişahlık yüzüğünün taşı, sınırsız saadetler vesilesi torun Emirzade Uluğ Bey Bahadır⁸¹ beraber idiler.

Şahlar deryasının incisidir o
Rabbin nurunun tecellisidir o

Oturur talihin kutlu tahtında
Taç ile taht görünüyor bahtında

Hakan hazretlerinin bu güzel huylu, hoş suretli, mübarek yüzünden cihangirlik nuru yayılan, Allah'ın güzel yaratışının alametleri her hareketinde güneş gibi parlayan, gönülleri ferahlatan yüzünden güzellikler saçılan torununa karşı büyük hürmet ve muhabbeti vardı. Onun aziz yüzünü görmek bir mutluluk vesilesiydi.

Gönülden gönüle ulaşan bağlar
Onları kıyamete kadar bağlar

Hakan bu sefere yardımcı olmak istese ve o nur yüzlü gönül meyvesinden ayrılmak istemese de Hindistan ikliminin onun sağlığını olumsuz etkileyeceğinden endişeliydi. Bununla beraber torunundan ayrılmak da zor gelmekteydi. Dinin yüceltilmesi için sevgili torunundan ayrılması gerekirken kalbindeki sevgi de ondan bir saat bile uzak kalmaya razı olmuyordu. Böylece kararsızlık hâsıl oldu. Ve nihayetinde Hakan hazretleri; kendisine yakışan şekilde dinin yüceltilmesini tercih etti. Kâfir putperestleri yenilgiye uğrattı. Ve her ne kadar torunu Uluğ Bey Bahadır

⁸¹ Uluğ Bey; Şahruh'un oğludur. Daha sonra hükümdarlığı sırasında büyük işler yapacak, fatihlikten ziyade âlimliğiyle tarih sayfalarında yerini alacaktır. Aka, **a.g.e.**, s.107-114

görünüşte ondan uzak düşmüş olsa da görünenin ötesinde onun çok yakınında, gönlünün ta içindeydi.

Risalet göğünün güneşi ve celalet göğünün ayı Hz.Muhammed Mustafa'nın(s.a.v) da bazı gazalarında aziz sahabelerinden bir kısmı onun sohbet ve hizmetinden zorunlu olarak uzak kalmıştı. Resulullah şöyle buyurmuştu: "Hiçbir mesafe, hiçbir vadi sizinle aramıza giremez. Mana âleminde sizle benim aramda ayrılık yoktur."

Ezel nakkaşı (azze ve celle) öyle renkler yaratmıştır ki, feyiz sahibi akıllardan başkası onu kavrayamaz ve Musavvir-i Lem Yezal gayb perdesinin ardından zâhirî âleme öyle şekiller getirmiştir ki ruh-ı kutsîden başkası onun ölçüsünü bilemez.

Ey dost! Dıştan anlamak mümkün değil

Nakşın ardındakini görmeyi bil

Suretin ardında gizlidir mana

Malum olmaz surete takılana

Hakan hazretleri de aralarındaki uzak mesafelere karşın aziz torununun yüzünü hafızasına kazımıştı ve iç dünyasında onun güzel yüzünü seyretmekteydi.

Cihan fatihi; böylece dikkatini kâfirlerle savaşa çevirdi. Zulmün ve yol kesen eşkiyanın kötülüğünün temizlenmesi ve Müslümanların refahı için çabaladı. Gelip giden tüccarların selameti sağlandı ve Müslümanlar onun adil himayesinde huzur buldular.

Aynı topraklarda; yaşadığı devrin hâkimi, sultanların sultanı Sultan Mahmud Han'ın kıymetli hanedanı yükselip hâkim olmuştu. Hakan hazretleri onun hatırasına saygıyı cihan hâkimi olmanın gereklerinden olarak görmekteydi. Gücünün kaynağı olan tahtına ihtimam göstermekteydi. Hâkimiyeti altındaki bütün İslâm topraklarında kendi adına hutbe okutup sikke kestirmekteydi. Ayrıca bir zamanlar bütün dünyayı ele geçirerek Utarid⁸² kalemiyle güneş ve ayın sayfalarını işleyen Büyük Uruklu Cengiz Han'a da saygıyı borç bilmekteydi.

Böylece velilerin göz nuru, düşmanların sinesinin ateşi, İslâm askerinin gururu, dinin uğuru, milletin iftiharî olan torunları ve emirleri Emirzade Sultan Hüseyin Bahadır, Emirzade Rüstem Bahadır, Emirzade Cihanşah Bahadır, Gıyaseddin

⁸² Merkür. Şiir ve anlatımın timsalidir. Gökyüzünün kâtibidir. Onay, a.g.e., s.487

Tarhan, Hamza Togay Boğa Barlas, Emir Şeyh Arslan, Suncuk Bahadır ve diğerlerini toplayarak yola çıktı.

Zilhicce ayının 3. gününde (25 Ağustos 1398) Timur Kutluk Oğlan, Emir Edigü ve Hızır Hacı Oğlan'dan⁸³ elçiler geldi. Huzuru öpme şerefine nail oldular ve gayet şefkatle karşılandılar. Onlar için gösteriler yapıldı, onlara hil'atlar giydirildi, türlü iltifatlar gösterildi.

İsmi zikredilen serdarlar tarafından ortak gönderilen mektupta şöyle denmekteydi: "Biz hepimiz Sahib-kıran'ın nimetlerinden faydalanmıştık fakat onun otağından çıkıp yanlış yollara saptık. Şeytanın vesveselerine ve nefs-i emmârenin heveslerine aldanarak Hakan'a kulluğun dışına çıktık. Aklımız başımızdan gitmişti, sersemdik. Fakat şimdi aklımız başımıza geldi, basiret gözüyle bakıp doğru yolu gördük. Elimizden kaçırdığımız tabilik ipini tekrar boynumuza geçirmek, nefsimize uyarak geçirdiğimiz günleri unutmak istiyoruz. Pişmanlığımız çok büyüktür. Umudumuz odur ki, Hakan hazretleri bunları unutup görmezden gelsin ve bizi merhametine nail etsin. İman kalemiyle bizim günah sayfamızın üstünü çizsin. Bundan sonra itaatimiz ve emirlere uymamız sınır tanımayacaktır. Onun hizmetkârları ve köleleriyiz."

Bütün doğu mülkü aittir sana
Başımız toptur senin çevgânına

Hepimiz kuluz ve sensin hükümdar
Sana ait yerde ve gökte ne var

Hakan hazretleri onların özürlerini kabul etti. İstek ve yalvarmalarına icabet etti. Süslü bir af fermanı hazırlatarak onlara gönderdi. Bu işten son derece hoşnut oldu. Hedef goncaları mutluluk gülleri açmakta, hoşbahtlık kokuları arzular çayırını doldurmaktaydı.

Zamanın talihi güzel ve akli başında insanları dünyanın her yerinde onun yolunu gözlemektedirler ki onun Firdevs cennetine benzeyen huzurunda şerefli bir yer bulabilsinler.

Bütün âlem hoş talihin yolunu gözlemekte
Hoş talih ise senin yolunu izlemekte

⁸³ Bu üç emir Cüci ulusu emirlerinden olup vaktiyle Timur'a sığınmış ve desteğini görmüşlerdir. Alan, a.g.e., s.42-59

Aynı gün Hakan'ın yardımcılarında Emir Sarık Boğa'nın, Hakan'ın sarayında yüksek bir makam ve iyi bir mevki sahibi olup Fars eyaletine vali olarak atanan oğlu Emirzade Şeyh Nureddin Mahmud; sevinç ve gururla Hakan'ın huzuruna geldi. Yanında çok sayıda ganimet getirmişti. Neler yoktu ki! Avcı hayvanlar, deve ve katır kervanları, koşucu tazılar, altın ziynetler, kıymetli silahlar, sağlam kalkanlar, kaliteli elbiseler, nefis mücevherler, altın ve gümüş eşyalar. İnsanın gözü onları görünce hayretle açılırdı ve parmakları saymaktan bitap düşerdi. Zaten üç gün boyunca divan katipleri saydılar ve defterlere kaydedip arz ettiler.

Emirler toplanarak Sahib-kıran'ın huzurunda hazır bulundular. Güneş doğarken bu ganimetler kendisine arz olundu. Güneş bile üstlerinden geçerken onlara gıptayla bakmakta ve yaklaşılmaya çalışmaktaydı.

Timur Kutluk ve Hata hâkimi Tayzi Oğlan gibi çevre memleket idarecilerinden gelen elçiler de bu toplantıda hazır bulundular. O nefis şeyleri görünce şaşkınlıkla bakıştılar ve Hakan hazretlerinin kullarından birinin böylesine şeyler sunabildiğine neredeyse inanamadılar. Hakan hazretleri elçilere bu güzel şeylerden çeşit çeşit hediyeler verdi. Onun kadar cömerdi gerçekten az bulunur.

Emirzade Şeyh Nureddin de büyük şeref ve yükselişe nail oldu. Hakan'ın övgülerinden başı göğe erdi. Kendisi de hal diliyle şöyle demektedir: “Hakan'ı sevindirip yüzünü aydınlatmanın şükrünü ben nasıl eda edebilirim? Arzularımın toprağı, bu mutluluk melteminin esişiiyle gül bahçesine döndü.”

Bugün ne istesem olmuş gibidir

Celâlim yükseliş bulmuş gibidir

Bu toplantıya İryab şehrinin fakir halkından da temsilciler geldi ve Hakan hazretlerine kendilerine Verkezîler diyen Afgan eşkiyalarının şerrinden dert yandılar. Bu kötü kavmin, onların mal mülkünü nasıl yağma ve talan ettiğini anlatıp ellerinde ne var ne yok hepsini aldıklarını söylediler: “Bizim Hazara⁸⁴ emirimiz sizin kulunuzdu. Onu gece yarısı götürüp öldürdüler. Mal mülkümüze el koydular. Yolları

⁸⁴ Hazaralar; Afganistan'da hâlâ varlığını sürdüren Türk veya Moğol kökenli bir halktır. 13. ve 14. yüzyıllarda bölgeye geldikleri sanılmaktadır. Bazı İslâmî tarih metinlerinde Garçe Türkleri olarak da zikredilirler. Farsçanın kendilerine özgü bir lehçesini kullanırlar ve ekseriyeti Şii inancına sahiptir. Richard Weeks, “Hazaralar”, **Müslüman Halklar Ansiklopedisi**, İnsan Yayınları, İstanbul 1990, C.1, s.405-409

kestiler ve onların kötülüğünden dolayı kimse selamete şehirden gidip gelememekte.”

Hakan bunu duyunca halkını koruma arzusu alevlendi. Mübarek yüzünde kaşları çatılıp alını kırışarak öfkesi dışa yansıdı. Bu sebepten Gazneyn yolundan vazgeçerek İryab’a gitmeyi emretti. Bahtı günden güne aydınlana, başarıları yükseliş bula.

Hakan’ın cihan fatihi sancakları İryab Kalesi’ne ulaşarak büyüklük ve talih perdesini o diyarlara çekti. Bu kale genişliğiyle meşhurdu; o derece ki kalenin ortasında bir Cuma Mescidi vardı. Ayrıca başka büyük mescitler, evler ve yüksek binalar mevcuttu. Ama Afganlar bu kaleyi yıkıp viran hale getirmişlerdi.

Hakan hazretlerinin dinî yapılara karşı daima bir hassasiyeti vardı ve Müslüman toprakların bayındırlığını her şeyin üstünde tutuyordu. O kalenin fukara halkının emniyeti ve gidip gelenlerin selameti için orada yasalarını uygulamaya ve kalenin tekrardan imarına başladı. Esnaf, sanatçılar ve köleler bir araya gelerek on dört gün boyunca kaleyi elden geçirdiler. Kalenin içindeki mescitleri ve evleri tekrardan inşa ettiler, kalenin ortasındaki Cuma mescidi de Emirşah Melik ve Celal-i İslâm sorumluluğunda yeniden yapıldı. Verkezî denen hırsızlar topluluğu Hakan’ın kışlasında toplanarak suretâ itaat arz ettiler ve görünüşte Hakan’ın kulluğu dairesine ayak basarak tabiiyet bildirdiler. İki üç gün boyunca hizmet ve kullukta bulundular. Altınla kaplanmış bir bakır para gibi düşmanlıklarını itaat boyasının ardında gizlediler. Nihayet habis karakterleri ve düzenbazlıkları ortaya çıktı. Hırsız fitratları kendini ele verdi.

Zilhicce ayının 16’sı (7 Eylül 1398) Cuma gecesi kaleden gizlice sıvışıp kaçmaya yeltendiler. Fakat Hakan’ın askerleri şehrin kapılarında nöbet tuttıkları için kendilerini dışarı atamadılar. Sabahın erken vakitlerinde güneş doğu ufkundan yüzünü gösterip yıldızlar onun örtüsünün ardına çekilirken bu hırsızlar toplanarak vuruşmaya başladılar ve Hakan’ın askerlerinden birkaçını yaraladılar. Günün ışıkları gecenin katran rengi peçesini sıyırıp elmas kılıçlar gibi ışık huzmeleri güneşin kalkanından sekip yeryüzüne yağmaya başladığında bu olay da aydınlığa kavuştu. Cuma öğle vakti hüküm verildi. Hançerlerin mücevherleri o kötü cevherlilerin kanlarıyla kınalandı ve ateşli kılıçlar, o başında fitne rüzgârı esen eşkıyanın bedbaht vücutlarının suyuyla sönererek onları zillet toprağına gömdü. O hırsızlardan iki yüz tanesi cehenneme yollandı ve Müslümanlar onların şerrinden kurtarıldı. Onların

kadınları, çocukları ve malları, ellerinden çok eziyet çekip cefa gören İryab'ın fakir halkına dağıtıldı. Bu yol kesenler kabilesinin reisleri ve haramilerinden pek çoğu da esir alındı. Bunlar da İryab şehri halkından olup onlar tarafından katledilenlerin varislerine kisas ve intikam kaidelerini uygulamaları için teslim edildi. Mayasında şer ve fesat olan herkes er geç bela dairesinde sıkıntı kılıcını tadar.

Kötülük bulur kötü fikirliler
Onlara acz ile düşkünlük kader

Şerlilerin layığı anca şerdir
Yeryüzünde şer saçan akreplerdir

İyi fitratlılar, din yolunun yolcuları ve Allah'a kulluk edenler; bu İskender haşmetli Sahib-kıran'a hangi dilde layığıyla şükür edebilirler? O ki, gündüzleri emin kılmış ve gecenin karanlığından fitneyi söküp almıştır. Şüphesiz her sınıf ve esnaftan insan, onun iyiliklerinden dolayı ömrünün uzun olması için Allah (c.c.)'a dua etmektedir. Sefa, huzur ve mutluluk onun devrindedir.

Rabbin nimetiyle oldu âlem pak
Yakışır insana tevazu duymak

Gazilerin hançerinin ucundan
Taze sevinçlere gark oldu cihan

Sensiz geçen zamanlar olmaz ola!
Yokluğundan ziyanlar olmaz ola!

Gelmesin devrine bir zerre zeval
Talih yıldızın hiç görmesin vebal

İryab vilayeti kurtarılıp işleri düzene sokulduktan sonra, Zilhice'nin 18'inde (9 Eylül 1398) hareket emri verildi. Zafer sancakları Şenveran bölgesine yöneldi. Hakan hazretleri iki gün o bölgede konaklama emri verdi. Buradan birkaç bin süvariyle Nogaz Kalesi'ne gidilmesi kararlaştırıldı. Saadet sabahının beyazlığı altında güneş gibi parlayan torunlardan Halil Sultan Bahadır, yanında bazı namlı emirlerle Kabçugay yolu üstünden Baner'e doğru yola çıktı. Daha önce Kabil'de

iken, torunlardan Emirzade Süleymanşah'a Nogaz Kalesi'ne gidip orayı imar etmesi emredilmiş ve o da Horasan askeriyle birlikte oraya gitmişti.

Zikredilen ayın 19'unda (10 Eylül) ordu Nogaz Kalesi'ne vardı. Daha önce oraya gönderilen Emirzade Süleymanşah ve diğer emirler, o kaleyi imar edip sağlamlaştırmış ve güzelleştirmişlerdi. Cihan fatihi oraya yaklaştığında, Parniyânî Kabilesi'nin onun ordusuna asker gönderme ve hizmet kemerini kuşanıp yardımcı olma emrine karşı gelerek yarasını çiğnediğini duydu. O yoldan sapan ve zâhiri bâtna tercih eden bedbahtlar guruhuna yazıklar olsun! O fitne hayalleri akıllarını işgal etmiş ve onları hizmet dairesinden çıkmaya itmiş sapkınlar taifesine yazıklar olsun!

Fermanı ağızından çıktığı anda
İtaat etmeye can atar dünya

Kim ki basar emrine ters kademi
Yüzünü karartır tarih kalemi

Hakan hazretleri; cihanı kat eden hızlı ayaklı atını sürdü ve meydana öyle bir indi ki, dünya üzerinde devir eden sabah böyle bir fırtınaya şahit olmamıştır.

Ceylanlarda olmaz ona denk bacak
Sudan yumuşak ve ateşten sıcak

Yırtıcı kuş gibi uçsaydı ilden
Giderse kuzeyden gelir güneyden

Böylece o kabile üstüne yola çıktı. Ordusu dörtnala at koştuğu zaman atlarının nallarından kalkan toz cihanı kararttı. Parniyânî Kabilesi'nin üstüne at sürdüler ve onların çoğunu kılıçlarıyla cehenneme yolladılar. O yol kesicilerin kadın, çocuk ve mallarını yağmaladılar. Evlerini ateşe verdiler. Hakan'ın kahrının fırtınası o kötülerin kökünü kazıyıp soylarını yeryüzünden sildi. İntikamının dumanı topraktan yıldızlara ulaştı. Kalanların pek çoğu kaçıp canını kurtarmaya baktı.

Hakan hazretleri geleceği düşünerek tedbir almakta fayda gördü. Allah'ın yardımıyla o fitneci kabileyi esir edip şerlerini zamanın sayfasından silene ve o vilayetin yollarını bu hırsız ve fesatçıların tehlikesinden emin kılana kadar o dağda

konaklama emri verdi. O diyarın yol ve geçitlerini bu eşkıyadan temizledi ve tüccarlarla kervanları bu beladan kurtardı.

Bu esnada bu kabilenin ileri gelenlerinden Mil adlı bir şahıs, sadakat arz etmek niyetiyle Hakan'ın otağına geldi ve onun toprağını öpme şerefine nail olup tövbe ve istiğfar ederek kurtuluşa ermek istedi. Hakan hazretleri onun niyetinin dürüstlüğünden emin oldu ve onun hatırına yol kesicilik ve hırsızlıktan vazgeçip sadakat yoluna gelerek kendisine hizmet etmeyi seçenlere af vadeden bir name hazırlattı. Böylece doğruluk tohumu, doğruluk meyvesini doğurdu.

Emirzade Süleymanşah; daha önce de zikrettiğimiz gibi Nogaz Kalesi'ni mamur etti. O çevredeki kuvvetli, kalabalık ve saygı gören kabilelerden biri olan Kılalyan Kabilesi, Hakan'ın yarasını kabul etmeye yanaşmıyor ve ordusuna asker göndermiyordu. Bu sebeple Hakan'ın gelişinden iki gün önce, Süleymanşah kendi askerlerini yürüterek o kabilenin üzerine saldırı düzenledi. Güçlü bir kabile olmalarına rağmen mağlup edildiler. Bazıları esir edilirken bazıları ateşler saçan kılıçların gazabıyla öldüler. Yağma ve talan rüzgârları onların ocaklarını söndürdü, evladını esir etti.

Böylece Kılalyan toprakları da Hakan'ın ülkesine eklendi. Dürüstlük ve namus kuralları o bölgede geçerli olmaya başladı. Zafer güneşi ikbal ufkundan yükseldi.

801 yılı Muharrem ayının başında (21 Eylül 1398) Hakan hazretleri, Parniyan Kabilesi topraklarından Nogaz Kalesi'ne doğru yola çıktı.

Zikredilen ayın 8'inde (28 Eylül) Hakan'ın zafer sancaklarının gölgesi Sind Nehri'ne düştü. Hâkimiyet perdesi o bölgeye çekildi. Hakan'ın emriyle Sind Nehri'nin bir yakasından Moğol filleri birbirine bağlanmaya başladı. Öyle sağlam bir köprü elde edildi ki, böyle bir şeye mazinin sultanlarının ne akılları erer, ne de güçleri yeterdi.

Aynı gün Hakan'ın yanındaki elçilerden Mekke ve Medine'den gelen Seyyid Muhammed Medenî gibi bazıları yolcu edildi. Çevre memleketlerin sultan, emir ve eşrâfının yolladığı elçiler; Hakan'a ümitle bekleyiş içinde olduklarını, hüma kuşunun kanadı gibi saadet veren sancaklarının kendi ülkeleri üstünde dalgalandığını görmeyi bekleediklerini arz etmekteydiler. Bunların içinde Şah İskender Keşmirî'nin de elçileri vardı ve onun hizmetkârlığı ve tâbîyetini bildirerek görevlerini tamamlayıp geri

dönmüşlerdi. Şah İskender'in kendisi de bütün ordusu ve tabileriyle Diyalpur şehrinde Hakan'ın otağının toprağını öpme şerefine nail oldu.

Zikredilen ayın 12'si (2 Ekim) Salı günü Hakan'ın maiyeti Sind Nehri'ni geçerek Hüsrev Çölü civarına geldi ve burası harekât merkezi yapıldı. Hüsrev Çölü tarih kitaplarında Celalî Çölü şeklinde geçer. Bunun sebebi, Cengiz Han'ın askerlerinden kaçan Sultan Celaleddin Mengüberdî'nin⁸⁵ kendisini oradan atarak kaçıp kurtuluşa ermesidir.

Bu uçurumun kenarında Cudi Dağı'nın ileri gelenleri, talihlerinin güzelliği sayesinde Hakan'ın otağına gelerek hizmetkârlık gerdanlığını boyunlarına takmak ve kulluk dairesine adım atmak istediler. Vergilerini vererek onun inayet ve hamiyet deryasında yıkanmayı, feyiz güneşinde ısınmayı arzuladılar. Onun yasalarına riayet edeceklerini bildirdiler. Böylece gönülleri hoşnut, mutlu ve tehlikelerden emin bir şekilde evlerine döndüler. Sadakat ve hizmet çayırı er geç ikbal meyvesini verir.

Hakan hazretleri bundan birkaç ay evvel Emirzade Rüstem Toga Buğa Barlas'ı birkaç bin süvariyle Mutlan tarafına yollamıştı. Kendisi Cudi Dağı'nda birkaç gün konakladı. Buranın halkı kulluk görevlerini eksiksiz yerine getirerek vergisini düzenli olarak verdi ve çok beğenilen hizmetlerde bulundu. Şüphesiz sınırsız hürmet ve muhabbete layıktırlar.

Yükseldi dönen feleğin takına
Güneş Zühre ay dizildi yakına

Cihan fatihidir cihanın başı
Yuvarlanıp düşer düşmanın başı

⁸⁵ Harezmşahlar Devleti'nin son hükümdarı Celaleddin Harezmşah. Cengiz Han'a yenilen Celaleddin, yaklaşık yirmi metre yüksekliğindeki uçuruma atıyla birlikte atlayarak nehri geçmiştir. Bu kahramanlık Moğol ordusunu hayrete düşürmüştür. Ona yetişen Cengiz Han, ordusuna onu takip etmemeyi ve zarar vermemeyi emretmiş ve onun kahramanlığına bakarak; "böyle bir oğula sahip olan babaya ne mutlu! Su ve ateş gibi iki bela girdabından kendini kurtarıp sahile vardı" demiştir. Alaeddin Ata Melik Cüveynî, **Tarih-i Cihan Güşa**, Çev.Prof.Dr.Mürsel Öztürk, TTK. Yayınları, Ankara 2013, s.348-349

2.2.1. Şahabeddin Temîm'in Tabiyeti ve Düşmanlığı

Bu zikredilen Şahabeddin, Cemd sahilinin ağzında bir adanın valisiydi ve kalabalık bir ordu ile bir hayli mal mülke sahipti. Torunlardan Emirzade Pir Muhammed Bahadır daha önce Mülta'n'a ulaştığında Şahabeddin oradaydı ve etek öpme bahtiyarlığına erişerek özel ilgi gösterip bolca yardımda bulunmuştu. Bir müddet hizmetkârlığının gereklerini yerine getirerek yardımcı oldu. Ama adaya döndüğü zaman düşmanlık sevdası⁸⁶ başına vurdu. Adanın muhkemliğine, denizle çevrili olmasına güvendi fakat su, hayat kaynağı olmasına rağmen ölüm sebebi de olabilmektedir.

Feleğe güvenme asla ve asla

Bil ki su üstüne yapılmaz bina

Hakan hazretlerinin bu muhalefetten haberi oldu. Muharrem ayının ilk Perşembe günü, atının kaldırdığı toz bulutu kan yağmurları yağdırıp etrafı lale bahçesine çeviren ve düşmanların hayat fidanını hançeriyle biçen Emirzade Şeyh Nureddin Bahadır'a on bin askerle o adaya hareket emri verdi. Nureddin Bahadır bu emri yerine getirmek için derhal hazırlıklara başladı. Rüzgâr ve yıldırıma benzer atını eyerledi. Adanın yakınına vardığında Şahabeddin'in derin hendekler kazıp yüksek surlar dikerek ardına sığınmış olduğunu gördü. Mücadele başladı. Öyle bir savaş oldu ki, tarifi dille mümkün değil. Güneş Simurg'u batının Kaf Dağı'nın arkasında kaybolup, gecenin siyah kargası göğün altın yumurtasını kanatlarının altına sakladığında, Şahabeddin bir gece baskını yaptı. Zorlu mücadeleler verildi. Emir Şeyh Nureddin ateşten hamleler yaptı ve ard arda cesur darbeler indirdi. Şahabeddin'in askerleri sudan çıkmış balık gibi ıstırap çırpınışlarına başladılar. Pek

⁸⁶ Lokman Hekim'e dayandırılan tıp teoremine göre insan vücudu dört sıvıdan (dört hilt, ahlat-ı erbaa, seyyâlât-ı erbaa) oluşur. Bu dört sıvı kan (kırmızı), safra (sarı), sevda (siyah) ve balgamdır (yeşil). Bu sıvıların dengesinin bozulması, bedende ve zihindeki hastalıkların sebebi olarak görülürdü. Bunların içinde sevdanın yükselip alçalması psikolojik sebeplere bağlıydı. Bu sebeple normalin dışında davranışlar sergileyenler için "sevdası başına vurmuş" denirdi. Kara sevda deyimi de yine buradan gelmektedir. Onay, **a.g.e.**, s.90

çoğu katledildi. Emir'in kılıcının selinden düşmanın hayat gemileri kurtulamadı. Bazıları kendilerini denize atarak kaçmaya çalışırken boğulup helak oldular.

O gece hanedan üyelerinden Mansur ve Bevaric Çehre ile onların savaş meydanında nam kazanmış yiğit kardeşlerinden bazıları, ok ve kılıç yarası aldı. Hakan hazretleri adanın yakınına geldiklerinde, bu yaralılara özel ilgi ve ihtimam gösterdi. Onlara değerli ihsanlarda bulundu.

Bu gecenin sonunda Şahabeddin ve takipçileri iki yüz kadar gemiyle kaçarak Hindistan'daki Üce şehrine doğru gittiler. Emir Şeyh Nureddin de Hakan'ın emriyle Cemd sahilinin kenarından onları takip etti ve yakaladığı yerde savaştı. Çok sayıda Hintli katledildi. Kanlarıyla nehir kırmızı aktı.

Şahabeddin'in gemileri Mülta'n'a yaklaştığında Emirzade Pir Muhammed Bahadır, Emirzade Süleymanşah Bahadır ve diğer emirler onların önünü kestiler. Onları deniz üstünde esir alarak intikam kılıcından geçirdiler. Mağlup Şahabeddin, karısı ve çocuklarını suya indirip sahile kaçarak o tehlikeli kısaçtan canını kurtardı.

Bu mücadelede de zafere vasil olundu. Hakan'ın muzaffer sancakları yine zafer destanları yazdı. Hakan hazretleri dizginini ele alarak daha yüksek hedeflere yöneldi.

Ayın 24'ü (14 Ekim) Pazar günü Cenâve Nehri ağzındaki bir kaleye gidildi. Allah'ın lütfu daima ordusunun üstünde olsun ve talih onları gece gündüz takip etsin.

Bu kalenin karşısında Cemd ve Cenâve nehirleri birleşmekteydi. Onların birleşip kaynaşarak dalgalanmaları, gören gözler için Allah'ın ayetlerine delildi. Orada su öylesine derin ve sınırsızdı ki; Dicle ve Fırat oraya kıyasla su birikintisi, Seyhun ve Ceyhun ise çeşme gibiydi.

Ayın 27'si (17 Ekim) Çarşamba günü, karınca gibi askerleri toplanarak bu geniş suyun kenarına filleri bağladılar. Gayretleri ve çalışkanlıkları akıllara durgunluk vericiydi. Görenler rüya gördüklerini sanırlardı. Geçmişin padişahları o derin denizi geçememişlerdi. Yalnız Tarmaşirin padişahı⁸⁷ o suyu geçmişse de bunu filleri birbirine bağlayarak yapmamıştı. Hakan'ın mübarek nazarında bütün zor işler kolaylaşmakta, her tehlikeli iş Allah'ın yardımıyla aşılmaktaydı. Bütün hedefleri ve büyük arzuları, onun temiz himmeti ve inancıyla bir bir gerçekleşiyordu.

⁸⁷ Alaeddin Tarmaşirin. 1331-1334 yılları arasında Çağatay Hanlığı'nı yönetse de İslâmiyeti kabul edip devletin resmî dini yapması hoş karşılanmamış ve tahttan indirilip öldürülmüştür. Tarmaşirin'in eser açısından önemi, 1327 yılında Hindistan'a sefer düzenlemesi ve Delhi'ye kadar bütün Hint ordularını yenmesidir. Abdülkadir Yuvalı, "Çağatay Hanlığı", **DİA.**, C.8, s.177-178

Binlerce iş himmetiyle yapıldı

Hakan hazretleri o köprüden geçiş emri verdi ve zafer sancakları diğer tarafa ulaştı. Ertesi gün oradan hareket edildi. İkbal onun muzaffer ordusuna rehberlik etti ve şehrin karşısındaki Telmîne Nehri'ne ulaştılar. Onlar yaklaştığında şehrin seyitleri, âlimleri, melikleri ve reisleri Hakan'ın dergâhına gelerek huzuru öpme şerefine eriştiler. Her biri mevkisi mukabilince özel ilgi gördü. Aynı gün Hakan hazretleri nehri geçiş emri verdi. Ayın 29'u (19 Ekim) Cuma günü ordusuyla nehri geçerek diğer tarafa ulaştı.

801 yılı Safer ayı başında (21 Ekim 1398) Telmîne Kalesi'nin çevresindeki düzlükte çadırlar kurularak konaklandı. Şehrin emiri; eman vergisi olarak iki lek⁸⁸ mal yolladı. Peygamber'in aziz soyundan gelen, hürmete layık, iman ehlinin göz nuru seyitler ve değerli âlimler bu vergiden muaf kılınp her türlü zarardan emin oldular. Ayrıca kendilerine kıymetli hil'atlar giydirilerek onurlandırıldılar.

Hakikat şu ki; Hakan hazretleri iki çeşit insana çok saygı gösterirdi. Bunların ilki; “Ben (yaptığım tebliğe karşılık) sizden yakınlarıma sevgiden başka ücret istemiyorum”⁸⁹ ayeti gereği seyitlerdi. İkincisi de “Allah'a karşı ancak kullarından âlim olanlar hakkıyla saygı duyar”⁹⁰ ayeti gereği âlimlerdi. “Hem dünyada hem âhirette en hayırlı karşılığı veren Allah'tır” hadisi gereğince, aldığı eman vergisinin bir kısmını onlara bağışladı.

Bu arada ordunun tamamı oraya ulaşmıştı ve zahire kıtlığı baş göstermişti. Hakan hazretleri nerede zahire bulunursa alınmasını emretti. Gece olduğunda huzursuzluk çıktı. Askerler zahire isteğiyle ayaklanarak bir anda şehre hücum ettiler. Evleri ateşe verdiler, yağma yaptılar ve halkı esir aldılar. Seyitler ve âlimlerden başka kimse kurtulamadı.

Sonrasında Hakan'ın kulağına erişti ki Telmîne bölgesinin reisleri ve serdarları, Pir Muhammed Bahadır'a biat ettiler fakat bu doğruluk yolunu bırakarak düşmanlığın karanlık sokaklarına saptılar. Bunun üzerine Emir Şah Melik ve Şeyh Muhammed Eygü Timur kendi askerlerinden bir tümenle o bölgeye indiler ve Emirzade Pir Muhammed Bahadır'a düşmanlık eden o kavmin üstüne yürüdüler.

⁸⁸ Hint sayı sistemine göre 100.000 karşılığıdır. <http://www.vajehyab.com/?q=كـل>

⁸⁹ Kuran-ı Kerim: 42/23

⁹⁰ Kuran-ı Kerim: 35/28

Atlarının kaldırdığı toz gökyüzünü kararttı ve ateş saçan kılıçları iki bin Hindu'yu dünyanın nimetlerinden kopartıp cehennemine ateşlerine yolladı. Kaçanlarını av hayvanları gibi avladılar. Kadın ve çocukları esir aldılar. Sayısız harikulade ganimeti Hakan'ın otağına ayırdılar. Kötüleri toprağın altına yolladılar ve fetih sancaklarını o bölgeye diktiler.

Safer ayının 7'si (27 Ekim) Cumartesi günü Telmîne'den hareket emredildi. Ertesi gün Beyah Nehri'nin kenarına, Şahnavaz'ın karşısındaki Cal adlı yere gelindi. Beyah Nehri geçilmez dalgalarıyla meşhurdu.

Hakan hazretleri Nusret adlı bir şahsın iki bin civarı adamla Cal mevkiine kale yaptığını öğrendi. O nehrin suyu o kadar çoktur ki, saf akıllılar onun derinliğini ölçemez. Cömertliği o kadar geniştir ki, insan onu saymakla bitiremez. Hakan atını dizginledi, muzaffer ordusunu oranın yakınına götürüp savaş düzeni verdi. Sağ kanadı Emirzade Şeyh Nureddin ve Emir Allahdad'a, sol kanadı Emir Şah Melik ve Emir Şeyh Muhammed Timur'a verdi. Merkezde ise Horasan piyadelerinin başında Sultan Ali Tovaçi yer aldı. Nusret üç yüz Hintliyle gelip karşılarına dikildi. Savaş başladı. Sultan Ali Tovaçi büyük kahramanlık ve cesaret örnekleri sergiledi. O ve diğer bazı emirler yaralandılar. Emir Şeyh Nureddin ve Allahdad kaçanların peşine düştü ve yakalayıp kılıçtan geçirdiler. Kafalarını mızraklara geçirerek Hakan'a sundular.

Zikredilen ayın 9'u (29 Ekim) Pazartesi günü muzaffer ordu o bataklıktan hareket etti. Yol son derece bataklık ve kötüydü, binekler zor ilerleyebiliyordu.

Atlaya sıçraya gelişini görünce onun

Akıllar tadına vardı titreyiş ve korkunun

Bahtın ve ikbalin yoldaşlığında Şahnavaz'a geçtiler. Bu Şahnavaz büyük bir köyü ve ahalisi çiftçiydi. Ambarları zahire doluydu. Öyle ki, oradan bütün orduya yetecek zahire alındıktan sonra bile bir sürü el değmemiş ambar kaldı. Hakan'ın emirlerinden bazıları Beyah Nehri etrafında Nusret'in takipçilerinden kalanları kovaladılar. Bazı yerleri yağmalayarak pek çok ganimetle döndüler.

Hakan hazretleri orada iki gün konaklama emri verdi ve kâfir Hinduların faydalanmaması için kalan ambarları yaktırdı.

Zikredilen ayın 12'si (1 Kasım) Perşembe günü Şahnavaz'dan hareket edildi. Beyah Nehri kenarında Cencan köyünün karşısına indiler. Esirler burada toplanmıştı.

İlay-ı Kelimetullah'ı yaymak ve cihat farzını yerine getirmek için ülkeler fethedip şirk ve putperestlik çemberini kırdılar. Ordusunun tamamının Beyah'ı geçmesi iki gün sürdü. Bazıları gemilerle geçti, bazıları timsah gibi yüzdü. Öyle ki ordusunun sonu Beyah'ı geçerken başı yüz fersah ilerideydi. Nihayet o bataklıktan kurtuldular. Allah'ın yardımını üstlerinden eksik olmasın.

Allah'ın nimetleri siler pusu
Onun katında birdir ateş ve su

Çaresizliğe çaredir işimiz
Kollar bizi suyumuz ateşimiz

Aynı gün Emir Şahruh'un adamlarından Herî Melik; Herat'tan gelerek Hakan'ın ordugahına ulaştı. Emir'in dualarını ve zafer temennilerini ilettiler. Büyük dostlukla karşılanarak ikram gördü.

Ayın 13'ü (2 Kasım) Cuma günü, Pir Muhammed Bahadır Mültan tarafından çıkageldi ve Hakan'ın ayağının toprağını öpme bahtiyarlığına ulaştı.

Ayın 15'i (4 Kasım) Pazar günü, Beyah Nehri'ni geçip Cencân'a geldiler. Dört gün boyunca o köyde konakladılar.

Ayın 17'si (6 Kasım) Salı günü, Pir Muhammed Bahadır orada toy yaptı. Şahane hediyeler geldi. Altın ve gümüşten yapılmış kemerler, ziynet eşyaları, tabak çanaklar... O derece hediye geldi ki divan kâtipleri iki gün boyunca onları hesaba geçirip kaydetmekle meşgul oldular. Bu iş tamam olunca Hakan hazretleri bütün bu altın ve gümüş eşyalardan pek çoğunu emirleri, vezirleri ve yardımcılarına hediye etti.

Vuruldu damgası itaatinin
Fark etmez kim olduğu insan ve cin

Hazine mührünü taşır benizde
Her ne varsa karada ve denizde

Mertebesi ne olursa olsun daha pek çok kişi bu hediyelerle sevindirildi. Dünya üzerinde ne varsa Sahib-kıran'ın büyüklüğünü bilmekte ve onun cömertliğine dua etmektedir.

Savaşa önde gider eğlenceyi o bahşeder

Atını sürünce dünya önünde akıp gider

Emirzade Pir Muhammed Bahadır'ın ordusu, bu seferde çok meşakkat çekmişti. Pek çoğu bineğini kaybederek yaya kalmıştı. Bu sebeple Hakan, cömertliğini en çok onlara gösterdi. Onlara üç bin at bağışladı ve böylece içlerinde yaya kalmadı. Onun lütfü ve keremiyle sulanan her ümit fidanı mutlulukla yeşermekte, bedbahtlık çölünde boy veren her isyan dikenini onun kahrının fırtınasıyla paramparça olmaktadır.

Onun cömertliği öyle bir deniz

Nerde başlar nerde biter bilmeyiz

Kılıcından yıldırımlar savurur

Düşmanlara ecel olur kavurur

Allah'ın yardımının Hakan, ailesi ve kullarının üstünde olduğunun bir ispatı da şu olaydır: Emirzade Pir Muhammed Bahadır'ın filinin ayakları bataklığa saplanmıştı ve bir sinek gibi kıvrılmaktaydı. O bataklık öyle fena bir yerdi ki, ıstırabına dağ olsa dayanmazdı. Oradan ne rüzgâr, ne de ateş geçebilirdi.

Bu tehlikeli yerde çırpınmaktayken düşman gruplar da çıkagelerek baskın yaptılar. Üstelik kuvvetli bir yağmur başladı. Onlar böylesine büyük bir can derdi içindeyken ansızın Hakan'ın sancaklarının güneşi, "Ol dedi ve oldu"⁹¹ ayetindeki gibi Allah'ın faziletinin ufkundan doğuverdi ve üzerlerindeki karanlığı ışıklara boğdu. Hakan'ın haşmeti düşmanları öyle vurdu ki, elleri işten işleri elden gitti ve paniğe kapıldılar.

Böylece Emirzade Pir Muhammed; bütün askerleri ve tabileriyle bu belalı yerden kurtarıldı. Emniyetleri sağlandı ve rahatladılar. Bu olay Hakan'ın bir kerameti ve Allah'ın lütfünün bir göstergesiydi. Gönüller dua ve şükürle şöyle dedi:

Hepimiz mahvolup ölmüştük o gün

Bizi zaferle hayata döndürdün

Bu olaydan sonra Cencân'dan yola çıkılıp Sehval'e gidilmesi emredildi. Ayın 20'si (9 Kasım) Cuma günü Sehval köyü civarındaki Asvan menziline gelindi. Bir gün burada konaklandı.

⁹¹ Kuran-ı Kerim: 36/82

Ertesi gün buradan hareket edilip Cehval menziline gelinerek burada konaklandı. Buradan başlarında Şah Melik Tovaçı ve Devlet Timur olan iki bin süvari, yükleri Diyalpur yoluna naklettiler.

Ayın 23'ü (12 Kasım) Pazartesi günü sabah erkenden Cehval'den yola çıkıldı. Ecûden civarına gelindi. Burada zalimlerden Şeyh Münevver ve uğursuz nefsinin kölesi Şeyh Said gailinden haberdar olundu. Bu ikisi şehrin ahalisinin çoğunu doğru yoldan çıkarmışlar, gurbetliklerine alışıp burayı kendilerine yurt edinerek ahaliyi kendilerine tabi kılmışlardı. Buradan Hindistan'ın büyük yerleşimlerinden Batnir'e kaçmışlar, Şeyh Münevver'in takipçilerinin bir kısmı da Dehli'ye geçerek sıkıntı çıkarmışlardı. Büyük seyit ve âlimlerden bazılarını öldürmüşlerdi. Fakat baht yıldızı onları izlemekte ve Sahib-kıran'ı göndermekteydi. O eziyet çekenlerin talihleri dönmekte, Allah'ın yardımı onlara ulaşmaktaydı. Hakan'ın ordusunun kaldırdığı tozu görünce gözleri ümitle parladı. Ölçsüz yardıma ve sınırsız iltifata mazhar oldular.

Hakan hazretleri insan suretinde bir melek olan Mevlana Nasıruddin Ömer ve övgüye layık oğlu Hâce Mahmud Şehab'ı, fakir ve ezilmiş halkı koruyup kollamaları için şehre kaymakam olarak atadı. Askerlerinin de o şehre zarar vermemelerini emretti.

Allah'ın inayetiyle bu şehirde yaşayan halk, Hakan'ın dağ gibi filleri yıkan ordusunun darbesinden korundu. O kavme hiçbir zarar gelmedi. O uğursuz şeyhlerin takipçilerine gelince, esir alındılar veya katledildiler. Böylece o sahte şeyhlere kapılmanın bedelini ödediler. Ve her ne kadar birinin adı Münevver, diğerininki Said olsa da aslında karanlık ve uğursuz olan iki sözde şeyh, insanlıktan nasipsiz kaldılar.

Derviş hırkası giyen han olur mu?

İlim sade elif lamdan olur mu?

Sadakat yoluna gitmedi onlar

Kaldı üstlerine kötü unvanlar

Din yolunun gerçek bekçileri, gerçek müşidler; can ve cismin her türlüşünden geçmiş mübarek insanlardır ve varı yoğu neleri varsa İslâm uğruna feda etmeye hazırdırlar.

2.2.2. Batnir Kalesi ve Şehrinin Fethedilmesi ve Halkının Kıyıma Uğratılması

Hakan hazretleri Ecûden'i fethedip idaresini emin ellere bırakarak halkının emniyet ve huzurunu sağladıktan sonra yola çıkıldı. Safer ayının 23'ü (12 Kasım 1398) Pazartesi günü Ecûden Nehri kenarında din ve devlet düşmanlarını yenilgiye uğratmıştı ve şimdi Hind'in içlerine doğru yol almaktaydı.

Ayın 24'ü (13 Kasım) Salı günü Haliskeri Kalesi'ne varıldı. Burada namaz kılındıktan sonra Batnir Kalesi'ne doğru yola çıkıldı. Bu iki kale arasında elli fersahlık uzun ve zor bir yol vardı.

Hakan hazretleri tıpkı geceleri aydınlatan ay gibi, akşamları sehere kadar arzularına ulaşma yolunda çabaladı. Uykularını feda etti ve sabah rüzgârları esene kadar bir saat bile istirahat etmedi. Düşmanların üstüne ecel gibi inen atının sırtında, yorgunluk bilmeden bir gecede o elli kurvelik⁹² yolun aşılmasına kadir oldu. Zaman ve mekânın böyle kat edilmesi ancak Evliyauallahın kerametlerindedir.

Ayın 25'i (14 Kasım) Çarşamba sabahı, Hakan kahvaltısını iki bin süvari ile birlikte Batnir Kalesi yakınlarında yaptı. Talih yine onun yanındaydı ve ona hizmet etmekteydi.

Bu kale; Hindistan'ın muhkemliğiyle meşhur kalelerindendi. O kalenin valisine Dülceyn derlerdi ve sayısız askeri vardı. Bütün çevre hudutlardan haraç alırdı ve tacirlerle yolcu kabileleri sık sık onun saldırısına uğrarlardı.

Hakan hazretlerinin muzaffer sancakları o bölgeye güneş gibi doğduğunda, Dülceyn kalesinin sağlamlığına ve askerliğinin çokluğuna güvenip kibire kapıldı. Hakan'a tabi olup boynuna itaat zincirini geçirmedi. Hakan'ın ordusu savaş düzeni aldı. Sağ kanatta Emir Süleymanşah, yanında Şeyh Nureddin ve Allahdad ile hazırlandı. Sol kanatta torunlardan Halil Sultan Bahadır, yanında Şeyh Muhammed Eygü Timur ve diğer emirlerle hazır oldu. Surlara ilk darbeyi indirdiler ve karga çehreli Hindulardan çok sayıda öldürdüler. Ateşten kılıçlar o kibirli başları mütevazı toprağa döktü ve çok sayıda ganimet kazanıldı. Böylece zafere alışık ordular kaleyi

⁹² Metnin ilerleyen kısımlarında müellifin belirteceği gibi 5 kurve, 1 fersaha denk gelmektedir.

bütünüyle muhasara etti. İlk gün kale henüz fethedilmedi. Hakan hazretleri her emirin kendi saldırısını yaparak surlarda gedik açmasını emretti.

Kalenin akli başında komutanları; bu direnişin Hakan'ın orduları karşısında nafile olduğunu biliyorlardı. Korkuları üstün geldi ve ayaklanıp burçlara geldiler. Yalvarıp ağlayarak kurtuluşa ermek istediler. Hakan'a kul olmak, ona bağlılık dairesine sadakat adımını atmak istediklerini söylediler. Hakan'ın merhametinden ümitli olduklarını ve onların bütün suç ve günahlarını bağışlayacağından emin olduklarını belirttiler.

Hakan, rahmetinin göstergesi olarak onların isteğini kabul etti. Aynı gün Dülceyn önce yardımcısını, sonra da kendi oğlunu değişik hayvanlar ve güzel atlarla birlikte Hakan'ın otağına gönderdi. Burada iltifat gördüler ve kendilerine hediye edilen zarif elbiseler ve altın işlemeli kemerlerle kaleye döndüler.

Ayın 27'si (16 Kasım) Cuma günü Dülceyn'in kendisi de kalesinden çıktı ve yanında Şeyh Sâdeddin Ecûdenî ile birlikte Hakan'ın huzuruna geldi. Nice dünya hükümdarlarının öpmüş olduğu huzuru öpme şerefine erişti. Vergi olarak altın yüklü hayvanlar ve cins atlar getirmişti. Hakan'ın torunları ve emirlerine de cins atlar hediye etti. Böylece Hakan'ın sınırsız inayet ve merhametine nail oldu ve kendisine zarif elbiselerle altından taç ve kemer bahşedildi.

Çeşitli Hint vilayetlerinde Hakan'a itaati kabul etmeyerek korkup kaçanların pek çoğu bu kaleye sığınmıştı. Bu sebeple Emirzade Süleymanşah ve Emir Allahdad, onlarla ilgilenmek için kalenin kapılarını tuttular.

Sonraki gün Dibalpur, Ecûden ve diğer şehirlerden buraya gelenlerden bazıları Hakan'ın ordugâhında hazır bulundular ve kısımlara ayrılarak başlarına memurlar atandı. Yanlarında yaklaşık üç yüz binek getirmişlerdi. Hakan hazretleri bu binekleri büyük emirlerine, başarılı komutanlarına ve vezirlerine dağıttı. Dibalpurlulardan beş yüz erkeği daha önce Kabilli yolculara eziyet ettikleri için kılıçtan geçirtti. Hint toprağı onların kanıyla sulandı. Kadın ve çocukları esir alındı. Ecûdenlilerin de bazıları öldürölüp malları yağma edilirken bazıları esir edildi.

Allah'ın iradesiyle, kullardan hangisi gurur ve gaflete kapılıp tek bir saç teliyle bile Sahib-kıran'a kulluk yolundan ayrılmış olsa sonunda malını, canını ve evladını kaybetmiştir. Nice başı feleğın kubbesine değen kibirliler, Hakan'ın büyüklüğü

karşısında rezalet zeminine düşmüşlerdir. Nice kibri aya ulaşmışlar, Sahib-kıran'ın heybetiyle acizlik ve çaresizlik makamına inmişlerdir.

Mağrur filler onun korkusundan kırıldı
Güçlü aslan heybetiyle av oldu

Her kim ki kendisini üstün görse
Feleğin eliyle havası soldu

Ayın 29'u (18 Kasım) Pazar günü, Dülceyn'in kardeşi Kemaleddin ve oğlu; Hakan'ın siyaseti önünde suçlulardan sayıldıkları fikrine kapıldılar ve can güvercinleri Hakanlık kartalının saldırısı korkusuyla titredi. Akılları doğruluk ipinden kurtulup uçtu gitti.

Ümit gömleği, ebedi devlet eteği varken
Yazık onlara ki medet umar diğerlerinden

Dülceyn Hakan'ın huzurundayken boş endişelere kapıldı ve kalesine gidip kapılarını kapatarak içeri sığındı. Bunun üzerine Hakan'ın muzaffer ordusu mancınıklarını kaleye çevirip ateşlediler ve lağımlar kazdılar.

Namlı ordusuna verince emir
Hisarlar kuşatılıp dize gelir

Yıkar kaleleri kudretli eli
Boğar düşmanları akan kan seli

Daha başlangıçtan ne olacağı belliydi ve kale halkı o kalabalıkların orayı bir anda viran edebileceğinin farkındaydı. Bu sebeple can kuşları göğüs kafeslerinde korkuyla titredi. Nihayetinde Dülceyn'in kardeşi, kendi oğluyla beraber özür dilemek için dışarı çıktı ve Hakan'ın otağının toprağını edeple öptü. Kalenin kapıları da Hakan'ın ordusuna tekrar açıldı.

Rebiülevvel ayının başı (19 Kasım) Pazartesi günü Şeyh Nureddin ve Allahdad; eman vergisinin hazırlanmasını idare etmek için kaleye gittiler. Bunun sebebi, kale halkının mal varlıklarını doğru beyan etmeyerek ikiyüzlülük etmeleriydi. Bunların pek çoğu kâfir, sapkın ve fesatçılardı. Hakan'ın gazabı alevlendi. Ordusundan bir kısmının kaleye girmesini ve oradaki binaları ateşe vermesini emretti. Kale ehli öyle kâfirdi ki, Hakan'ın orduları almasın diye kendi mallarını, kadınlarını ve çocuklarını

ateşe verdiler. Kalenin Müslüman halkı da kadın ve çocuklarını koyun keser gibi boğazladılar. İki grup ittifak yaparak savaşa hazırlandılar. Hepsi aslanlar ve filler gibi yapılı, kaplanlar ve timsahlar gibi dişli ve demir yürekliydiler. Saldırı başladı ve savaşın ateşi harlanarak göğe erişti.

Nihayetinde düşman komutanları saf dışı bırakıldı ve Hakan'ın düşmanı kıran bahadırları kalenin önünde toplandı. Kahır fırtınaları o kötü fitratlıları vurarak soylarını yeryüzünden sildi. İntikam ateşinin dumanı zeminden göğe yükseldi. Dışarıdaki düşmanların çoğu öldürüldü.

Zafer ve fetih güneşi Hakan hazretlerinin dergâhından doğdu. On bin Hintli savaşın bela ve ateş dolu girdaplarından sağ çıkamadı. İsyancıların başları, toprağı doldurdu. Her köşede kan nehirleri aktı. Ölüm hançeri onların o gece gibi siyah yüzlerini deşti. Ecelin eli katran karası yüzlerini safran gibi sararttı. “Zulme sapmış memleketlerin halkını yakaladığında Rabbinin yakalaması işte böyledir. Şüphesiz onun yakalaması can yakıcı ve şiddetlidir.”⁹³

Daha sonra kale ve çevresindeki binaların ateşe verilmesi emredildi. Büyük çoğunluğu harap ve viran oldu, yerle yeksan oldu. Onlardan bir işaret bile kalmadı. Sanki o diyarda hiç yaşam olmamış, o topraklarda hiç insan yerleşmemişti. Hali ve halleri değiştiren, mal ve dönüş kendisinin olan Allah'tır. Hakan'ın sonsuz devletinin güneşi tecelli ettiğinde ay ona denk olamaz.

Hakan hazretleri bu kalede ele geçirilen altın, gümüş, binek ve elbiselerin çoğunu askerlerine dağıttı. Pek çok asker yaralanmış veya tehlikeli şekilde ordudan ayrı düşmüştü. Mesela aslan gibi Emirzade Şeyh Nureddin kâfirlerin ortasında kalmıştı ve neredeyse esir düşecekti.

Aslanın köpeğe esir düşmesi kader midir?

Efzun Mezid ve Piruz Sistani; yanlarındaki yiğitlerle beraber düşmanı ok yağmuruna tuttular ve Şeyh Nureddin'i oradan çıkardılar. O bela girdabında öyle bir şükredip sevindiler ki emsali görülmemiştir. Hakan hazretleri de Nureddin'i kurtaranlara büyük iltifat göstererek değerli ihsanlarda bulundu.

Ölenler üst üste yığılmıştı ve onların pis kokusu o bölgede kalmayı zorlaştırıyordu. Bunun üzerine Rebiülevvel ayınının 3'ü (21 Kasım) Çarşamba günü oradan hareket

⁹³ Kuran-ı Kerim: 11/102

emredildi. Mızraklarının ucu düşmanın sinesinde kırılıp, kılıçları düşmanın kanıyla kınalanarak on dört kurve yol gittiler. Kenar-ı Havz-ı Ab (Su Havuzunun Kenarı) denen yere inilmesi emredildi ve orada bir gün konaklandı.

Ayın 4'ü (22 Kasım) Perşembe günü Firuze Kalesi'nden geçilerek Sarsati şehrine varıldı. Bu şehrin halkının ekseriyeti kâfirdi ve domuz eti yiyorlardı. Hatta bununla da kalmayıp domuzları evlerinde besliyorlardı. Hakan'ın muzaffer birliklerinin şehre doğru geldiğini duyan hepsi kaçmışlardı. Hakan'ın muzaffer askerlerinin ekseriyeti onların peşine düştüler ve yakaladıkları yerde savaşıp kılıçtan geçirdiler. Bineklerini alarak mal mülklerine el koyup emniyete aldılar.

Hakan hazretleri Sarsati şehrinde bir gün konaklama emretti. Oradan sonsuz talihin ve uyanık bahtının refakatinde hareket edip on sekiz kurve mesafe aşılarak Fethabad Kalesi'ne ulaştı.

Fethabad halkı şeytanın vesveselerine kapılarak doğru yoldan yüz çevirmişler ve kötü talihin tuzağına düşmüşlerdi. Hakan'ın ordusu harekete geçti. O ahalinin pek çoğu onların kılıç, hançer ve mızraklarıyla can verdiler. Onların birikimleri ele geçirildi.

Ayın 7'si (25 Kasım) Pazar günü Fethabad'dan hareket edildi ve Recebpur Kalesi'nden geçilerek Ehrûnî Kalesi'ne gelindi. O bölge halkından hiç kimse aklın rehberliğinde doğru yola gelmedi ve hiçbiri Hakan'ın ayağının tozunu gözüne sürme etmeye yanaşmadı. Bunun üzerine askerler onlardan bazılarını kahır kılıcından geçirdiler, bazılarını esir ettiler. Bütün zahireye el koyarak binaları ateşe verdiler ve yerle bir ettiler.

Ayın 8'i (26 Kasım) Pazartesi günü Allah'ın takdiriyle Ehrûnî'den ayrıldılar ve devletin muzaffer sancaklarını Tevhîne köyü üzerinde dalgalandırdılar. O bölgenin halkına Cetân denirdi ve hırsızlıklarıyla meşhurdular. Doğruluk yolunu fesat eliyle paramparça etmişler ve Müslümanlık sınırlarını aşmışlardı. Onların şerri her diyara sıçramış ve doğruluk yolu yolculara kapanmıştı. Müslümanların can ve mallarını kendilerine mubah görmekteydiler. Tüccar ve yolcuların güvenliği yoktu. O kan dökücü hırsızlar birdenbire önlerine çıkarak yollarını kesiyorlardı.

Hakan'ın sancaklarının güneşi o bölgede parlayınca Müslümanların makûs talihi tekrar yükselişe geçti. O sapkınlar ve fitneci hırsızlar güruhu kaçıp saklanmak isteseler de dehşet vadilerine düşüp perişan oldular. Mevlana Nasreddin Ömer ile

Tokul Karkara yanlarındaki birlikle saldırıp peşlerine düştüler ve iki yüz civarı hırsızı öldürüp pek çoğunu esir aldılar.

Rebiülevvel ayının 9'u (27 Kasım) Salı günü Tevhîne'den hareket edildi. Ağırıklar Emirzade Süleyman Şah Bahadır'ın gözetimine verilerek Sâ mânâne tarafına doğru yola çıkıldı. Emirzade Süleyman o gün Mûnek Kalesi'nden geçerek Sâ mânâne'ye yöneldi.

Hakan hazretleri; kaçan Cetânlıların saklandığı sahra ve tepelere saldırı emri verdi. O sapkınlar ve kötüler mahvedildi. O kötü sıfatlı kötü fitratlılardan eser kalmadı. Dev cüsseli ve şeytan suratlı Cetânlılardan iki bin kişi kılıç veya mızrakların ucunda can verdiler. Hakan'ın muzaffer ordusu onların nesi varsa yağmaladı. Kadın ve çocukları esir edildi. Cetân kavminin fitnesi yok edildi ve hayat ağaçları kökünden koparıldı.

O civarda bir köyde seyitler bulunmaktaydılar. Talihleri saadet buldu ve Peygamber sülalesine çok büyük hürmet besleyen Sahib-kıran hazretleri onlara her türlü saygı ve ihtimamın gösterilmesini emretti. Hatta Sahib-kıran hazretleri onlarla bizzat ilgilendi, değerli ihsanlarda bulundu. Onlar Peygamberler sultanının soyundan gelmekteydiler. Yedi iklimin en azizleriydiler. Hakan onlara taç vererek o bölgeye yönetici yaptı.

Zikredilen ayın 10'u (28 Kasım) Çarşamba günü Mûnek'ten hareket edildi ve Sâ mânâne yakınlarına inilip gece orada geçirildi.

Ayın 11'i (29 Kasım) Perşembe günü ağırıklar Kehker Nehri kenarına getirildi. Hakan hazretleri Cetân kavmini yok etmek için emir verdiğinde Tevhîne'deydi. Kehker Nehri Sâ mânâne'ye yakındı. Burada dört gün boyunca konaklanıp düşmana saldırılması kararlaştırıldı.

Ayın 15'i (3 Aralık) Pazartesi günü oradan hareket edilerek Koyle köprüsü yakınlarına inildi. Aynı gün Sultan Mahmud Han, Emirzade Sultan Hüseyin Bahadır, Rüstem Bahadır, Gıyaseddin Tarhan, Emirzade Cihanşah, Şeyh Arsalan, Hamza Toga Buga, Emir Mübeşşir, Suncuk Bahadır ve diğer bütün Cavangar⁹⁴ emirleri Hakan'ın otağına geri döndüler.

⁹⁴ Cavangar ordunun sol kolu, Barangar ise sağ koludur. Ayrıca Munkılay ön kuvvettir. Alan, **a.g.e.**, s.112 Kol ise muhtemelen merkez veya geri kuvvet manasındadır.

Ayın 16'sı (4 Aralık) Salı günü hareket edilip Koyle köprüsünden geçilerek konaklandı. Esirler Emir Şah Melik idaresinde Dibalpur yolundan geldiler ve Hakan'ın maiyetiyle birleştiler. Cihan fatihi orada bir gün daha konakladı.

Ayın 18'i (6 Aralık) Perşembe günü Koyle köprüsünün yanından hareket edilip beş kurve yol gidildi ve Berkan köprüsü tarafına gidiş emri verildi.

Ayın 19'u (7 Aralık) Cuma günü Berkan köprüsünden hareket edildi ve Kitel köyüne ulaşıldı. Kitel köyü ile Sâ mânâ şehri arasında 17 kurve mesafe bulunmaktaydı.

Koyle köprüsünden bütün sağ ve sol kanat emirleri, kendi birlikleriyle yola çıkmışlardı. Barangar'dan Emirzade Pir Muhammed Bahadır, Emirzade Rüstem Bahadır, Emirzade Halil Sultan Bahadır, Emirzade Süleymanşah Bahadır, Emir Şeyh Nureddin Bahadır, Emirzade Mızrab, Yadiğar Barlas ve diğerleri; Cavangar'dan Sultan Mahmud, Emirzade Sultan Hüseyin Bahadır, Emirzade Cihanşah Bahadır, Emir Şah Melik, Şah Arsalan, Şeyh Muhammed Eygü Timur, Suncuk bahadır ve diğerleri; birlikleriyle diğer emirler; Hacı Seyfeddin'in kardeşi Allahdad ve Ali Sultan Tovaçı hep birlikte dört fersaha denk gelen yirmi kurve yol alarak Dehli tarafına gitmek üzere nizama girdiler.

Ayın 22'si (10 Aralık) Pazartesi günü Esnedî Kalesi'ne vardılar. Kitel'den Esnedî'ye on yedi kurve yol vardı. Esnedî halkı bedbahtlık tuzağına düştü ve kendi evlerini yakıp viran ederek Dehli tarafına kaçtılar. Bu kale halkının çoğu Mecûsî dinine mensuptu ve hidayete yanaşmayı rezillikte ısrar etmekteydiler.

Ayın 23'ü (11 Aralık) Salı günü Esnedî Kalesi'nden hareket edildi. Altı kurve yol gidilerek Tugluk Pur Kalesi'ne ulaşıldı. Bu kalenin halkı Zerdüşttü. Işık ve karanlığa, Hürmüz ve Ehrimen'e inanıyorlardı. Hayırların Hürmüz'den, şerlerin ise Ehrimen'den geldiği inancındaydılar. Allah Teala onların taptıklarından yücedir. Bu kalede oturanlara Salun denirdi. Pek çoğu kaçıp gitmişti. Hakan'ın muzaffer ordusu kaleyi ateşe verdi ve ortada kaleden eser kalmadı.

Ayın 24'ü (12 Aralık) Çarşamba günü Panipat şehrine vardılar. Tugluk Pur ile bu şehir arasında on iki kurve yol vardı. Panipat halkı kaçarak gizlenmişti ve şehirde yaşayan kalmamıştı. O şehrin kalesinde on bin batmandan büyük ölçüde bir ambar vardı. Hakan hazretleri onu askerlere ve Hint racalarına bahşetti.

Ayın 25'i (13 Aralık) Perşembe günü Panipat'tan hareket edilip altı kurve yol gidilerek Panipat Nehri'nin kenarına inildi.

Ayın 26'sı (14 Aralık) Cuma Günü Cavangar ve Barangar emirleri birleştiler ve silahlı birlikleriyle beraberce yol aldılar. Allah'ın yardımı o cihanı fetheden sancakların altında dizgin tutanlardan eksik olmasın ve saadetli gökyüzü onlara rehberlik etsin.

Ayın 27'si (15 Aralık) Cumartesi günü Hakan hazretleri Barangar'a Dehli şehrine iki fersah mesafedeki rahmetli Firuz Şah'ın⁹⁵ imareti Cihannüma'ya gitme emri verdi. Kanhi Kerin köyünden Cihannüma'ya dek yağma yapıp esir alarak veya katlederek gayet muzaffer, ganimete doyulmuş ve tatmin olunmuş şekilde geri döndüler.

Ayın 29'u (17 Aralık) Pazartesi günü Hakan hazretleri Pele Kalesi'nden hareket edip Cun Nehri'ni geçti ve Lunî Kalesi'ne doğru yola koyuldu. O taraflar hep çayırdı. Aynı gün Lunî Kalesi'ne ulaşıldı. Emir Cihanşah, Emir Şah Melik ve Emir Allahdad önceden gelmişlerdi. O bölge halkı akıldan yoksun olduğu için savaşmaya kalkışmışlardı. Hakan'ın alayı o bölgeye indiğinde, akli olgun ve vehimlerden sıyrılmayı başarabilmiş bir şeyh gelip Hakan'a tabi oldu. Diğer kâfirler ve Mulu Han'ın adamları isyan makamını kıymetli canlarına tercih ettiler.

Hakan hazretleri daha oraya varmadan lağımların derhal açılmaya başlanmasını ve savaşa girilmesini emretti. Hakan'ın alayı oraya vardığında Öğle Namazı vaktiydi. Tam namaz vakti kale fethedildi ve o kaledeki kâfirlerin çoğu kadın ve çocuklarını öldürüp mal mülkleriyle birlikte yaktılar. Hakan hazretleri o gece kalenin dışında konakladı.

Rebiülevvel ayının sonu (18 Aralık) Salı günü bu kalede ele geçirilen Mulu'nun adamları katledildi ve kale yağmalandı. Sadece âlemin göz nuru seyitlere dokunulmadı. Kale yıkılıp viran edildi.

Rebiülahir ayının ilk günü (19 Aralık) Çarşamba, Hakan hazretleri Lunî Kalesi'nden hareket edip Cun Nehri'nin kenarından Cihannüma'nın karşı sahiline

⁹⁵ Firuz Şah (1351-1388); Delhi'de hüküm süren Tuğluk Hanedanı'nın (1320-1413) hükümdarlarından. Son derece şefkatli ve hoşgörülü bir idare ortaya koymuştur ve bu dönemde Hindistan'da İslâm'ın yayılması hız kazanmıştır. Döneminde pek çok mimari eser ortaya konmuş ve Firuzabad gibi yeni şehirler kurulmuştur. Orhan F. Köprülü, "Firuz Şah Tuğluk", **DİA.**, C.13, s.141-142

ulaştı. Suyun karşısına geçit arandı ve namaz orada kılındı. Kalenin yakınındaki ordugâha gidildi.

O gün ve ayın 2'si (20 Aralık) Perşembe günü kalenin önünde konaklandı. Oradan Emir Süleymanşah Bahadır ve Emir Cihanşah Bahadır, Güney Dehli'ye saldırıya gönderildi.

Hakan hazretleri cihanı aşan bineğine bindi ve yaklaşık yedi yüz tam teçhizatlı cebe süvariyle birlikte Cihannüma imaretine doğru gitti. Yol Hakan'ın altından öyle bir aktı ki, bir dakika bile boşa gitmedi. Uyanık olan her padişah düşmanın hile oklarından sağ salim kurtulur ve gaflet bıçağı onda pişmanlık yarasını açmaz.

Cihannüma imareti Hakan'ın cihanı fetheden sancaklarıyla aydınlandı ve çevre arazisi onun gelişiyile gülşene döndü. Firuz Şah; kendisine gelen bir ilhamla buraya Cihannüma adını vermişti. Bu imaret âlemin gözündeki bir elbise gibi ve ordular da tek bir beden gibi olmuştu.

Allah'ın yardımına mazhar olmuş böylesine büyük ve benzersiz Sahib-kıran; bütün dünyayı saray gibi ve bütün dünya insanlarını bir kişi gibi görür. Dünyanın başlangıcından insan ömrünün sonuna dek geçen zamanı basiret gözüyle bir saat gibi algılar. Şüphesiz bu dediklerim zorlama veya mübalağalı şeyler değildir. Kuran'da geçmektedir ki Allah Hz.İbrahim'e de böyle payeler nasip etmiştir.

Cihannüma'dan ayrıldıktan sonra Hakan, savaş için münasip bir mevzi aranıp ayarlanmasını emretti. Diğer hakanlar, Hakan hazretlerinin saflar halinde dizilen ordusunun onda birine bile sahip olamamışlardır. Güneşin ışıkları altında hiçbirinin hüneri ve ayıbı, mevkisi ve makamı gizli kalmadı.

Esmedi fikrinin bahçesinde galat rüzgârı

Görmedi tembellik tozu azminin sayfaları

Bu esnada Mulu Han; dört bin civarı süvari, beş bin civarı piyade ve yirmi yedi fülle çıkageldi. Cun Nehri'nin sahilinde Suncuk Bahadır, Seyid Hace ve Mübeşşir yaklaşık üç yüz kişiyle beklemekteydi. Bunlar düşmanın üstüne ok yağdırırken Cihannüma'nın bu tarafına iki koşun geçip arkadan yaklaştı ve hızla o rezillere saldırdı. Düşman, Hakan'ın muzaffer ordusunun korkusuyla kaçış yolu aradı. Kaçmakta olan bir fil, yolu üstündeki askerleri ezerek pek çok ölüme sebep oldu. Fakat bu olaydan ibretle ders alındı ve bu ders sonraları pek çok güzel işe vesile oldu.

Akıllı olanlar sadakat sabahının ışığında bildiler ki, dünyayı ısıtan güneşin nurları âlemin ufkundan saçılmaktadır. Hilal doğduktan sonra tedbir feleğinde ve iktidar gecesinde gitgide geceleri aydınlatan dolunaya dönüşür. Akıl nisan bulutları gibi ağlamaktan gülümseyiş bahçelerine geçer. Basiret burnu canı aydınlatan bahar rüzgârının esişinin ardından güllerin kokusunu idrak eder.

Ümit edilen odur ki Allah; ta kıyamete dek onun saltanatını sabit, sayısız yıllar boyunca devletinin kaidelerini geçerli kılsın.

Allahım bu dünyayı su ve renkten
Ve feleği mahrum kılma dönmekten

Cihanı has et bu Sahib-kırana
Feleği yar et bu fatih kuluna

3. HİNDİSTAN'IN İÇ KISIMLARINDA VUKU BULAN MÜCADELELER VE SEMERKAND'A DÖNÜŞ

Allah Teala buyuruyor ki: “Hiçbir şey yoktur ki hazineleri yanımızda olmasın”⁹⁶. Bu ayetin anlamı şudur ki; saadet hazinelerinin anahtarı Allah'ın takdirine bağlıdır ve muratlara ulaşmanın anahtarı da yine onun elindedir.

Onun hikmetiyle pak olur cihan
Değil hava, toprak, ateş ve sudan

Büyüklüğüyle var olur kâinat
Her ne varsa onunla bulur hayat

Yâre giden yolları açan odur
Kilitli kapıları açan odur

Fetih kapılarının açılması onun inayetiyledir ve onun sınırsız rahmetinin göstergesidir. Allah'ın ilmi; yüzlerini ihlâsla onun dergâhına çevirip iyi işler yapan kullarını, nihayetsiz hazinelerinden talih elbisesiyle donatır. Allah'ın sevgisi; kendisine güvenip güzel işler yapan kullarını kuşatır. Sonsuz talihin hüması kanatlarını onların başının üstünde açar.

Seyyidü'l-Enbiya Muhammed Mustafa; bir hadisinde “Cennetin yolu meşakketten, cehennemnin yolu şehvetten geçer” buyurarak, muratlar Kabesini görmenin meşakkat çölünden geçmeden, arzuların güzel yüzünü görmenin zahmet vadisini aşmadan mümkün olamayacağına işaret eder.

Sahib-kıran, talih cennetine kanlı savaşlarda canını düşünmeden savaşarak ulaşmıştır. İkbâl fidanı, içtihat çayırında çabayla sulanarak boy verir. Ölümsüzlük çeşmesine ulaşmak, zulümlerle dolu yolları aşmakla olur.

Dosta giden yollar düşmansız olmaz
Vasla giden yollar hicransız olmaz

⁹⁶ Kuran-ı Kerim: 15/21

Gül dikenden çıkar altın kayadan

Ay buluttan çıkar inci deryadan

Karanlık yollara çıkacak isen

Hayat suyunu elde bulundur sen

Parlak barış güneşinin yolu, karanlık savaş yolundan geçer. Taze muratlar çayırı önce kan yağmurlarıyla sulanmalıdır. Kılıcı kınında olanın işleri yolunda olmaz ve hançeri kansız olanın yükselişi devam bulmaz. Şüphe yok ki Hakan hazretleri, İslâm dininin gölgesini ufukların kenarlarına ve dünyanın sınırlarına kadar yaymıştır. Onun çabasının ve aralıksız seferlerinin sebebi budur. Cihanı fetheden sancakların Hindistan'a gelmesi de bu durumun göstergelerindedir. O; bu sebepten yollar katetmiş, denizleri ve nehirleri aşmış, kaleleri ve şehirleri kuşatmıştır. Geçtiği yerlerden müşrikleri, şerhileri ve müfsidleri temizlemiş, Mecûsî ve putperestleri yok etmiştir.

3.1. Dehli Valisi Sultan Mahmud'la Savaş ve Zafer Kazanılması

Rahmetli Firuz Şah fani dünyadan baki âleme göçtüğünde Dehli ve çevre diyarları ardında bir İslâm toprağı olarak bırakmıştır. Hakan hazretlerinin kulağına bu diyarlarda, zulüm ve haksızlıkta sınır tanımayan dinsizlerin hâkim olduğu geldi. Burada yaşayanların doğruluk ve adaletten saptığını işitti.

Hakan'ın muzaffer sancakları 801 yılı Rebiülahir ayının başında (19 Aralık 1398) Dehli civarına ulaştı ve saltanatının sınırlarını o sahraya genişletti.

Ayın 3'ü (21 Aralık) Cuma günü Hakan hazretleri, rahmetli Firuz Şah'ın imareti Cihannüma'nın karşısından hareket edilerek Lunî Hisarı'nın doğusuna inilmesini emretti. Burada Hakan'ın torunları, büyük emirler, has kullarından Sansız Tümeni, serdarları ve diğer koşun komutanları Hakan'ın tahtı önünde toplandılar ve onun toprağını gözlerine sürme çekme bahtına eriştiler. Hatırı gökyüzünde dahi geçerli, aydınlık kişiliğinde Allah'ın yaratmasının tecellisi görülen, savaşta şanlı sultanların onun askerinin kaldırdığı tozu bile kesemediği, hiçbir hakanın yüksekliğine erişemediği, mübarek dilinden Kelime-i Tevhid'i düşürmeyen, kadim padişahların

töre ve yasakları uğruna canlar sarf eden o Hakan'ın katında; savaş kaideleri, düşmana saldırma usulleri, safların yarılması ve savaş deryasında derinlere inip ölüm girdaplarından sağ çıkmak gibi konular üzerinde tartıştılar. Barangar, Cavangar, Munkılay ve Kol'dan her biri nerede duracak ve diğeriyle nasıl irtibat kurup düşmanın saldırısını ne şekilde savuşturacak kararlaştırıldı.

Orada bulunanların kulakları “hükümdarın kelamı, kelamın hükümdarı” ibaresine örnek olacak şekilde sevgi dolu nasihat incileriyle doldu. O hüküm ve fermanları can kulağıyla dinlediler. Hakan'ın rahmetinin kâsesinden letafet yudumları içtiler. Ona hizmet toprağını edep dudağıyla öptüler ve dillerinde dualarla dediler ki;

Kılıcının parıltısı dünyayı yakıp geçer
Mızrağının ucundan ne zaferler akıp geçer

Yıldız senin rızan ile parıldayıp sönmede
Felek senin toprağına yüz gözünü sürmede

İsyancıların başları ayağının altında
Dizilmiş över seni yıldızlar sıra sıra

Herkes tek yürek ve tek dil olarak âlemlerin sahibi ve yer ile göğün yaratıcısı olan Allah'a dua edip cihan hâkiminin emirlerine itaat ettiler.

Aynı gün şehzadeler ve emirler arza çıktılar ve Hakan'a Sind Nehri'nin kıyısından buldukları yere kadar olan mesafede yaklaşık yüz bin kâfir, Mecûsî ve putperest Hindû esirin olduğunu söylediler. Ordugâhta bir toplantı yapıldı ve bu esirlerin savaş günü Dehli kâfirlerinin tarafına geçebilecekleri öngörüldü. Bu sebeple Hakan, askerlerine ellerindeki esirleri katletmelerini emretti. Kan âdeta sel olup aktı.

Göge eren dev dalgalarla akan
Boşandı her yerden seller gibi kan

Oradakilerden gayet fazilet ve şecaat sahibi biri olan Mevlana Nasirüddin Ömer'in on Hindû hizmetçisi vardı. Kendisi hayatında hiçbir zaman koyun bile kesmemişti. Bununla beraber Hakan'ın fermanını yerine getirip orduya örnek olması için bu on Hindû hizmetçisini kılıçtan geçirdi. Hakan'ın emriyle her on askerden biri, Hindû kadın ve çocuk esirlerle yağmalarda ele geçirilen binekleri korumak için orada kaldı. Bu da halledildikten sonra şehre hareket kararı verildi.

Yıldızların hal ve hareketlerine bakarak uğur ve uğursuzluktan haber veren müneccim ve yıldız âlimleri bulunmaktaydı. Hakan hazretleri; “Allah’ı münezzeh ve mukaddes bilenler ona üç veya altı demezler” sözü gereği yıldızların alametlerine pek itibar etmezdi. Bazen ümit eli o gökyüzü kandillerinin işaret ettiği ilahi inayet ipine uzanır. Allah’ın ipine sımsıkı sarıldığını söyleyen mümin kullar âlemdeki olay ve kötülüklerin kaynağını gökteki ışıklardan bilmez ve olagelen her şeyi Allah’ın takdirinden bilir.

Yıldızların uğurundan bilmek eziyet ve rahatı

Denizin en derin yerinde boğulmak gibidir

Zamanın iyi ve kötü işaretleri vardır ki yıldızlar vasıtasıyla görülebilir.

İyi ve kötüye gebedir zaman

Yıldızlar bazen dosttur bazen düşman

Ama onların kendilerinden gelen bir etki yoktur. Allah’ın izni ve emri olmadan onlardan hayır olsun şer olsun hiç işaret gelmez. Hepsi Allah’ın iradesine tabidir ve hepsi kâinat dairesinde bu minval üzere dönmektedir. Hakan olmak zaten Allah’ın iradesinin bir eseridir, bu sebeple neden yıldızların hayır ve şerrine aldansın ki? Devlet yıldızı o mübarek zatın uğuruyla parlamış ve celal güneşi onun şerefîyle yükselmiştir. Saadet ve kötü şans, mutluluk ve gam kendi başına nedir ki?

Adaletin yüzünde dalgalanınca sancağın

Nuruyla felek yüksek gölgesiyle devir harap

Felek çatısında tutuştu nuru yıldızların

Onun hükmünde olanlar görmez artık ıstırap

Hakan hazretleri; zafer ve yükseliş vakti sayılan Sabah Namazı’ndan sonra Kuran’daki “Ona ne önünden ne de ardından batıl gelemez”⁹⁷ ayetine sarılarak evvela Dehli tarafına yöneldi. Mushaf’tan fal açınca Yunus Suresi’nin şu ayetine rastladı: “Dünya hayatının hali, ancak gökten indirdiğimiz bir yağmurun hali gibidir ki, insanların ve hayvanların yedikleri yeryüzü bitkileri onunla yetişip birbirine karışmıştır. Nihayet yeryüzü (o bitkilerle) bütün ziynet ve güzelliklerini alıp süslendiği ve sahipleri de onun üzerine (her türlü tasarrufa) kadir olduklarını

⁹⁷ Kuran-ı Kerim: 41/42

sandıkları bir sırada, geceleyin veya güpegündüz ansızın ona emrimiz (afetimiz) geliverir de, bunları sanki dün yerinde hiç yokmuş gibi kökünden yolunmuş bir hale getiririz.”⁹⁸

Bu ayete delil olarak şehir ahalsinin yaşadığı hüsrana görebiliriz. Bir de Mulu Han’ın niyetinin ne olduğuna dair fal açıldı. Bu defa Nahl Suresi’nin bu ayeti geldi: “Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen ve başkasının malı olan bir köle ile kendisine verdiğimiz güzel rızıktan gizli ve açık olarak Allah yolunda harcayan kimseyi misal verir. Bunlar hiç eşit olur mu?”⁹⁹

Duruma son derece uygun ve isabetli düşen bu iki ayetin ortaya çıkması Kuran’ın mucizelerinden ve Sahib-kıran’ın kerametlerindendi.

Mananın letafetini bilenler ve Allah’ın kelamının inceliklerine vakıf olanlar için Hakan hazretlerinin Allah’ın onayı ve yardımına mazhar olduğunun daha sağlam ne delili olabilir ki? “Şüphesiz ki bunda akıl sahipleri için bir öğüt vardır.”¹⁰⁰

Bu fala güvenilerek zikredilen ayın 5’i (23 Aralık) Pazar günü Cun Nehri kıyısından hareket edildi ve nehir geçilerek karşı kıyıya varıldı. Bir hendekten geçilerek Bahali Tepesi denen bir tepeye gelindi.

Ayın 7’si (25 Aralık) Salı günü Barangar, Cavangar, Munkılay ve Kol’un askerlerini ve saflarını düzene sokmalarıyla geçti. Sağ kolda Emirzade Pir Muhammed Bahadır ve Emirzade Süleyman Bahadır bulunmaktaydı. Sol kolda Emirzade Sultan Hüseyin Bahadır, Emirzade Halil Sultan Bahadır ve Cihanşah Bahadır, Munkılay’da Emirzade Rüstem Bahadır, Emir Şeyh Nureddin Bahadır, Emir Şah Melik, Allahdad ve diğerleri yer almaktaydı. Hakan hazretlerinin mübarek varlığı ordunun tam ortasındaydı. Gökyüzü zemini savaş renklerine boyarken ordu da hazırlıklarını tamamladı. Askerler saf saf dizildi. Güneşin mızrağı ve Merihin hançeri feleğin göğünü deldiğinden beri böylesine kalabalık ve gönlü açık bir ordu savaş meydanlarında görülmemiştir.

Melikzade Sultan Mahmud’un tarafında Mulu Han ve Hindistan diyarının diğer komutanları; on bin süvari, yirmi bin tam teçhizatlı piyade ve yüz yirmi savaş filiyle hazır bulunmaktaydılar. O filler sanki rüzgârla dalgalanan bir duman deryasıydı. Dağ

⁹⁸ Kuran-ı Kerim: 10/24

⁹⁹ Kuran-ı Kerim: 16/75

¹⁰⁰ Kuran-ı Kerim: 39/21

gibi sırtlarında tahtirevanlar vardı ve etraflarında boruyla komut verenler dolaşmaktaydı. Her filin sırtında birkaç sırk fırlatıcı bulunmaktaydı. Filler ayrıca hortumlarından birbirine bağlanmıştı. Hakan'ın muzaffer askerleri her ne kadar pek çok canlı savaşıyla pişmiş yiğit cengâverler olsalar da, bu dağ ve bulutların uzaktan dahi aşikar olan heybeti onları düşüncelere sevk etti. Hatta âlim ve şeyhlerin sultanı Celalühaküddin Kîşî'nin oğlu Mevlana Hace Fazl ve dünya kadılarının lideri Numaneddin oğlu Mevlana Abdülcabbar gibi –ki ikisi de meşhur âlim ve Hakan'ın dergâhındaki yardımcılardan- devlet ricalinden bazı önemli adamlar kendi erkekliklerinden şüpheye düştüler. Hakan hazretleri onlara nerede durmak istediklerini sordu. Onlar gayet hayret ve dehşet içinde kadınların yanında durmak istediklerini söylediler.

Hakan hazretleri gülümsedi. Her iki ordu birbirine yaklaştı. Orduların arasında Bahali Tepesi yükselmekteydi. Hakan hazretleri orada durarak etrafı gözden geçirdi. Munkılay oraya ulaşınca muharebe başladı.

Aynı saatte Hakan hazretleri dergâhının kullarından Mevlana Nasıruddin Ömer'e işaret vererek orada bir namaz kılma yeri hazırlanmasını emretti. Burada iki rekat namaz kılarak yalvarıp dua etti ve nimetleri bahşeden Allah'tan fetih ve zafer diledi.

Bu arada Munkılay'dan Şeyh Nureddin, Emir Şah Melik ve Allahdad gelerek Hakanla görüşmek istediler. Kendilerine yardım etmesini ve sağ kanat ile Munkılay'a yardım göndermesini dilediler. Hakan hazretleri namazı bitirdikten sonra onların ihtiyaçlarına cevap verdi ve Kol birliklerine sağ kanata ve Munkılay'a yardım emri yolladı. Ali Sultan Tovaçı hemen yardıma koştu. Böylece savaşçıların yürekleri ve bilekleri kuvvet buldu ve hiçbir şeye kulak asmadan savaştılar. Nam ve namusları dünyaya yayıldı. Öyle ki; sanki o gün arza çıkararak zaman geçirmek maksadıyla aslan ve diğer tehlikeli canavarları avlamak için izin istemiş gibiydiler. Hakan hazretleri de onları teşvik ederek isimlerinin yayılmasını sağlamak istemiş gibiydi.

Ayı yenmek için gerekse yüz mum

Güneş için bir dağ yakmalı malum

Şimdi savaşın hikâyesine gelelim. İki ordu da deryalar gibi dalgalanarak birbirinin karşısına çıktı.

Yürüyünce dağ misal iki leşker

Sarsılıp titredi altlarında yer

Demir giysililer dalgalanınca

Titredi dev dağlar boylu boyunca

Aslanların dişlerinden, kaplanların pençelerinden ve timsahların ağızlarından korkmamış zamanın cengâverleri, ateş saçan kılıç ve mızraklarıyla düşman askerlerini ve filleri deştiler. Fil saflarına saldırdılar ve o yürüyen dağların sürücülerini aşağı indirdiler. Komutanlarının başlarını yere saçarak ciritlerine top yaptılar.

Barangar'dan Emirzade Pir Muhammed Bahadır ve Emirzade Süleymanşah Bahadır, Cavangar'dan Emirzade Sultan Hüseyin Bahadır, Emirzade Halil Sultan Bahadır, Emirzade Cihanşah Bahadır ve Gıyaseddin Tarhan canla başla çarpıştılar. Emirzade Cihanşah onların aralarından sıyrılarak şehrin kapılarına yaklaştı. Kol ve Munkılay düşmanın tam merkezinde yer aldılar. Emirzade Muhammed Bahadır kendi canını hiçe sayarak fillere kılıcıyla saldırdı. Diğer emirzadeler ve bahadırlar da fillerin etrafını kuşattılsa da düşman savaş alanında sağlam durmaktaydı. Fakat sineklerin sayısı ne kadar fazla olsa da fırtına karşısında helak olmaya mahkumdur. Yağmur damlası taş bir binaya ne zarar verebilir ve sert rüzgârlar dağdan ne koparıp götürebilir? Nihayet “Rabb’inin fil sahiplerine ne yaptığını görmedin mi”¹⁰¹ ayeti gerçek oldu. Fetih ve zafer güneşi Hakan’ın sancaklarının şafağından doğdu ve bedduaların fırtınası bela toprağını düşmanın yüzüne savurdu. Birkaç bin yüzüne kurum sıvanmış Hindû, bahadırların kılıçlarını kanlarıyla kırmızıya boyayarak katledildi. Onların sayısı öylesine akıl almazdı ki İsfahan ve Sistan katliamları onlara kıyasla az kaldı. Savaş alanında ölü ve yaralılardan dağlar ve tepeler yükseldi. O sapkınların başları atların cirit gibi ayaklarının altında top gibi yuvarlandı. Kan denizleri dalga dalga aktı.

Sultan Mahmud ve Mulu Han yanlarında az miktarda adamla sürünerek şehre kaçtılar.

O kargaşanın ateşleri arasında bu rûznamenin önsözünde adı zikredilen henüz 15 yaşındaki Halil Sultan Bahadır herkesten fazla kılıç savurdu ve bir fili esir ederek Hakan hazretlerine sundu. Böylece çeşitli iltifat ve ihsanlara mazhar oldu. Tarihler

¹⁰¹ Kuran-ı Kerim: 105/1

onun yaşında böylesine savaşan bir şehzade daha görmemiştir. Celali daima yükselsin ve düşmanları daima kahrolsun.

Mevlana Nasırüddin Ömer'in, babası Said Alaülhaküddin'den –ki bu aile geçmiş padişahlara da hizmet etmiştir- aktardığına göre Padişah Barak'ın¹⁰² Basar denilen 18 yaşında akıllı bir kardeşi varmış. Suknak tarafında bir düşman peyda olunca Padişah Barak ordu çıkarıp Suknak üstüne yürüyerek düşmanla karşılaşmış. Basar o gün bahadırlik göstererek bir düşmanı atından indirmiş. Emirler huzura çıkıp birisi kahramanlık ettiği zaman şereflendirmek gerektiğini söylemişler. Şehzade de savaş meydanında kahramanlık gösterdiği için padişaha yakışanın ona hil'at giydirip makam bahşetmek olduğunu dile getirmişler. Padişah Barak bunu bildiğini söylemiş ve her birlikten birkaç asker alarak yeni bir birlik oluşturup onun komutasına vermiş. Ayrıca bir vilayeti de ona ikta olarak bahşetmiş.

Halil Sultan Bahadır'ın yakaladığı fili arza getirdiği saat, Emirzade Pir Muhammed Bahadır yardımcılılarıyla beraber gelerek arza çıktı ve dedi ki: “Allah'ın yardımı ve Hakan'ın devletinin lütfüyle savaş sırasında fillerin gürlemesinden korkarak geri çekilmenin cesurlara layık bir iş olmadığını, güzel Allah'a tevekkül etmek gerektiğini düşündüm. File saldırdım ve sürücüsünü aşağı indirdim. Allah'a sığınan hiçbir kimse onun yarattıklarından korkmamalı ve Hakk ile birlikte olan hiçbir gönül kaderden endişe etmemelidir.”

Seni kaybetmedi ise bir yürek
Felekten yıldızdan korkmasa gerek

Çünkü felekle yıldız senden korkar
Yaratansın gökte ve yerde ne var

Düşmana saldıran bileği kuvvetli diğer emir ve emirzadeler de huzura vardılar. Allah inayetini bu cihan fatihlerinden eksik etmesin.

Hepsi huşu ile öptüler yeri
Yolun toprağına sürdüler seri

¹⁰² Gıyaseddin Barak; Çağatay Han'ın torununun oğludur. 1266-71 yılları arasında Çağatay Hanlığı'nı yönetmiştir. Ölümünden bir yıl önce İslâm'ı kabul ederek Gıyaseddin adını almışsa da ardından gelen hanlar Alaeddin Tarmaşirin devrine kadar Budist olmaya devam etmişlerdir. Ahmet Yaşar Ocak, “Barak Han”, DİA., C.5, s.63-64

Yetmedi dil onları anlatmaya
Gökyüzü ram oldu ayaklarına

Cihan kam dolu ve felek köledir
Kaza yaver, talih onlar iledir

Hakan hazretlerinin mübarek gözleri yaşardı. Kendisine böylesi kahraman evlatlar, hizmette kusur etmeyen sayısız hizmetkâr ve dostlar bağışladığı için Allah'a şükür namazı kıldı ve o kahraman aslanlarına dua etti. "Davud'a Süleyman'ı bağışladık. O ne güzel kuldu! Şüphesiz o, Allah'a çok yönelen bir kimseydi"¹⁰³ ayeti şunu bildirmektedir ki, yetişkin evlatlar büyük nimettir ve Allah'ın cömertliğinin göstergesidirler. Allah'ın verdiklerinin en üstünüdürler.

Basiret gözü ve gönlü görmektedir ki, Hakan hazretleri zamanın bütün kâmil vasıflarını şahsında toplamıştır. Onun üstünlüğü ve siyasi dehası her zaman ve mekânda kendini göstermektedir. Onun lütfü ve şefkati, Allah'ın nimetlerine şükretmeyi bilenlerin gözlerinden yaşlar getirmektedir. Onun cömertliği öylesine büyüktür ki, isteyene dünyayı bahşeder. Sezgisi ve kerameti öylesine ileridir ki, insanların kalplerini okur. Duası öyle kuvvetlidir ki, kabul edildiğinin pek çok örneği vardır. İmanı öylesine güzeldir ki, müneccimlerin sözlerinden tiksiniş yüz çevirerek Kuran'a sığınmıştır. Adalet ve insafı öylesine yücedir ki, Müslümanları tehlikelerden emin kılmıştır.

Şahittir cihanda su ile toprak
Ve gökyüzünde güneşe bakarak

Eğer o bu savaşta olmasaydı
Nimet ve çaba ve nam mı kalırdı

Sultan Mahmud, yanında Mulu Han'la birlikte kırılarak makûs olup büyük pişmanlık içinde şehre kaçtı. Artık ikbalinin bu savaşla söndüğünü ve güneşinin çamura bulanıp ayının bulutlara örtüldüğünü biliyordu.

Yanlış yerden hesap sormaya kalktın
Sonunda da yenilip kalakaldın

¹⁰³ Kuran-ı Kerim: 38/30

Hakan'ın maiyeti namazdan sonra Dehli kapılarına ulaştı. Şehre girmesi için, Hakan'ın muzaffer ordusunun vereceği zararlardan korkan reayadan başka engel kalmamıştı. Hakan hazretleri oradan geriye dönerek Has Göletin Kıyısı denen yere indi ve günün sonuna dek orada kaldı.

Güneşin altın kalemi günün gözlerine karanlık sürmesini çektiğinde Sultan Mahmud, Mulu Han ve Togan Han güney kapısından kaçarak bataklık ve çöllerde avare dolaşmaya gittiler.

Gece öylesine simsiyahtı ki
Nurlar gölgelere bürünmüş idi

Felek tuzağını yollara saldı
Nöbetçiler filin altında kaldı

Hakan hazretleri derhal harekete geçip emirleriyle toplantı yaptı ve kaçakların peşlerinden adamlarını yolladı.

Ayın 8'i (26 Aralık) Çarşamba günü, gezegenlerin sultanı doğu ufkundan çıkagelip gökyüzünü maviye boyadığında Hakan hazretleri Meydan Kapısı'na gelip bir müddet bayram yerinde dinlendi. Buraya otağını kurdurdu. Şehirdeki seyitler, ekâbir, kadılar ve eşrâf toplanıp dışarı çıktılar ve Hakan ile görüştüler. Mulu Han'ın yardımcısı Fazlullah Belhî başta olmak üzere Dehli divanının bütün üyeleri Hakan'ın ayağının toprağını öpme şerefine nail oldular. Seyitler, âlimler ve şeyhlerin güvenliğinden emin olundu. Emirzade Pir Muhammed Bahadır, Süleymanşah Bahadır, Cihanşah Bahadır ve diğer emirler Dehli halkına eman verdiler.

Ayın 10'u (28 Aralık) Cuma günü, Mevlana Nasırüddin Ömer önderliğindeki Hakan'ın maiyetinin büyükleri şehre girdiler ve Cuma hutbesini Hakan'ın ismi ve lakâplarıyla süslediler. Hutbede ayrıca Firuz Şah ve diğer geçmiş sultanların da adları zikredildi. Ayrıca bir gelenek değiştirilerek Veliht Emirzade Muhammed Sultan'ın da ismi anıldı.

Bu makamda adaletin ve iyi talihin efendisi, kalemi eline alarak bir yazı yazdı. O yalnız devletin sahibi değil; aynı zamanda akılların hocası ve faziletlerin kaynağıdır. Onun talihi, cihanın hâkimi olmasından bellidir. O, adalet cilasıyla zamanın aynasından cefa ve zulüm tozunu silmiştir. Velihdinin hakkını insanoğlunun en akıllılarının önünde ilan ederek bildirdi. Böylece Hakan hazretleri; “Şüphesiz Allah

onu sizin üzerinize (hükümdar) seçti, onun bilgisini ve gücünü arttırdı”¹⁰⁴ ayetine uygun olarak övünç meydanında üstünlük topunu alıp diğer sultanlara galebe çaldı.

Gücü sanki canlı fil, canı sanki Cebrail

Eli nisan bulutu, merhameti sanki Nil

Aydınlık şahsiyetli kâtipler zümresi bu fethin hikâyesini yazmak için misk siyahı kalemi ele aldılar ve fikir deryasına dalıp parlak inciler çıkardılar. Bu müjdeli haber bütün aleme yayıldı. Hakan’ın gazalarının ününü ve yaptığı işlerin büyüklüğünü bütün dünya duydu. Onun hükümdarlığının şanı yağmur olup dünyaya yağdı. Feleğin yazıcısı Hakan’ın adını dünya mülkü defterine yazdı. Yedi iklimin minberlerindeki hatipler, hutbelerini onun ismiyle süslediler. Emniyet sabahı muratlar dağının ardında doğdu. İkbâl güneşi mutluluk ufkundan yüzünü gösterdi.

Bir zaman dünya işinden geçelim

Canlarımız için mercan içelim

Feridun’dan âdet olduğu gibi

İçelim nehirler dolusu meyi

Böylece Hakan hazretleri kutlama ve eğlence bahşetti. Neşe fidanı işret bostanında boy verdi. Mutluluk rüzgârlarıyla hava mis gibi oldu. Devletinin takipçileri huşuyla ona dua ettiler.

Kederli odur ki senin şadlığını istemez

Harap odur ki senin abadlığını istemez

Boynuna takmazsa sana bağlılık zincirini

Çekmelidir bu dünyanın zulmünü kederini

Sen olmasaydın yedi iklime iner miydi nur

Senden uzağa bakan gözler hep toprak doludur

Ayın 16’sı (2 Ocak 1399) sürüsünü izleyen kurtlar gibi veya tavukları gözleyen kartallar gibi toplandılar. Şehrin halkına saldırmaya hazırlandılar. Hakan hazretleri onları dağıtmak için emirlerini gönderdi. Bu esnada Hakan’ın yardımcıları şehri

¹⁰⁴ Kuran-ı Kerim: 2/247

gezmeye hazırlanıyor ve divanındaki emirler şehrin kapısında oturmuş eman vergisini belirlemekle uğraşırken, elinde şeker ve zahire beratı olan birkaç bin asker yüzlerini şehre çevirdi. Şehrin halkı arasında daha önce çeşitli bölgelerde Hakan'a karşı savaşmış daha sonra kaçarak şehre sığınan kimseler vardı. Bu sebeple askerlerden korkanlar kalabalık gruplar halinde şehirden kaçmaya başladılar. Hakan hazretleri bu sırada eğlence meclisindeydi ve kimse bunu bölüp arza çıkmaya cesaret edemedi. Emirler her ne kadar kılıç ve okları savuşturmaya çalışsalar da, zincirinden boşanan bu hadiseler seline tam anlamıyla hâkim olmayı başaramadılar. Askerlerin hücumu o mertebeye ulaştı ki, savuşturmak imkânsız hale geldi.

Allah Teala bir taifeyi zarar ve hüsrana uğratmak istediğinde üstlerine bir sürü sebep gönderir ve buna mani olmak hayal bile edilemez. “Allah bir kavme kötülük dilediği zaman artık o geri çevrilemez.”¹⁰⁵ Bu vasıta ile Dehli'ye bağlı Seri, Cihanpenah ve Eski Dehli şehirlerinden akın akın putperest Hindûlarla savaşa tutuşuldu. Onlardan pek çoğu evlerini ve mallarını ateşe verip kendilerini, kadınlarını ve çocuklarını da yaktılar. Askerler bir saat boyunca evlerin kapılarını kırarak yağma yaptılar. Ve bu arada hiç kimse Hakan hazretlerinin eğlencesini bölerek olaylardan haberdar edecek gücü kendisinde bulamadı. Ama emirler, Hakan'ın korkusundan şehrin kapılarını tutarak içerdeki askerleri dışarı bırakmadılar. O gece yaklaşık on beş bin kişi şehrin kalesindeydi ve gecenin erken vaktinde bir yağma daha yaptılar. Evleri ateşe verdiler ve zaman zaman putperest Hindûlarla savaştılar. Gün ağarana dek çatışmalar devam etti ve askerleri sakinleştirmek mümkün olmadı.

Ayın 17'si (3 Ocak) Cuma günü kamu malları yağmalandı. Cihanpenah ve Seri'nin çoğu mahallesi yağma edildi.

Ayın 18'i (4 Ocak) Cumartesi günü de yağma yapıp ganimet toplanmaya devam edildi. Askerlerden her birine kadın, erkek ve çocuk yaklaşık yüz elli esir düştü. En alt rütbeli askere bile yirmi esir düştü.

Ayın 19'u (5 Ocak) Pazar günü askerler Eski Dehli'ye gitti. Hintlilerin çoğu buraya kaçıp Cuma Mescidinde toplanmışlardı ve burada savaşıyorlardı. Emirzade Şah Melik bahadır ve Ali Sultan Tovaçı yanlarında beş yüz mükemmel teçhizatlı askerle oraya gittiler ve o din ve devlet düşmanlarını ezip geçtiler.

¹⁰⁵ Kuran-ı Kerim: 13/11

Kellelerinden kuleler yaptılar ve kaçanlarını kuş gibi avladılar. O gün Eski Dehli de yağma edildi ve birkaç gün boyunca kâfirleri şehrin kapılarından dışarı sürdüler. Emirlerden her biri bunları dalga dalga esir aldı. İçlerinde birkaç bin sanatkâr vardı. Bunlar ayrıldı ve bazıları Hakan'ın torunlarına, bazıları emirlerine teslim edildi. Bazıları Semerkand'daki emirzadelerin adamlarına teslim edilerek oraya gönderildi. Hakan hazretleri taş ustalarının kendisine ayrılmasını emretti. Çünkü gönlünde Semerkand'da büyük bir cami yaptırmak vardı. Bu ustalardan daha sonra Allah'ın izniyle cami yapımında istifade edilecekti.

Ezelî kader kaleminin yazdığı gereğince Dehli ahalisinin ekseriyeti helak oldu. Eman verilip iltimas gösterilenlerden bazıları da hutbede Hakan'ın adı ve lakâpları okunduğunda el vurarak itiraz ettiler. Bu durum Hakan'ın hiç hoşuna gitmedi. Onların zehirli sözlerinin ceremesini saf zehir içerek çekmelerini emretti. Kader oku irade yayından çıktığı vakit olacaklara engel olunamaz.

Bil ki ne zaman hesap vakti çatar

İşlerin gidişatı elden çıkar

Olacakları seçmek elde olmaz

Başa gelenden kaçmak elde olmaz

Hakan hazretleri orada on beş gün konaklama emri verdi. Allah'ın takdiri üstünde olsun.

801 yılı Rebiülahir ayının 22'si (8 Ocak 1399) Çarşamba günü Hakan hazretleri, dizginlerini fethedilen yere çevirdi. Yüzünü fetihlere döndürdü, sağlam hisarlarla baktı. Putperest tapınaklarını tevhid ve imanla yıkadı. Şirk ve küfür sancaklarını baş aşağı etti. "Allah'ın zaferi"¹⁰⁶ nidasını inananların kulaklarına yetiştirdi ve "Allah'tan bir nimettir"¹⁰⁷ ayeti gereğince Rabbülalemin ona pek çok ganimet bahşetti. "Sen mülkü dilediğine verirsin"¹⁰⁸ ayeti hazinesinin kapıları ona açıldı ve saadet arzusuna ulaştı.

Güneşin ve devreden ayın Rabbi

Parlak taçla tahtı ona bahşetti

¹⁰⁶ Kuran-ı Kerim: 61/13

¹⁰⁷ Kuran-ı Kerim: 3/174

¹⁰⁸ Kuran-ı Kerim: 3/26

Birini istese üste çıkarmak

Gerektir zorluklar ile sınamak

Hakan'ın harekâtlarında Peygamber ailesinin kurtarılması niyeti de vardı. Bu sebeple seyitler, âlimler, kadılar ve şeyhlerin Cihanpenah'daki Cuma Mescidi'nde toplanmalarını istedi ki böylece onlara zarar gelip gelmediğini görebilsin. Yardımcılarından birini onlara amir olarak atadı. Hak Teala bu kulunu Peygamberine daima hizmetçi etmiştir. Dünyanın gözünü daha nice yıllar onun yükselişinin ışığıyla parlatsın. Amin Rabbülalemin.

Aynı Çarşamba günü Allah'ın yardımıyla Hakan hazretleri, karargâhının Cihanpenah Bayramyeri Kapısı'nın yakınındaki Cihan Hocası Göleti'nin kenarına taşınmasını emretti. Buradan Firuzabad'a geçerek orada birkaç saat geçirdi. Firuzabad Mescidi'nde iki rekat namaz kılarak Allah'ın sonsuz nimetlerine şükretti.

Firuzabad'ın kapılarından çıktıkları sırada daha önce elçi olarak Lahor'a gönderilen Tirmizli Seyitzade ve Kevker Şeyhi'nin naibi Alaüddin geri dönerek arza çıktılar. Lahor hâkimi Bahadır Bahar'ın kulluk dairesine girip hizmet kemerini kuşanmak istediği ve Cuma günü gelerek huzuru öpme şerefine nail olacağı haberini getirdiler.

Cihanpenah tarafından Vezirabad yakınlarına hareket edildiği vakit yanlarında iki beyaz papağanla Bahadır Bahar'ın elçileri geldi. Bu iki papağan Sultan Tugluk Şah'ın ahdini taşıyorlardı. Bunlar bir süre sultanların belagat ve şiir meclislerinde bulunmuş, cihanın önde gelenlerinin nazarlarına mazhar olmuşlardı. Bu faziletli nutuklarıyla insanlık mertebesine çok yakın olan nefis hediyeler gerçekten çok uğurlu geldiler. Ayrıca uğurlu fallar da bakabiliyorlardı.

Ümitler bahçesinin bülbülü dudak goncasını açtı ve iman dalı dil zambağıyla süslendi. Kâinatın ve mahlûkatın yaratıcısı, papağanın kanadına yasemin bahçeleri işledi ve irem bağının güzellikleriyle tavusların kanadını süsledi. Bütün dünya mülkü tez zamanda bu İkinci İskender'in hükmü altına girdi. Süleyman'ın mülkünün varisliği anlamına gelen Sahib-kıran lakâbı ona layık oldu. Günden güne fetih ve zafer kapıları ona açıldı. Ülkeler fethederek cihan hâkimi oldu.

Ey Hüda! Ve parıltılı asuman!

İçinde güneş, ay ve Zuhâl olan

Doğunun sultanı dünyayı alsın
Baki zaman zemine hâkim kalsın

Cihan mahkûmdur cihan sultanına
Felek memurdur onun devranına

Ayın 23'ü (9 Ocak) Perşembe günü Vezirabad'dan hareket edildi ve Cun Nehri'nden geçilerek altı kurve yol gidilip Mevdule mevkesine varıldı. Dehli'den Vezirabad'a da sekiz kurve yol alınmıştı.

Ayın 24'ü (10 Ocak) Cuma günü Mevdule mevkesinden hareket edilerek altı kurve yol kat edilip Kete mevzisine varıldı.

Ayın 25'i (11 Ocak) Cumartesi günü Kete'den hareket edilerek altı kurve yol gidilip Put Bağı'nda konaklandı.

Ayın 26'sı (12 Ocak) Pazar günü Put Bağı'ndan hareket edilip beş kurve yol gidilerek Esar mevzisine ulaşıldı ve iki gün konaklama emredildi.

3.2. Miret Kalesi'nin Fethi

Bu kale Hint diyarının meşhur kalelerindenidir.

Ayın 26'sı (12 Ocak 1399) Pazar günü Emirzade Rüstem Barlas, Emir Şah Melik ve Emir Allahdad, Esar'dan Miret'e doğru yola çıktılar.

Ayın 28'i (14 Ocak) Salı günü Miret Kalesi'ne giden emirler Hakan'a haber yolladılar. Gelen habere göre İlyas Afgan, Mevlana Ahmed Tehaneserî'nin oğlu ve Safî Gabar yanlarındaki kâfirlerle beraber kaleye sığınmış savaşıyorlardı. Bir yandan da “Padişah Tarmaşirin de bu kalenin önüne gelmiş fakat alamamıştı” diyerek alay etmekteydiler.

Bu haberi duyan Sahib-kıran hazretlerinin kahrı ve gazabı uyandı. Evladına böylesine aciz ve kusurlu muamelesi yapılmasına çok içerledi. Ah o dilleri sebebiyle yerlere düşen başlar, ah o gereksiz konuşup da fanilik rüzgârıyla savrulan canlar!

Dil ettendir kılıç ise demirden

Hz.Peygamber (s.a.v.) ümmetini eğitmek için bir gün mübarek dilini gösterdi ve buyurdu ki: “Dili gereksiz kullanmak sizi ateşe götürür.”

Dudakları tırnak ile dikmeli
Söyleyene söylenene bakmalı

Diline hâkim ol iyilik için
Nefsine hâkim ol devranla geçin

Hakan'ın gayreti alevlendi ve yüksek himmeti edepten uzak bu sözlere karşılık vermek istedi. İntikam almak için ayın 28'i Salı günü on bin adamla Sabah Namazı'ndan sonra Miret Kalesi'ne doğru yola çıktı. Geceye kadar sekiz kurve yol gidildi.

Ayın 29'u (15 Ocak) Çarşamba günü Sabah Namazı'ndan sonra Hakan'ın cihan fatihi sancakları Miret Kalesi'ni gördü. Her emire kendi birliğine komuta ederek lağım açması emredildi. Akşam Namazı geldiğinde her biri on ila on altı gez arasında değişen lağımlar açılmıştı. Kâfirler sersemleyip şaşkına döndüler ve ümitleri soldu. Kurtuluş yolları da kapandı. Damarlarındaki kan korkudan ters akmaya başladı.

Sonraki gün Emir Hacı Seyfeddin'in kardeşi Emir Allahdad, Hakan'ın has adamlarından oluşan birliğiyle Miret Kalesi kapılarına geldi. Savaş meydanının namılı savaşçılarından olan bir askeri duvara tırmanınca onun ardından herkes kale duvarlarına ip fırlatarak tırmanmaya başladı. Onların ardından diğer bahadırlar kale kapısına geldiler. Bir saat içinde Emirzade Rüstem Barlas kaleyi alarak içine sığınmış olanlardan İlyas Afgan ile Tehaneserî'nin oğlunu esir edip köpek gibi boyunlarından bağlayarak Hakan'ın huzuruna getirdi. O kalenin diğer bir hâkimi Safi Gabar savaşta öldürülmüş ve taptığı ateşte azap çekmeye gönderilmişti.

Perşembe günü kalede yaşayan bütün kâfirler kılıçtan geçirildi ve cehennemın en dibine yollandılar. Kadın ve çocukları esir edildi. Hakan'ın emriyle kazılan lağımlar patlatıldı. Kalenin hisarı ve binaları ateşe verilerek yerle bir edildi. Bu fetih de öncekilerle birlikte Hakan'ın zaferlerine eklendi.

Daim zaman en yükseğinde göğün
Yeni bir fethinle yapsınlar düğün

Gece simsiyah bir nefis gibi aksın
Senin meşalene yağ olup yaksın

Güneşin her günü altın taç ile

Bağlılık kemeri kuşansın bele

Dünyanın bütün hükümdarları yöneticilik adabını Hakan hazretlerinden öğrenmelidir. “Padişah Tarmaşirin bile burayı alamadı” sözü onun pak ruhunda akis bulmuş ve bu geçmiş padişahının anısını onurlandırmak için can hümasını ten kafesinden uçurmayı göze alarak o kâfirlerle savaşmış ve zafere ulaşmıştır.

Bilin ki en kıymetli cevherdir can

Dünya cevherlerine denktir bir can

Temiz bir can öylesine parlaktır

En derin çamura düşse de paktır

Peygamber hazretleri (s.a.v.), Müslümanlara kabirleri ziyaret etmelerini söylemiştir ve bu da İslâm dininin temel kaidelerinden biri haline gelmiştir. Bir arif şahıs evladına şöyle hitap etmiştir:

Aklına düşeyim beni yâd eyle

Mezarımın başından geçtiğinde

Sanki görürsün kımıldar toprağım

Çamurum ezik yıkılmış yastığım

Çünkü hayat bulmaktayım zihninde

Sen tenle ordasın bense can ile

Hakan hazretlerine ihtiram gösterilmelidir, çünkü felek tıpkı bir zamanlar geçmiş sultanlarla olduğu gibi onun hükümlerine tabidir, onun kölesidir. Nice güçlülerin alını ona tabilik eşiğinde ve itaat zemininde çürümüştür. Nice dünya hükümdarlarının boynu ona itaat ve kölelik zincirini takmıştır. Onun dergâhının şerefli toprağı dünya eşrâfının secde yeridir. Onun bargâhının zemini şimdi Hint racaları ve Çin hükümdarları tarafından öpülmelidir.

Bilip de söylemek ne iyi iştir

Zinhar o olmasa bu dünya boştur

Başını yükseltmek isteyen kişi

Akıllı olmalı bilmeli işi

Kâfirler bu kalenin Tarmaşirin Padişahı tarafından bile fethedilemediğini söylediklerinde Hakan hazretleri; sultanların sultanı ve âlemlerin yaratıcısına – Tebareke ve Teala- bu fethi ona kolaylaştırması için dua etti. Kalenin fethine başlamadan önce kullarına kalenin komutanlarına hitaben bir tehditname yazmalarını emretti. Onlara başlarına gelecekleri kendilerinden bilmelerini ve onu Tarmaşirin Padişahıyla kıyaslamamanın hata olduğunu yazdı. Bütün yazılanların kendi ağzından, kitabete uygun olarak yazılmasını emretti. Hükümdarlara yakışır bir şekilde Tarmaşirin Padişahının onun gözünde geçmişin seçkin padişahlarından olduğunu, büyük adamların işlerini ancak büyük adamların anlayıp bitirebileceğini yazdırdı.

Ey gönül! Büyüklüğe erişmeden

Büyüklerle kendini bir tutma sen

Büyüklük doğru kişide olmalı

İsmi geçince nefes tutulmalı

3.3. Cihanı Fetheden Ordu ile Kâfirler Arasında Ganj Nehri'nde Vuku Bulan Gazalar

“Halbuki Allah’ın nimetlerini saymaya kalksanız sayamazsınız. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”¹⁰⁹ ayeti doğrultusunda Allah’ın nimetleri kulları içinde en ziyade Hakanlara, dünya üstünde de en ziyade İslâm ülkelerine bahşedilmiştir. Onun ihsanları rahmetinin denizinden Sahib-kıran’ın bahçesine her geçen gün daha fazla inmektedir. Onun cömertlik bulutlarının sızıntısı bu zamanın İskender’inin dallarına durmadan damlamaktadır. Buna nasıl şükredilebilir, hangi dil buna yeter?

Ey âlemlerin yaratıcısı! İman ehlinin ümidinin gemileri tehlike dalgalarından ve korku girdaplarından senin lütuf ve inayetin sayesinde geçerek kurtuluş sahiline

¹⁰⁹ Kuran-ı Kerim: 16/18

erişmiştir. Şaşkınların kendine güveninin kayıkları senin kahrının fırtınasıyla kırılıp talihsizlik ve felaket denizinin derinliklerine çekilmiştir.

Başlar eğer dönükse senden yana
Hiçbir şey takılmaz ayaklarına

Kahrın bir kişinin başına inse
Doğrulamaz ayakları üstüne

Miret Kalesi'nin fethi ve kâfir halkının yok edilmesinin ardından Rebiülahir ayının sonu Perşembe günü Hakan hazretleri Emirzade Cihanşah'a Cavangar askeriyle birlikte Ganj Nehri tarafına inmesini ve o nehrin kıyılarındaki kâfirlerin üstüne gaza ve cihat sancağını açmasını emretti. Ağırıklar Emir Şeyh Nureddin'e emanet edilerek Karasu Nehri kıyısına gönderildi. Hakan hazretlerinin kendisi de Pîruzpûr üstünden Ganj Nehri'ne doğru yola çıktı. Miret Kalesiyle Ganj Nehri arasındaki mesafe dört kurve idi.

Yoldayken Emirzade Süleymanşah Bahadır, Hakan'ın yanına geldi ve bu bölgede yaşayan kâfirlerin kahır kemendiyle helak tuzağına düşürüldüklerini ilettiler. Altı kurve yol gidilerek Mansûre mevzisine gelindi ve gece orda geçirildi. 801 senesi Cemaziyelevvel ayının hilalini burada gördüler. Cemaziyelevvelin ilk günü olan Cuma gecesi (17 Ocak 1399) oradan hareket ettiler. Deryalar gibi ordu Ganj Nehri'ne yöneldi. Şafak söktüğünde Pîruzpûr mevzisine ulaştılar ve buradan üç kurve yol gidip Ganj Nehri'ne vardılar. Oradan nasıl geçileceğine karar vermek için durakladılar. Hakan hazretleri kahvaltısını orada yaptı. Ama suyun derinliği oradan geçmeyi imkânsız kılmaktaydı. Bununla birlikte Hakan'ın has kullarından bazıları atlarını sürüp oradan geçtiler. Bunu gören Hakan hazretleri de geçiş emri verdi. Hakan'ın adamlarından bazıları bu suyun tehlikelerinden endişelenerek fikir deryalarına daldılar. Ama Hakan'ın ona gönülden bağlı halis kulları şöyle dediler:

Başımızı koyarız biz ayağın degen yere
Başımız kurbandır bizim senden gelen her emre

Ateş olsun ve su olsun bizim için fark etmez
Emrini verdiğin vakit kulların geri gitmez

Allah'a hamd olsun emirler geçmeye hazırlanırken haber geldi ki Emirzade Pir Muhammed Bahadır ve Emirzade Süleymanşah Bahadır, Barangar askeriyle birlikte suyu geçmişler. Eğer Hakan hazretleri bugün orada dinlenme buyurursa yarın aynı yoldan geçebilirler diye haber göndermişler. Onların bu sözü kabul gördü. Suyun derinliğinden korkanlar da böylece rahatlayıp huzur buldular. Şeyh Ali Bahadır oğlu Seyid Hace, Milket oğlu Cihan Melik ve diğer bazı yiğitler de verilen emirle suyu geçtiler. Hakan hazretleri de suyun kenarına indi.

Sanki suyun burcuna inmişti ay

Cemaziyelevvel ayının 2'si Cumartesi günü (18 Ocak), Ganj Nehri'nin kıyısından hareket edilerek Ganj sahilinin yukarı tarafındaki Tuglukpur'a doğru gidildi. İki mevzi arasındaki mesafe yirmi kurve idi. On beş kurve yol gidilmişti ki, çok sayıda Hindû'nun Ganj Nehri'nin bittiği yerde toplanmakta oldukları haberi geldi. Hakan'ın emriyle Emir Mübeşşir, Ali Sultan Tovaçı ve diğer bazı tümen komutanları beş bin askerle onların üstüne gönderildi. Hakan hazretleri ise Tuglukpur üstüne yürüyüşünü devam ettirdi.

Bu esnada dünyaya yön veren Hakan hazretleri rahatsızlandı. Güçten düştü ve pazusunda bir miktar şişkinlik baş gösterdi.

Ey derman kaynağı dert değmesin sana

Toz değmesin hiç hayat pınarına

Hakan'ın hizmetkârları ilaç ve tedaviyle uğraşırken kalabalık bir kâfir ordusunun kırk sekiz gemiyle nehir üzerinden geldiği haberini aldılar. O hak dine yüz çevirenler; evlerinin temellerinin suda, bayındırlıklarının rüzgârda, güçlerinin ateş ve toprakta olduğunu düşünmekteydiler. Gemilerde veya fillerin sırtında oturmuş halde nehri geçerek gelmekteydiler.

Filler meydanlara koşarak indi

Sanki süren rüzgâr meydan su idi

Kuşlar gibi uçan koşan yayılan

Sanki göğüslerine girmiş yılan

Din büyükleri insan ömrünü bir gemiye, insanı ise o geminin gittiğinden haberi olmadan üstünde oturan birine benzetmişlerdir. Bu insan fani saraylardan geçmekte, bu sırada ömrü gitgide tükenmekte ve o bunun farkında olmamaktadır. Müminlerin

Emiri Hz.Ali (r.a.) buyurmuşlardır ki; “İnsan bir yolcudur. Yolculuğu anne karnında başlayıp âhiret yurdunda sona erer. Arada geçen mesafe onun hayatıdır. Her yıl bir durak, her ay bir fersah, her gün bir mil, her an bir adımdır ve gitgide ölüm yaklaşır.” İşte onlar da gemilerinde aynı böyle oturmaktaydılar. Görün laf nereden nereye uzandı.

Bunun üzerine Hakan hazretleri kendi has kulları ve muzaffer ordudan orada bulunan bin süvariyle nehre yüzünü döndü ve şevkle gazaya başlayarak cihat mertebesine yükseldi. Onun cevherler saçan bir deryaya benzer varlığını görünce zâhiri derya utanarak ayaklarına kapandı.

Derler ki rüzgârlar suyu denizlerden kaldırır

Onu bulutun eliyle yağın yağmurlar izler

Bu efsane değil gerçektir ve abartı da yok

Ki ayağından utanıp terlemekte denizler

Suyun kenarından düşmanla karşı karşıya gelindiğinde Hakan’ın muzaffer askerlerinden bazıları, canlarını düşünmeden suya atladılar. Timsahlar gibi dalıp balıklar gibi yüzerek düşmana saldırdılar. Bazıları nehrin kıyılarını tuttular, bazıları da ateş yakarak düşmanı ateşli ok yağmuruna tuttular. Onların bu ateş gibi yakıcı, su gibi hızlı ve dalgalı, toprak gibi kuvvetli saldırısı karşısında düşman panikledi. Pek çok silahla karşılık verdiler ve gemilerdeki siperlerden ok yağdırdılar. Hakan hazretlerinin kulları gemilerin çoğunu ele geçirip üstlerindeki kâfirlerin çoğunu kılıçtan geçirdiler. Kadın ve çocuklarını esir aldılar. Muzaffer askerler bu gemilere hâkim oldular. Muhammed’in (s.a.v.) dininin düşmanları ellerinde kalan on gemiyi birbirine bağladılar ve tekrar savaşmaya başladılar. İki taraf dalgalar gibi çarpıştı ve o yiğitlerin savaşmasıyla sular dalgalandı.

Ansızın dalgalanıp coştı derya

Dibinden inciler saçtı kıyıya

Deryanın üstünde dalgalar aştı

Dalgalar kabarıp göğe ulaştı

Allah’ın yardımıyla bütün kâfirler okla veya kılıçla helak edildi. Muzaffer sancaklar yeni bir fetih ve zaferin rüzgârıyla dalgalandı. Cehennemlik kâfirler

cehennemdeki yerlerine gitmek için suyun koynuna atladılar. Kötü talihlilerin günleri sona erdi.

Balığın dişleri taştan da olsa
Timsaha çare yok avdır sonunda

Kağıttan siperler kurarsan eğer
Su gelip onları savurur gider

3.4. Putperestlerle Bir Günde Üç Defa Gaza Yapılması

Allah buyuruyor ki: “Allah taraftarları galiplerin ta kendileridir.”¹¹⁰ Onun kelimından anlaşılan budur ki, kâinatın düzeni O’nun fermanına bağlıdır ve kurtuluş ancak onun ahdinin ipini elde tutmakla olur. Bu gönül alıcı ve mutluluk sebebi ayet, bilhassa İslâm ülkesinin valileri için bahtiyar edicidir. Allah’ın hükümlerine bağlı kalanlar için bir fetih ve zafer alametidir. Bunun içindir ki İslâm dinini yükseltmeye, küfür ve şirk binalarını yıkıp şeytanın takipçilerine galebe çalmaya çalışan her başarılı insan “Hizbullah” lakâbına layık olur. Allah’ın ipini elden bırakmayan her kul, sapkınlara üstüne daima galip gelir.

Birine felek verir iken rütbe
Birini yıldız fırlatır en dibe

Gönlünü meşale gibi yakmalı
Ki ateşi kâfirleri yakmalı

Ve bu durumun bir göstergesi olarak Hakan hazretleri, kâfirlerle Ganj Nehri üzerinde yapılan savaştan sonra hiç durmadan nehrin kıyısından Tuglukpur’a doğru hareket emri verdi.

Cemaziyelevvel ayının 3’ü (19 Ocak) Pazar gecesini devriyeye çıkan Emir Allahdad, Bayezid Kavcın ve Altun Bahşı iki adam gönderdiler. Arza çıkarak iyi bir geçit bulup Ganj Nehri’ni geçtiklerini, diğer tarafta büyük kalabalıkların toplanmakta olduğunu, başlarında Mübarek Han adlı birisinin olduğunu ve savaşa

¹¹⁰ Kuran-ı Kerim: 5/56

hazırladıklarını bildirdiler. Hakan hazretleri aynı gece seher vakti Allah'ın lütfünün rüzgârları eserken hareket emri verdi. Kös, nakkare ve nefir¹¹¹ çalındı. Onların heybetleriyle düşmanın talih yıldızları su oldu. Onların gürlemesine gökteki bulutlar da eşlik etti. Yakılan meşalelerle etraf gündüze döndü.

Hakan hazretleri sabah olmadan evvel hassa ordusundan bin neferle Ganj Nehri'ni geçti. Ve bir kurve yol gidip Sabah Namazı'nı kıldı. Askerler zırhlarını giyinerek gaza ve cihat için yürüyüşe geçtiler ve düşman ordusuna yaklaştılar. Mübarek Han on bin süvari ile davul ve alem dikmişti.

Gayb âleminin sırlarına vakıf Sahib-kıran hazretleri düşündü ki kâfir Hindûların sayısı fazla, İslâm askerinin sayısı azdır. Sağ ve sol kanatlar da çevre bölgelere gönderilmiş ve vaktinde yetişemeyecek kadar uzaktadırlar. Bu durumda tedbirli olmak lazımdır. Allah'a tevekkül edip onun faziletine sığınmak ve yardımını ondan aramaktan başka çare yoktur.

Bu sıralarda Hak –Sübhane ve Teala- kudretini gösterdi ve daha önceden etrafa yollanan beş bin süvari geri dönüp Hakan'ın ordusuna katıldılar.

Her ne lazım ise sen dile ondan

Onun için zor olan bir şey yoktur

Bu durum Allah'ın zorda kalan kuluna hikmetli bir lütfüydü. Ona yeterince şükretmenin imkânı yoktur. Böylece Hakan'ın emriyle Emir Şah Melik ve Emir Allahdad bin süvariye alıp duraklamadan düşmanın üstüne yürüdüler. Hakan hazretleri de yanında az sayıda askerle Kol içinde bulunmaktaydı. Hal böyleyken savaş meydanının cengâverleri kâfir Hindûların tepesine bindiler. O bedbahtlar İslâm askerinin korkusuyla yüzlerini savaştan kaçışa çevirdiler. Bütün hızlarıyla dere tepe tanımadan arkalarında şahinler olan su kuşları gibi kaçtılar ve köpekler gibi ormana sıvıştılar. Muzaffer ordu onları takip etti ve o kâfirlerin pek çoğunu kılıçtan geçirerek kadın ve çocuklarını esir aldı. Allah'ın lütfü ve onayı bir kez daha Hakan'ın devletinin üstünde oldu. Kiramen Katibin melekleri bu gazanın hadsiz hesapsız sevabını gazi hükümdarımızın amel defterine geçirirken muzaffer ordu da sayısız

¹¹¹ Türk ordularında eskiden beri kullanılagelen müzik aletleridir. Kös; deve veya inek derisinden yapılmış büyük davul, nakkare; kola bağlanarak çalınan bir çift küçük davuldur. Nefir ise boynuzdan veya metalden yapılmış, çok gür ses çıkaran borudur. Nuri Özcan, "Mehter", **DİA**, C.28, s.545-549

ganimet buldu. Bu ganimetlerin içinde sayılıp hesap edilmesi bile insanın gücünü aşan sığır sürüleri vardı.

Hakan'ın muzaffer sancakları o savaş alanında durmayarak ilerleyişini devam ettirdi. Bu sırada Ganj Nehri'nin kenarındaki Kople Dağı'nın eteklerinde kâfirlerin toplandıkları haberi geldi. Bunun üzerine beş bin civarı süvari ordudan koparak Kople'ye yöneldi. Ordunun kalanı bu sırada ganimet toplamakla meşguldü. O mevkiye gidenler düşmanın gayet kalabalık olduğu haberini yolladılar. Şah Melik ve Ali Sultan Tovaçı'nın başında olduğu bu grup düşmanla savaşmaya başladı. Savaşa iyi başladılar ve çok sayıda kahramanlık örneği sergilediler. Nihayetinde Hindûları yenip kılıçtan geçirdiler ve çok ganimet elde ettiler.

Bu gaza da diğer gazalar gibi ordunun şerefini yükseltti. Bu mevzide askerler pek çok ganimet ele geçirdiler.

Hakan'ın alayının önünde yüz kişiden az bir öncü birliği gitmekteydi. Ansızın Melik Şeyha adlı bir putperestin başında olduğu yüz kişilik bir süvari ve piyade birliği kılıçları çekilmiş bir halde önlerini kesti. Hakan hazretleri cihanı fetheden bineğinin dizginini ele aldı ve o kâfirlere sürüp ok atabileceği kadar yaklaştı. Kâfir Şeyha bu sırada Hakan'ın kullarından bazılarını yaralamıştı. Hakan'ın birlikleri o tarafa doğru düşmanın üstüne yürüdüler. Gayet kuvvetli ve hilekâr bir adam olan Şeyha'yı karnından okla, başından da kılıçla yaraladılar ve atından düşürerek boynuna ip bağlayıp Hakan'ın önüne getirdiler. Hakan ona bu yaptığının sebebini sordu. O da cevabını verdi ve oracıkta canını teslim etti.

Aynı saatlerde iki kurve uzaklıktaki Kople Vadisi'nde çok sayıda Hindû kâfirin toplandığı haberi geldi. Ama arada sayısız ağaçla sınır çizen bataklıklar bulunmaktaydı.

O gün iki defa gaza yapıldı ve Hakan hazretleri çok zahmet çekti. Bütün gün sadece sabah rüzgârları eserken bir saat kadar sakinlik oldu. Sonrasında çeşitli gazalar yapıp zahmet ve meşakkat fırtınalarına maruz kalındı. Cihat şevkinin ateşi Gazi Sahib-kıran'ın kalbinde tutuştu ve kalıcı saadete ulaşmayı geçici rahatlıkların üstünde bildi. Böylece emsalsiz varlığını sıkıntı ve meşakkatlere hedef yaptı.

Kaplan ki ava çıkacağı zaman

Boynunu esnetip kendini kasar

Zamanın en bilgesinin önünde

En şiddetli kışlar olur ilkbahar

Hassa ordusundan ve Munkılay birlikleri amirlerinden bazıları derhal atlarını sürdüler. O bataklıklar öylesine zorluklarla doluydu ki, içinden ne rüzgâr ne fırtına geçebilirdi. Kâfirler çok, İslâm askerleri azdı. Hakan hazretleri karanlık savaş meydanlarını zafer nuruyla aydınlatan Allah'tan inayet ve zafer istedi. Eğer sevgili evladı Pir Muhammed Bahadır ve Süleymanşah Bahadır oraya vaktinde yetişirlerse Allah'ın yardımı onlardan uzak değil demektir. Onları üç gün evvel uzak bölgelere saldırmaya göndermişti ve onların yakında geleceklerine dair bir beklenti yoktu. Ne yapmalıydı? Nehri geçmişlerdi ve Hakan'ın muzaffer alayı nehri tekrar geçmeye gönülsüzdü.

Aynı Pazar günü içinde uyanık bahtlı ve güneş gibi nuranî şahsiyetli Hakan'ın duaları cevap buldu. Allah'ın inayetinin devrin Sahib-kıran'ının üstünde olduğunun bir delili daha ortaya çıktı. Düşmanlara saldırı kararı verildi ve yapılan muharebede o düşmanların çoğu katledildi. Çok sayıda ganimet alındı. O kadar çok deve ve sığır elde edildi ki sayması imkânsızdır.

Âşıkların ahından çıkan duman gibi dünyanın göğü karararak gece oldu, tıpkı bir kâfir Hindû'nun çehresi gibi karardı gökyüzü. Bataklıklar geçit vermezdi ve oradan gelen giden yoktu. İlerleyişe sonraki güne dek ara verildi ve alınan ganimetlerle ikinci savaşın yapıldığı yere dönüldü. Allah başarılarını daim kılsın.

Bir günde böylesi üç gaza yapmanın örneği zor bulunur. Benzerine pek az rastlanır. Bu cihadın uğuruyla dinin ve milletin bahtı parladı. Allah'ın dini üstün geldi ve batıl olan kırıldı. Dünyanın hâkimi sabah gibi hançeriyle gece gibi düşmanı deşti. Küfür ve şirk tozu, iyilik ve güzellikle zamanın aynasından temizlendi. Hakan'ın gazalarının haberleri bulut ve rüzgâr gibi yayıldı yeryüzüne.

Allah'ın yardımı daim üstünde

Ay ve güneş uğurunla dönmekte

Senin işlerinden hoşnuttur cihan

Kötü niyetliler olmuş hep duman

Dünya daima sığınmakta sana
Düşmanlar serilmiş ayaklarına

3.5. Kople Vadisi’ndeki Kâfirlerin Kökünün Kazınması ve Hindû Kâfirlerin Mabedi ve Hac Yeri Olan İnek Şeklindeki Taş

Cemaziyelevvel ayının 4’ü (20 Ocak 1399) Pazartesi günü Hakan’ın sancaklarının güneşi tekrar yolların ufkundan doğdu ve yıldızlar gibi askerleri kâfirlerin hâlâ mal varlıklarıyla birlikte toplanmakta oldukları Kople Vadisi’ne doğru aktı. Kâfirlerin yok edilmesi gerekiyordu ve Hakan hazretleri ordusunun sayısına ve zaferlerine güvenmekteydi. Güneşin gemisi gökyüzünün mavi denizinde yol alırken vadiye ulaştılar.

Sağ kanatta Emirzade Pir Muhammed Bahadır ve Emirzade Süleymanşah Bahadır, sol kanatta diğer bazı emirler, Munkılay’da Emir Şah Melik ve diğer emirler yerlerini aldılar. Kösler, nakkareler ve nefirler güremeye başladı. İnananların duaları ve gazilerin tekbir sesleri yeri göğü inletti. Askerin naraları kâfirlerin yüreklerini titretti. Mahşer gününün bir sahnesini andıran bu görüntü kâfirlerde takat ve tahammül bırakmadı. Çözülüp dağlara doğru kaçmaya başladılar. Askerler onların peşlerine düştüler ve yakaladıkları yerde kılıçtan geçirdiler. Parlak hançerler o putperestlerin canını aldı ve ömürlerini sonlandırdı. Kanlar yakut nehirler gibi aktı ve az sayıda kişi kaçmayı başarabildi.

O gün âdeta kıyametin bir provasıydı. Azimet ve celal örtüsü yayılmış, izzet perdesi “O gün mülk, tek olan ve her şeyi kudret ve hâkimiyeti altında tutan Allah’ındır”¹¹² ayeti doğrultusunda Kahharlık sahrasına çekilmiştir. Yedi kat gökyüzü gayet açık ve latifken öyle karışıp çarpışmıştır ki “...gök yarıldığı zaman”¹¹³ ayeti gerçek olmuştur. Yedi kat yeryüzü “O gün yeryüzü, başka bir yeryüzü olur”¹¹⁴ ayetindeki gibi zerre zerre savrulmuştur. “Yeryüzü parça parça olup dağıldığı zaman”¹¹⁵ ayetindeki gibi merhametsiz fırtınalar kopmuştur. Dünyanın ışık

¹¹² Kuran-ı Kerim: 40/16

¹¹³ Kuran-ı Kerim: 82/1

¹¹⁴ Kuran-ı Kerim: 14/48

¹¹⁵ Kuran-ı Kerim: 89/21

ve hayat kaynağı güneş, "...güneş dürüldüğü zaman"¹¹⁶ ayetindeki gibi kararıp örtülmüştür. Her biri insanlara yol gösteren yıldızlar, "...yıldızlar bulanıp söndüğü zaman"¹¹⁷ ayetindeki gibi sönüp dökülmüştür. O gün ne gündü, ah! Kahır mührü dudakları mühürlemiş, alçaklık toprağı yüzlere sürülmüş, söyleyen diller lal kesilmiştir. Ey sessiz el ve ayaklar! Dile gelin. Ey âhiret yolunun bezirgânları! Varlığınızı öne sürün. Ey günahkârlar! Amel defterlerinizi okuyun. O gün Allah'ın fazilet ve inayetinden başka sığınak yoktur. Allahım! Mahşer gününde bütün Müslümanların feryadını işitip günahlarını bağışla ve Firdevs-i Alâ'ya ulaştır. Bizi rahmetinden ve varlık sebebimiz Peygamber'inin şefaatinde mahrum eyleme.

Her şeyde evvela seni görmeli

Yarattıklarını takdir etmeli

Başım kurban olsun senin yoluna

Şefaati etsin Muhammed Mustafa

Çok sayıda mal, mülk ve ganimet alıp o diyarları müşriklerin habis varlıklarından temizledikten sonra geri döndüler. Ganj Nehri'nden geçtiler ve nehrin kıyısında Öğle Namazı'nı kıldılar. Bu kutlu fetih için nimetleri bahşeden Allah'a şükrettiler. Ne derecesi yüksek hükümdarlar, ne büyük Peygamberler, ne de bir kanat vuruşuyla cihanı ortadan ikiye ayıran melekler O'nun verdiği nimetlere hakkıyla şükredebilirler.

Nehir kıyısındaki ibadetin ardından yola devam edildi ve beş kurve yol gidilerek Ganj Nehri'nin kaynağına varıldı. Gazanın vuku bulduğu Kople Vadisi bir dağın eteğinde yer almaktaydı ve Ganj Nehri onun içinden geçmekteydi. O mevziden on beş kurve yüksekte inek şeklinde bir taş bulunmaktaydı ve sular oradan yeryüzüne çıkıp akmaktaydı. Hint Deryası'nın sapkınları o taşa tapıyorlardı. Ona kutsanmak için bir yıllık yoldan geldikleri oluyordu.

O yer sapkınların yolu için tapınma yeri idi. Oysa ki hak yol tektir. Anlayıp kavrama kuvveti insanın kendisinde mevcuttur. Bu kuvvetin dört ayağı vardır. İlk ikisi zâhir ve bâtin hissidir ki; bunlar cismânîdir. Diğer ikisi ise akıl ve basiret olup ruhanidir.

¹¹⁶ Kuran-ı Kerim: 81/1

¹¹⁷ Kuran-ı Kerim: 81/2

Dünya halkı itikad şekillerine göre dört gruba ayrılır. Birinci grup; taptıklarını zâhiren görebilmek ister. İkinci grup; bâtinî hissetmek arzusundadır. Üçüncü grup akıl, dördüncü grup ise basiret yoluyla inanır.

Taptıklarını zâhiren duyup görebilmek isteyenler, yeryüzü şekillerine ve suretlere meylederler. Bazıları varlıklara, oluşlara, karanlık ve aydınlığa yönelir. Varlıklara meyledenler de iki kısma ayrılır: Cansız varlıklara meyledenler ve canlılara meyledenler.

Cansızlara meyledenler de yine iki gruba ayrılır: Yıldızlara tapanlar gibi yukarı varlıklara meyledenler ve aşağı varlıklara meyledenler. Aşağı varlıklara meyledenler de ikiye ayrılır: Ateş gibi doğal varlıkları mabud edinenler ve putlar gibi insan yapımı nesnelere tapanlar.

Canlılara meyledenleri de iki gruba ayırabiliriz: Hristiyanlar ve Şia âlimleri gibi insanları kendine ilah yapanlar ve Hindûlar gibi inek ve benzeri hayvanlara tapanlar.

Dünya üzerindeki taş tapan bedbahtlar üç taifedir: Kendi yaptıkları putlara tapanlar, doğal olarak var olmuş yeryüzü cisimlerine tapanlar ve taptıkları canlılara – inek gibi- benzeyen taşlara tapanlar.

Allahım! Kulun ve Habib'in (s.a.v.) yüzü suyu hürmetine bunları hidayete erdir ve bu rezillikleri dünyadan temizle.

Göklere tapanın defteri yansın

Güneşe tapanın gözleri yansın

Karanlıkları nurunla aydınlat

Ve putları bu dünyadan kırıp at

İlah tanısınlar sadece seni

Terk etsinler senden başka her şeyi

Taptıklarını bâtinî hisler yoluyla arayan ve hayal güçlerinin onu kavramaya yeteceğini sananlara Müşebbihe¹¹⁸ ve Mücessime¹¹⁹ denir.

¹¹⁸ Benzetme manasındaki “teşbih” kelimesinden türeyen Müşebbihe; Allah'ı yaratılanlara veya yaratılanları Allah'a benzetme sonucunu doğuran itikatların genel adıdır. İslâm dışı kabul edilirler ve günümüzde takipçileri kalmamıştır. Yusuf Şevki Yavuz, “Müşebbihe”, **DİA.**, C.32, s.157-158

Taptıklarını akıl yoluyla arayanlar ise filozoflar ve Mutezilelerdir¹²⁰.

Fakat Allah Teala cisimden ve histen, hayalden ve tasavvurdan, akıl ve fikir yoluyla bulunmaktan münezzehtir.

Kötüdür cahilin söyledikleri

Âkilin sözüdür daha beteri

Allah'ı basiret yoluyla bilenler tek fırkadır ve onların arasında asla ihtilaf yoktur. Bu mukaddes taifenin birbirine üstünlüğü ancak takva ilemdir. Etraflarındaki her şeyi Allah'ın eseri bilirler.

O'dur çarhı ayna gibi parlatan

O'dur gök kubbeyi her gün turlatan

Yıldızları yakıp tutuşturan o

Yer ile gökleri yapıştıran o

O, taş gönülleri ateşle yakan

O, taştan gözlere gazapla bakan

Suya ve toprağa neler nakşetti

Havaya rüzgâr binekler bahşetti

Ahulardan çıkardı misk kokusu

Arıya yükledi bir şifalı su

Ondan daha adil hükümdar mı var

Onun fermanı tüm cihanı sarar

¹¹⁹ Cism kökünden türetilmiş Mücessime; Allah'ı cisim olarak düşünen veya O'na cismanî özellikler nisbet edenleri ifade eden bir terimdir. Müşebbihe grubunun bir alt kolu olarak kabul edilirler. İlyas Üzüm, "Mücessime", **DİA**, C.31, s.449-450

¹²⁰ Mu'tezile; kelime olarak (i'tezele sözcüğünden türeyerek) "ayrılanlar, uzaklaşanlar, bir tarafa çekilenler" anlamına gelir. Akılcı bir mezhep olan Mu'tezile, mantık kurallarıyla çelişir gördüğü âyet ve hadisleri Ehl-i Sünnet'ten farklı biçimde yorumlamış ve bu yorumlarında akla öncelik vermiştir. Nitekim Mu'tezile mezhebi, gerek akla fazla değer vermesi ve özellikle de Abbâsîler döneminde felsefe ile girdiği yakın ilişkiler dolayısıyla barındırdığı felsefi metot ve görüşleri nedeniyle fazlasıyla eleştirilmiştir. Günümüzde müstakil bir itikadi mezhep değildir. İlyas Çelebi, "Mu'tezile", **DİA**, C.31, s.391-400

3.6. Sevalik Dağı Kalesi

Akıllılar çok gezmenin bereketini ve getirdiği tecrübelerin kıymetini bilirler. Ay misali, gece gündüz durmadan menzilleri aşarak yol almak tam akıllılara göredir.

Hakan hazretleri Kople Vadisi'nde kâfirlerle savaştıktan sonra Ganj Nehri'nin kaynağına gitti. Sağ ve sol kanat emirlerini kendi birlikleriyle yerlerine yolladı.

Cemaziyelevvel ayının 5'i (21 Ocak 1399) Salı günü, hareket ederek yüklerin olduğu tarafa yöneldiler. Haberci gönderilerek ağırlıkların saltanatın merkezine gönderilmesi emredildi.

Ayın 6'sı (22 Ocak) Çarşamba günü altı kurve yol gidildi. Varılan yerle ağırlıkların mevkiisi arasında dört kurve yol bulunmaktaydı. Orada iken haber geldi ki Sevalik Dağı vadilerinde putperest ve Hindûlar toplanmaktadır. Bunun üzerine yüklere gitmekten vazgeçilip o dağın yoluna gitmeye karar verdiler. Beş kurve yol aşılarak Sevalik Dağı'na varıldı. Burada Emirzade Halil Sultan Bahadır ve Emir Şeyh Nureddin Bahadır yüklerin olduğu taraftan geldiler. Emirzade Süleymanşah Bahadır ve diğer bazı emirler arza çıkarak Hakan hazretlerinin ordugâha dönüp istirahat buyurmasını ve kendilerinin Hindûlara saldırmalarını teklif ettiler. Onun padişahâne cevabını siyah gözbebeği kalemi, gözün akına kaydetmelidir. Buyurdu ki: "Gazanın iki faydası vardır. Bunlardan ilki; sevap kazanıp ecrini arttırmaktır. İkincisi ise ganimet kazanıp ihtiyaçları karşılamaktır. Ben de sizin gibi bu ikisinden faydalanmak isterim. Ordumdaki bazı halsiz askerler bineklerini kaybedip yaya kaldılar. Onlara bir faydamız olsun. Hükmü altındakilerin kederini paylaşmak ve halkına sevgi göstermek adil padişahlara ne güzel yakışır."

Allahım! Mahşer gününün güneşinin altında

Adil padişahları sen gölgeler ile kutsa

Hakan hazretleri daha önce Cun Nehri tarafına yollanan sol kanat emiri Emir Cihanşah'ın kâfirlerle gaza için geri dönmesini emretti.

Cemaziyelevvel ayının 9'u (25 Ocak) Cumartesi günü Sevalik Dağı'na saldırıldı. O vadiye Behruz denmekteydi. Orada çok kalabalıklar toplanmıştı. Sayılarının çokluğu ve dağın muhkemliğine güvenmekteydiler. Sağ kanatta Emirzade Pir

Muhammed Bahadır ve Emirzade Cihanşah Bahadır, sol kanatta Emir Şeyh Nureddin ve Emir Şah Melik cihata hazırlanmaktaydılar.

Hakan hazretleri vadinin ağzında oturmakta ve onun varlığı hem yüreklere hem bileklere kuvvet vermekteydi. Bu şekilde Hindûlarla savaştılar ve toprağı onların kanıyla boyadılar. Allah'ın yardımıyla zafer hüması, kanatlarını Hakan'ın ordusunun üstüne açtı ve pek çok ganimet ele geçirildi. Pek çok da esir alındı.

Hakan hazretleri zayıfların ve yaralıların gözetilmesini emretti. Her biri üç yüz dört yüz civarı büyükbaş hayvan elde eden kuvvetli askerler bunların bir kısmını zayıflara bağışladılar. Piyade veya süvari bütün askerler o ganimetlerden nasibini aldı ve kimse mahrum kalmadı.

Cumartesi gecesini Hakan hazretleri, torunu Pir Muhammed Bahadır ile konuştu. Bu çok kısmetli ve devletli torun, Hakan'ın güneşinin ışığıyla ay gibi aydınlandı ve başı sevinçten göklere erdi. Hal diliyle şunu söyledi:

Bugün ne istesem olmuş gibidir

Celâlim yükseliş bulmuş gibidir

Gecenin Hindû'su doğu ufkundan yükselen güneşin hücumuyla kaçtı ve Pazar sabahı aydınlandı.

Parlak güneş göstererek yüzünü

Işıklara boyadı gökyüzünü

Yola çıkan şanlı ordu, Meyapur vilayetine bağlı Bekri nahiyesindeki Pehre mevzisine ulaştı.

Ayın 11'i (27 Ocak) Pazartesi günü, Pehre'den hareket edilerek on dört kurve yol alınıp Şaksar Save mevzisine ulaşıldı. Ele geçirilen çok sayıda ganimet orduyu yavaşlatmaktaydı. Her gün ortalama dört kurve daha az yol gidilmekteydi.

Ayın 12'si (28 Ocak) Salı günü yola çıkılıp dört kurve gidilerek Kendir mevzisine varıldı. Gece ve gündüzleri rahat, her menzilleri kolay olsun. İhtişamlı gökyüzü onlara kalkan olsun. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun.

3.7. Sevalik Dağı'nın Öbür Ucundaki Gaza ve Orada Bulunan Mazenderan'dakilerden Daha Engin Ormanlar

Cemaziyelevvel ayının 13'ü (29 Ocak 1399) Çarşamba günü, öğle güneşi karanlık pusulardan geçip gökyüzünde koşturduğunda cihanı fetheden ordu harekete geçti ve Cun Nehri'nden geçerek Sevalik Dağı'nın diğer tarafına ulaştı. Hakan hazretleri işitti ki; Retin adlı bir Hint reisi çağrı yapmış asker toplamaktadır. Tutuklular ve çeşitli Hindû grupları bu davete icabet etmiştir. Bütün çevre bölgeleri kendine bağlamış, yüksek dağların ve uçsuz ormanların ardına sığınmıştır. Dağlar öylesine yüksekti ki, hızlı uçan şahinler bile onu aşamazdı. Akıl onun yüksekliğini kavrayamazdı. Ormanda ağaçlar öylesine iç içe geçmişti ki, güneş ışığı zemine değmezdi. Geçilmesi öyle imkânsızdı ki, sanki İskender'in seddiydi. Hem dağ hem de orman aşılmazlıkta Mazenderan'dan üstündü. Ağaçları kesip yol açmadan ilerlemek mümkün değildi.

Allah'ın yardımıyla Sahib-kıran hazretleri, ayın 17'si (3 Şubat) Pazar günü o güruhla cihat yapmak amacıyla tehlikeli ormanlardan geçebilmek için askerlerine meşaleler yakmalarını ve bir arada kalmalarını emretti. Ağaçları kesip yol açarak ilerlediler. Gecenin kargası feleğin altın ışıklarının altında kanatlarının altına büzüldüğünde on iki kurve yol kat etmişlerdi. Rüzgâr gibi, fırtına gibi geçmişlerdi ormanı.

Ayın 19'u (5 Şubat) Salı günü, güneşin altın varlığı ufkun gümüş parıltılarından doğduğunda cihanı fetheden ordu iki dağın, Sevalik Dağı'yla Kevke Dağı'nın arasına gelmişti. Retin'in birliklerinin sağ ve sol kanadı süslü törenlerle savaşa hazırlanmaktaydı. Uzaktan muzaffer ordunun heybetini görüp kös, nakkare ve nefir sesleri yeri göğü sarsınca vücutları zelzeleye kapıldı. Hakan'ın muzaffer ordusunun saldırısının şiddet ve sertliği onlarda takat ve tahammül koymadı. Toz parçaları güneşe baskın çıkamadı ve koyunlar aslanlarla savaşamadı. Kaçış yolu aradılar ve hezimet buldular. Hakan'ın zafere alışık birlikleri onların etrafını sardı. Cevher saçan kılıçlarıyla o kâfirlerin ruhlarını deştiler. Hançerleriyle onları rezillik toprağına gömdüler. Hepsini bu fani dünyadan alıp cehennem ateşlerine yolladılar.

Bu gaza sonunda da canlı cansız pek çok mal elde edildi. Askerlerin her birine on ila yirmi arası köle ve yüz-iki yüz arası büyükbaş hayvan düştü.

Aynı vakitlerde Barangar'dan Emirzade Pir Muhammed Bahadır ve Emirzade Süleymanşah Bahadır başka bir vadide dövüşmüş ve ekseri düşmanları öldürüp çok sayıda ganimet ve esir elde ederek geri dönmüşlerdi. Cavangar ile Emirzade Cihanşah Bahadır da başka bir vadide dövüşseler de askerleri tatmin edecek kadar ganimet kazanamamışlardı.

Cuma gecesi bütün sağ ve sol kanat Hakan'ın sancağı altında toplanarak iki dağın arasına indi. Muzaffer ordunun ateş saçan kılıçları kâfirlerin can pervanesini yaktı ve kan saçan hançerleri hayat ateşlerini söndürdü. Kâfirlerin pis varlıklarını o bölgeden intikam suyuyla yıkayarak temizlediler ve kahırlarının fırtınasıyla onların ömür binalarını viran ettiler.

Cemaziyelevvel ayının 16'sı Cuma günü* Sahib-kıran hazretleri iki dağın arasındaki vadiden hareket ederek Sevalik Dağı'na geri döndü. Buradan Nekerkut vilayetine on beş fersah yol vardı. Arada geçilmez ormanlar ve aşılmaz dağlar bulunmaktaydı. Kendini beğenmiş, karanlık yüzlü Hindûlar bu ormanlarda toplanmakta, onların sayısına paralel olarak gaza ve cihat sevabı da artmaktaydı.

Emir Cihanşah'ın da içinde olduğu Cavangar ve Horasan askerlerinin önceki gün fazla ganimet alamadıkları için önden gidip gaza ve cihat yapmaları emredildi. O gün Taygay Temur nöbetçiydi. Kahvaltı vakti arza çıkarak Hindûların sayısının her geçen dakika artmakta olduğunu bildirdi.

Hakan hazretleri olduğu yerde beklerken Cavangar ve Horasan askerini saldırıya yolladı. O bölgeyi çevirdiler ve kahır rüzgârıyla o Hintlilerin canlarını aldılar. Ucu bucağı olmayan ganimetler ele geçirdiler.

Aynı gün Öğle Namazı vakti Emir Şeyh Nureddin ve Ali Sultan Tovaçı'dan sol kanadın bir vadide bulunduğu dair haber geldi. Orada öyle çok kâfir bulunmaktaydı ki, saymak mümkün değildi.

Hakan hazretleri derhal fırtına gibi atına atlayarak o vadiye sürdü. Emir Şeyh Nureddin ve Ali Sultan Tovaçı'ya Hakan'ın sancakları o dağda dalgalanana dek düşmanı oyalamaları emredildi. Saadet ve ikbal mücahitlerin üstüne indi. Fetih ve zafer gazilere nasip oldu.

* Tarih yanlış verilmiştir. Doğrusu Cemaziyelevvel ayının 22'si olmalıdır.

Sancakların hangi tarafa döner

Doludizgin gider fetih ve zafer

Hakan hazretleri; o dağın zirvesinden şecaat ormanının aslanlarına, er meydanının süvarilerine baktı. Hançerlerini o kâfirlerin kafalarına nasıl nişanladıklarını, mızraklarıyla o pislikleri alçaklık toprağına nasıl serdiklerini ve devletin nam ve namus sancaklarını nasıl en tepeye taşıdıklarını seyretti. Zafer hançerlerinin o bedbahtların sinesinden hayat cevherlerini döküşünü, onların küfür ve şirkini dünyadan silişini izledi. Haddi ve adedi olmayan ganimetlere sahip oldular.

Hakan hazretleri engin merhametiyle Akşam Namazı'na dek istirahat bahşetti. Muzaffer askerlerinden ganimet alamayanların da nasiplendirilmelerini emretti. O gece o vadiye inildi. Allah'ın merhameti ve koruması üstlerinden eksilmesin.

Cemaziyevvel ayının 15'i (1 Şubat) ile Cemaziyelahir ayının 16'sı (3 Mart) arasında geçen bir aylık sürede Sevalik Dağı ile Kevke Dağı arasındaki karargâhtan Cemu bölgesine gidildi. Bu zaman zarfında kâfir, müşrik, putperest ve ateşperestlerle yirmi savaş yapıldı. Öyle savaşlar oldu ki şerh edilse ciltlere sığmazdı.

Ve bu otuz gün müddetince Hint ülkesinin sağlamlığıyla meşhur, hisarları göğe eren yedi kalesi fethedildi. Bunlardan her biri diğerinden bir iki fersah uzaktaydı ve ahalipleri birbirine düşmandı. Bu halkların çoğu geçmiş padişahların zamanında cizye ödemekteydi. Arada geçen zamanda bu mecburiyetten kurtulma fırsatı yakaladılar ve bu sebeple ruhlarını kaybettiler. Katledilmeleri şart oldu ve bütün o kaleler fethedilip Hakan'ın devletine dâhil edildi. Yalnız bu kalelerden Şeyha Kevker'in de vatani olan Şeyho Kalesi'nin ahalisinin çoğunluğu Müslümandı ve onlar kendi istekleriyle Hakan hazretlerine tabiyet bildirip hizmet zincirini boyunlarına geçirme şerefine eriştiler. Fakat daha sonra hallerinde nifak ve habaset alametleri belirdi ve eman vergisi alınacağı zaman basiret nazarıyla onların itaat yolundan sapacakları sezildi. Bunun üzerine Hakan'ın cesur ve zeki kullarından biri, son derece isabetli ve parlak bir fikir ortaya atarak satın alınacak mallara kaledeki bütün silahların da dâhil edilmesini önerdi. Eski bir yaya kıymetinin çok üstünde fiyat biçtiler. Bunu gören herkes silahlarını getirip sattı. Bu tedbir sayesinde kalede hiç silah kalmadı. Akıllılar bu tedbirin son derece ileri görüşlü olduğunu anlayabilirler.

Sonrasında kırk kâfirin Hakan'ın adamlarından Hinduşah Hazen'in emrine girmeleri emredildi. Bunun üzerine bunlar itaat yolundan saparak Müslümanları

katlettiler. Böylece İslâm askerine o kavimle savaşmak vacip oldu. Savaşa başlayıp Divrac Kalesi'ni kuşattılar ve iki bin kâfiri katlettiler. Diğer beş kale de fethedildi ve o diyar müşriklerin pis varlıklarından temizlendi. Mücahitler öyle bir destan yazdılar ki Rüstem ile Efrasyab yanında sönük kalır.

Gazi hükümdarımızın namı zamanın belgelerine kaydedildi. Onun saadeti, kerameti, talihi ve zaferleri duyuldu. Bütün dünya onun kutlu fetihlerinden haberdar oldu. Sahib-kıran'ın iftihar ve başarısı âleme dalga dalga yayıldı. Küfür ve şirk çemberleri kırıldı. Kötülük ve fesat binaları viran oldu. Şeriat esasları hâkim oldu. Allah'ın görünen ve görünmeyen nimetlerine hamdolsun.

3.8. Hakan'ın Cemu Bölgesindeki Durakları

Allah Teala takdir kalemiyle suya nakşedince insan var oldu. Fıtrat nakşını toprağa altın renklerle işledi. O inayetini gösterdiğinde örümcek Habib'inin mağarasına perdedar oldu. O intikamını istediğinde aciz bir sinek namerd Nemrut'un dimağına perdeyi çekti.

Karınca yolunu kestiği zaman
Çaresiz kalmakta koca Süleyman

Ne zaman ki sinek yolunu bulur
Nemrut kafasını yerlere vurur

Onun ezeli inayeti, saadet ehline devletin yolunu gösterir. Kim çalışıp çabalarsa talih ve ikbal onun gölgesine sığındır. Hangi ordu Allah yolunda hareket ederse fetih ve zafer onların peşi sıra akıp gelir.

Şahit olunmuştur ki Hakan hazretleri; Hindistan seferine gidiş ve dönüşünde vaktinin çoğunu kâfirlerle savaşarak geçirmiştir. Geçtiği her yerde şerhilerin ve kötü yola sapmışların başları düşmüştür.

Cemaziyelahir ayının 16'sında (3 Mart 1399) Menasir'den hareket edilerek altı kurve yol gidilip Cemu bölgesindeki Bayle köyünün karşısına inildi. Aynı gün Emirzade Halil Sultan Bahadır'ın tümeni; İsmail Barlas, Şeyh Muhammed Eygü Timur ve Mübeşşir ile birlikte Bayle köyüne gitti. O köyün ahalisi çok cengâverdi ve

ormanın çevresine siperler yaparak savaşa hazırlanmışlardı. Bahadır İslâm askerleri onlara hemen saldırmak isteseler de, cihan fatihi tarafından ertesi gün gölgesini oraya düşürene dek beklemeleri emredildi.

Ayın 17'si (4 Mart) Pazartesi günü, Sahib-kıran hazretleri yolları hızla aşıp geldi. Ordunun merkezini ve kanatlarını ayarladı. Sağ ve sol kanada çeki düzen verdi. Kâfirler kös ve nakkarelerin gümbürtüsünü duyup derya gibi askerlerin yürüyüşünü görünce bacaklarında derman kalmadı. Köylerini bırakıp ormana kaçmaya başladılar. Hakan'ın orduları kıran askerleri onların siperlerini yarıp geçtiler ve o kara suratlı kâfir Hindûların karşısına dikildiler. Ordu köyü aldığı anda pek çok ganimet elde edildi. İslâm ordusunun ihtiyaçları bunlarla karşılandı. Oradan yola çıkarak dört kurve yol gidilip konaklandı.

Aynı gün daha önce Dehli'deyken Keşmir Valisi Şah İskender'e yollanıp Hakan hazretlerinin hükümlerini götüren elçiler geri geldiler. Emirzade Rüstem ve yardımcısı Zeyneddin arza çıktılar ve Şah İskender'in hizmetkârlık giysisini kuşanıp yüzünü Hakan'a hizmet kıblesine çevirdiğini bildirdiler.

Şah İskender'in elçileri Olcaytimur Kavçın ve Mevlana Nureddin, Divan-ı Alî'de hazır bulundular ve divan emirleri Keşmir'den otuz bin at gönderilmesini kararlaştırdılar. Elçiler Keşmir'e geri dönmek üzere yola çıkmışlardı ki geri dönmek zorunda kaldılar. Çünkü Hakan hazretleri bundan haberdar olduğunda hoşnutsuz olmuş ve istenen sayıyı beğenmemişti. Şah İskender'den ağır bir vazife istendiğini ve onun gücü ölçüsünün dışına çıkıldığını buyurdu. Herkesten ve her memleketten imkânları ölçüsünde istenmesi gerektiğini vurguladı. Parlak bir mum ve akılları saran bir yıldız olan akıl bilir ki herkesin elbisesi boyuna göre olmalıdır.

Şah İskender'in elçileri arza çıktılar ve Hakan'a kul olmanın yüceliğini övdüler.

Ayın 18'i (5 Mart) Salı günü, Şah İskender'in elçileri Keşmir'e yolcu edildiler. Bundan yirmi sekiz gün sonra Sind kıyılarına varılması kararlaştırıldı. Buldukları yere yakın epey kalabalık bir köy vardı. Muzaffer ordu oraya saldırdı. Hintliler dünya malından geçerek mal varlıklarını kendi elleriyle ateşe verip kaçtılar. "Öyle ki evlerini hem kendi elleriyle hem de müminlerin elleriyle yıkıyorlardı"¹²¹ ayeti gerçek

¹²¹ Kuran-ı Kerim: 59/2

oldu. Ordu orada yüklü miktarda zahire ve hayvan yemi ele geçirdi. Aynı gün Öğle Namazı'ndan önce iki köyü daha basıp zahire ve yiyecekler elde ettiler.

Dağa sığınan Hindûlar cesur, fitneci ve kan dökücüydüler. Liderleri de korkusuzdu. O vadide Hakan'ın has kullarından İtmur, Allah'ın takdiriyle o Hindûlarla gayet zorlu savaşlar yaptı.

Ayın 19'u (6 Mart) Çarşamba günü oradan hareket edilip dört kurve yol gidilerek Cemu Kasabası'nın karşısına inildi. Buradan dört fersah mesafe boyunca çevre aralıksız mezra idi. Muzaffer ordu buraları kolaylıkla geçerek o tarlalardan zahire elde etti.

Ayın 20'si (7 Mart) Perşembe günü Hakan'ın cihanı fetheden sancakları, kâfirlerle gaza için Cemu Kasabası'na yöneldi. Cemu Nehri'nin kaynağına geldiler ve bölük bölük sudan geçtiler. Dağın eteğinde sol tarafta Menu köyü bulunmaktaydı. Bu iki mevzide gayet cengâver Hindûlar vardı. Kadın ve çocuklarını dağa göndererek kendileri savaş için kalmışlardı. Hırslılardı, başlarından vazgeçmeye ve canlarını toz taneleri gibi ölüm rüzgârına savurmaya hazırdılar. Hayatlarını kaybedeceklerinden zerrece üzülüyorlardı. Böyle cahil ve bedbaht olmalarından dolayı ecelin önüne atladılar.

Hakan hazretleri durumu gözden geçirip o köye saldırı emri verdi. Geçerken yolda bulunan zahire ve yemler toplanarak Menu köyüne at sürüldü. Kâfir Hindûlar burada toplanmış, ay yükselirken uluyan köpekler gibi naralar atıp nefir çalmaktaydılar. Dağdaki bir aralığa sığınmış ve oranın sarplığına güvenmişlerdi. Buradan ok atmaktaydılar. Öyle ki oraya yaklaşmak mümkün değildi.

Memleketleri alan Hakan hazretleri, aklın ve gayb âleminin sırlarına vâkıftır. Zafer güneşi üstünde, dünya fatihliği kadehi elindedir. Onların bu tedbirlerine karşılık fetih tuzağına çekilmeleri için birkaç birliğe ormana girip pusu kurmalarını emretti.

Ayın 21'i (8 Mart) Cuma günü Cemu Nehri geçilip dört kurve yol gidildi ve Cenave Nehri mezralarına varıldı. Buradan her yöne dört fersah boyunca gayet verimli topraklar uzanmaktaydı.

Cemu ve Menu'da kâfirlerle savaşılmaması Hakan hazretlerinin yüce varlığında beklenti yaratmıştı.

Hakan hazretleri oradan çekildiğinde tilki sıfatlı Hindûlar, aslanın o ormandan gittiğini düşündüler ve ormanın köşelerinden kopup geldiler. Fakat Hakan

hazretlerinin Devlet Timur ve Hüseyin Melik önderliğinde Şeyh Nureddin tümeninden pusuda bıraktığı birlikler, önlerini kesip Cemu Reisi de içlerinde elli kâfiri yakaladılar ve Hakan'a getirdiler.

Hakan hazretleri yeri ve göğü yaratan, gizli ve açık her şeyi bilen Allah'a şükretti. Kemal ve celal sahibi Allah'ın şirk çemberini kırdığını ve onun birliğine inananların dualarına karşılık verdiğini söyledi. Dün bu baş kaldıranların hiçbir şeyi umursamadığını, bugün ise boyunlarından bağlanmış halde İslâm askeri tarafından esir edildiklerini belirtti.

Hakan hazretleri bu mübarek başarılarını asla kendi güzel çabalarından görmeyip daima nimetleri bahşeden Allah Teala'dan bilmiştir. O, ilmiyle bilmektedir ki ne kadar çabalırsa çabalansın Allah'ın lütfü olmadan bir şey yapılamaz. Murad ağacından arzu meyvesini elde edip dişlemek anca böyle olur.

Gözler ayıp sisinden temizlenmeli ve tevhid sürmesini çekerek aydınlanmalıdır. Böylece yaratılmışların esrarına vâkıf olup Allah'ın rahmetinin, kudretinin ve hikmetinin eserlerini görebilir. Allah'ın bu güzide kulu ve pek kutlu Sahib-kıran'ı yer ve gökteki olayları bir şeylere bağlamaktan yüz çevirmiş ve her şeyi Allah'ın sonsuz kudreti ve hikmetinden bilmiştir.

Yalandır olanı felekten bilmek

Acizdir zemine etkiden felek

Allah'ın kudretinin bir eseri olarak şimdi o bedbahtlar boyunlarından zincirliydim ve başlarında alçaklık tozu vardı. Cemu Reisi yaralanmıştı. Onun mal mülkünü ele geçirebilmek için kendisini tedavi ettiler. Ona öğütler, müjdeler ve saadet vaatleriyle imanın ve İslâm'ın yolu gösterildi. Sapkın putperestlerin onlara yüz bin delil gösterip şeriat meşalesini karanlık yollarına tutsanız da doğru yolu görmemek gibi bir huyları vardır. Ne ibret alırlar, ne de doğru yola gelirler.

Körlerin önünde yakma meşale

Sadece görenler gider cennete

O; "biz zâhire bakarız, bâtını Allah bilir" sözünün işaret ettiği doğrultuda zâhiren Müslüman oldu ve Hindû kâfirler için haram olan inek etini yedi. Övülerek gönü alındı. Kendisine gösterilen bu iltimasa karşılık fermanlara riayet etmesi istendi ve Hakan'ın himayesinin gölgesine sığındı.

Ayın 23'ü (10 Mart) Pazar günü, Lehaver'e gönderilen askerler geri gelip orduya katılana kadar duraklama emri verildi. Aynı gün Lehaver tarafına gönderilen emir ve emirzadelerin orayı fethedip eman vergisi aldığı ve ayrıca sözleriyle işleri birbirini tutmayan Şeyha Kevker'i de tutukladıkları ve cezalandırdıkları haberi geldi. Pek çok kimse zorda kalınca hizmetkârlık ve sadakat lafları etseler de onların kulluğunun temelinin nereye kadar olduğu eninde sonunda ortaya çıkar.

Bu kitabın önsözünde de zikredildiği gibi dünya hâkimi unvanının ve hükümdarlık mührünün nakışı doğruluk ve dürüstlüktür. Hangi varlık gönlü doğru olarak hizmetkârlık caddesine ayak basıp bu yolda sebat eylese saadetinin mertebesi her geçen gün yükselir ve her kim başka taraflara sapıp doğruluk yolundan ayağını çıkarırsa kendi eli hışım kılıcıyla kendi başını keser.

Yol nasıl diye benden sordu birisi

Doğru başlarsa mübarektir gerisi

Ve onlar ki yoldan çevirir yüzünü

Bin kanlı ok ile delinir derisi

Bazı cahil kimseler tecrübelerle kulak asmazlar ve zâhire kapılıp bâtını aramazlar. Böyle bir kişi hizmet kemerini kuşanamaz ve hükümdarların merhametine layık olamaz. Ama akli başında kimseler bilirler ki, eğer büyük bir günah işlemediysen ve içinin habasetini asla dışarı yansıtmadıysan böyle sıkıntılara müstahak olmazsın.

Şeyha Kevker'in başına gelenlerin asıl olarak biri zâhir, diğeri bâtın olmak üzere iki sebebi vardı. Zâhirdeki sebep; Ganj ve Cun nehirleri arasında kendi vilayetine gitmek için izin istedi ve Lehaver Nehri de denen Beyah Nehri kıyısında süvari gönderip Hakan'ın karargâhına geleceğini söyledi. Kendi vilayetine vardığında ise iştret meclisi kurdu ve şarap içip cismanî zevklere dalmakla meşgul oldu. Verdiği vaadi tutmadı ve belirlenen buluşma zamanını geçirdi. Halbuki İskender gibi heybetli ve Feridun gibi kuvvetli Sahib-kıran hazretleri ona çok güvenip lütufta bulunmuştu. Onu kimseler tanımazken en dipten alıp izzet zirvesine taşımıştı. Hindistan sınırları dâhilinde her kim Şeyha Kevker'in tebaasından olduğunu söylediyse yağma görmemiş ve esir edilmemişti. O ise gördüğü bunca inayet ve merhamete haysiyetle karşılık vermek bir yana, verdiği vaadi tutmadı ve kötü düşünceler besledi.

Bir ağacın tabiatı kötüyse
Söyleyin cennet bağında işi ne

Beslense de ırmağından cennetin
Kökleri içinde olsa saf sütün

Nihayet tabiatını gösterir
Vakti gelince acı meyve verir

Beyah Nehri'nin kenarında kararlaştırılmış buluşma vaktinin üstünden üç gün geçti ve gelen olmadı. Böylece onun ihmali ve gelmeyeceği kesinleşti. Bu durum Mevlana Ubeydullah ve Hinduşah Hazen gibi terbiyeleri zirvede olan ve arzularına nail olmuş kimseler başta olmak üzere Hakan'ın kullarından hiçbirinin hoşuna gitmedi.

Yıllarca Cam-ı Cem elinde idi
Sen anlamadıysan millet neylesin

Muradın Kabesi önünde idi
Sen bulamadıysan millet neylesin

Doğruya yönelen aklın rehberliğinde ümit eli din büyüklerinin terkisine bağlanmalı ve talep gemisi ilim sahiplerinin kılavuzluğunda kurtuluş sahiline ulaşmalıdır.

Talih kemerinden çekme elini
Kalp ehline hizmetten kalma geri

Gülle diken sohbet arkadaşdır
Sümbülle dost olsan koku bulaşır

Ama kötülük kilidi gönlüne vurulmuştu. Ona ne bir zerre korku, ne de âkillerin nasihati ulaşabildi.

Bahtı kara kilim dokuyan kişi
İmkânı yok aklayabilmez onu

Bu yanlış işten Hakan hazretlerinin kahrı ve gazabı alevlendi. Onun vilayetinin yağmalanmasını ve kendisinin de esir edilmesini emretti.

Bâtındaki sebep ise Hakan hazretlerinin hükümdarlara mahsus nazarıyla onun hal ve hareketlerinde nifak ve düşmanlık belirtileri sezmiş olmasıydı. O, buluşma yerine gelmeyip vaadini tutmayarak Hakan'a itaatsizlik etmişti.

Eğer bin kişi çalışıp bir imaret yapsa bu imaret harap edilmiş bir gönle karşılık gelemez. Ve abad edilmiş bir gönül de dünyaya bedeldir. Gönül, Allah'ın lütfünün nazargâhıdır. Allah'ın lütfü her yıl bir kere baharı getirip bağ ve bostanları rengârenk donatır ve her cins canlıdan birbirinden farklı yüz binlerce yaratır. Taptaze dallar, mis kokulu tomurcuklar, parıltılı topraklar, altın bezeli çayırlar ve rengârenk güller – ki kimi tutkunların kalbi gibi pembe, kimi zahitlerin yüzü gibi sapsarı, kimi müminlerin gönlü gibi bembeyaz ve kimi âşıkların kanı gibi kıpkırmızı- hepsi Hakk'ın bir nazarıyla var olur. Bir nazardan bunları yaratan Allah, dostlarının gönlüne üç yüz altmış gün boyunca gece gündüz nazar kılmaktadır. Taş kesilmiş gönüller bu hayır mertebelerinden nasıl haberdar olabilir? Bedbahtlıkla tıkanmış gözler bu doğru yolu nasıl görebilir?

Şeyha Kevker'in kalbi düşmanlıkla kararmış, zifte dönmüştü.

Ayın 24'ü (11 Mart) Pazartesi günü Cenave Nehri'ni geçip beş kurve yol gittiler.

Ayın 25'i (12 Mart) Salı günü halktan pek çok kimse suda boğuldu. Hakan hazretleri inayetiyle onlara el uzatarak güçsüzlerin at ve katırların sırtında geçirilmelerini emretti.

Nuhla yoldaş olan korkmaz tufandan

Aynı gün Hinduşah Hazen'i muzaffer ordunun dönüşünü müjdelemesi için başkent Semerkand'a yolladılar.

Ayın 24'ü (11 Mart) Pazartesi günü Tebriz'den Irak'a geçen Emirzade Miranşah'ın adamı geldi ve o diyara giden evlat ve orduların selamlarını ve haberlerini getirdi. Bağdat, Mısır, Şam, Rum, Deşt-i Kıpçak ve Nacak Kalesi'ndeki son durumu bildirdi.

Sonraki gün merhum Ömer Şeyh'in oğlu Pir Muhammed'in Fars'tan gönderdiği adam geldi ve saltanatın direği, adalet nehri ve Müslümanların dayanağına haber getirdi. Geldiği yerde işlerin gidişatını ve emirlerin doğru uygulandığını bildirdi. Mısır ve Şam'dan hediye olarak gönderilen Mısır işi kılıçları ve diğer hediyeleri sundu.

Ayın 26'sı (13 Mart) Çarşamba günü Cenave Nehri sahilinden hareket ederek altı kurve yol gidip düzlüğe indiler.

Aynı gün Tebriz elçisini dünyanın canını teninde sabah rüzgârı gibi titreten, izzet ve celal kaynağı, büyüklük ve ikbal sahibi Hakan hazretlerinin gelişini bildirip, karşılamaya çıkmaları ve Hakan'ın alayının kaldırdığı tozu gözlerine sürme etmeleri için Yaratıcının inayetinin göstergesi olan mübarek torunlarının yanına, Semerkand'a gönderdiler. Yine o gün Hakan hazretleri muzaffer askerlerine Dendene Nehri'ni geçmelerini emretti.

Çünkü kavuşma zamanı yaklaştı

Şevk ateşi yalazlandı tutuştu

Ayın 27'si (14 Mart) Perşembe günü harekete geçerek altı kurve yol gidip bir cengelin kıyısında durdular. O gün o otlakta bir aslan peyda oldu. Safları kıran bahadırlar o aslana hücum ettiler ve bunların içinde Emir Şeyh Nureddin herkesten daha yiğit bir şekilde öne çıkarak ateşli hamlesiyle o aslanı yere serip avladı.

Bu esnada Emirzade Pir Muhammed Bahadır, Emirzade Rüstem Bahadır ve Emirzade Süleymanşah Bahadır; Lehaver'den Hakan'ın otağına geldiler. Bunlar pek çok gaza ve cihat yaparak sayısız Hindû öldürüp pek çok ganimet kazanmışlardı. Bu ganimeti dokuza ayırarak sundular.

Aynı gün Hakan hazretleri bahadırlardan her birine paylarını vermekteyken mübarek nazarı Emirzade Pir Muhammed Bahadır'ın koşunundan birine ilişti. Savaşta yararlılığını görmüş olduğu bu kişiye inayet ve merhametiyle bir elbise ve altın kirişli bir ok sadağı bahşederek onurlandırdı.

Cihanın güzeli görebilenleri gördüler ki Hakan hazretlerinin iltifat nazarının ufak bir gamzesiyle müşerref olan kişinin talihi yükselmektedir. Devrin hükümdarları onun bargâhını hüsn-i ihtimamla gözleyerek bir şeyler öğrenmeliler. Böylece devlet hüması kanatlarını onların üstünde gerer. En alttaki kimse bile bu dünya fatihi Sahib-kıran'ın nazarıyla yükselir.

Senin uçurduğun sinek şahin olur

Yine bu gün içinde Barangar ve Cavangar emirleriyle diğer birlik emirlerinin belli bir yoldan Semerkand'a gitmeleri için emir verildi. Torunlar, büyük emirler ve koşun emirlerinin de her biri rütbesi ve kıdemi ölçüsünce pahalı hil'atlar ve has taçlarla ödüllendirilip onurlandırıldı.

Buldukları bölge bir avlanma sahasıydı. Aslan, pars, ceylan ve geyik o bölgede çoktu. Bu sebeple Hakan hazretleri bir av partisi düzenledi. Savaş meydanında aslan gibi düşmanları avlamış birkaç bin yiğit tayin ederek ava yolladı. Hakan hazretlerinin hızlı süvarileri o bölgede öylesine avlandılar ki, onların avlarını saymaya muhasipler yetmedi.

Ayın 28'i (15 Mart) Cuma günü, av sahasından ayrılıp sekiz kurve yol giderek bir tarlaya ulaştılar. Burası Keşmir hududunda Cihan denen bir yerdi.

Ayın 29'u (16 Mart) Cumartesi gecesini, Cihan mevzisinden hareket ederek dört kurve yol gidip Dendene Nehri kıyısına vardılar. Türk ve Tacik askerleri dervişlerin yardımıyla köprüyü geçtiler. Hakan hazretleri Emir Şah Melik ve Celalülislâm'ı ordunun tamamını köprüden geçirmeye memur etti.

Pazar sabahı yola devam edilerek yirmi kurve yol gidilip Cud Dağı'na bitişik Sanbet mevzisine ulaşıldı. Recep ayının ilk günü (18 Mart) Sanbet'ten hareket edilerek Berûce Kalesi'ne gidildi.

Aynı gün İkinci Namazı vakti Celâlî Çölü'ne geldiler. Akşam namazı vakti bu kanlı çölden geçip çıktılar. Berûce Kalesi ile burası arasında otuz kurve yol vardı. Buraya neden Celâlî Çölü dendiğini evvelce zikretmiştik.

Recep ayının 2'si (19 Mart) Salı günü, kahvaltı vakti Hakan'ın saadetli ve cihanı fetheden alayı Sind Nehri'ne ulaştı. Nogaz Kalesi'nde bıraktıkları Pir Ali ve diğer emirler Sind Nehri üstüne gayet hoş ve sağlam bir köprü yapmışlardı. Köprüden geçerek öğlene dek suyun kenarında konakladılar. Emir Allahdad'ı orduyu geçirmesi için nehrin kenarında bırakıp İkinci Namazı'na dek on kurve yol gittiler.

Recep ayının 3'ü (20 Mart) Çarşamba günü –ki Farvardin¹²² ayının başına, Nevruza denk gelmekteydi-, buradan hareket ederek Benu'ya geldiler. Daha önce zikrettiğimiz şekilde bölgeyi Afganlılara karşı müdafaa etmek için bırakılan emirler Nogaz hududundaydılar ve yedi aydır cihan fatihinin huzurunu öpmekten ve toprağını gözlerine sürme ederek aydınlanmaktan mahrumdular. Bir dokuz at ve bin büyükbaş hayvan getirdiler. Hakan hazretleri bu atları bahadırlara bağışladı ve büyükbaş hayvanların da kimlerden yağmalandıysa onlara geri verilmesini buyurdu.

¹²² Celâlî takviminde yılın ilk ayı. 21 Mart – 21 Nisan tarihlerine denk gelmektedir. Nevruz olarak kutlanır. Akgür, "Celâlî Takvimi", **DİA**, C.7, s.257-258)

Pir Ali ve diğerk emirlerin ordunun geri kalanı oraya varana dek yanında kalmalarını istedi.

Ayın 4'ü (21 Mart) Perşembe günü, Nogaz'a hareket ettiler ve ayın 5'i (22 Mart) Cuma sabahı Nogaz Kalesi'ne vardılar. Aynı gün Miranşah Bahadır'ın adamını fetih ve zafer müjdesini vermesi için Azerbaycan'a yolladılar. Yine Mahmud Berat Hacı ve Hinduşah Hazen'i de Kabil ordusunun Hakan'ın gelişine hazırlanması için Kabil'e gönderdiler. Bunun iki amacı vardı. Birincisi avlanmaktı. İkincisi ise kalan Afganlıların şerrini tamamen yok ederek Müslümanları emin kılmaktı. Bu sebeple Nogaz Kalesi hududunda duruldu. Hakan çocuklarını görmeyi son derece arzuladığı halde Allah'ın emrini kendi gönlünün arzusuna tercih etti.

Ayın 6'sı (23 Mart) Cumartesi ve sonrasında Pazar ve Pazartesi günlerinde Nogaz Kalesi'nin imarıyla meşgul olundu. Hakan hazretleri bütün emir ve eşrafın ellerinden geldiği kadar kaleyi tamire yardım etmesini emretti. Zira bu kaleyi Müslümanların güvenliği açısından gerekli görmekteydi.

Pazartesi günü yola çıkarak Şeyh Mübarekşah Kümbeti'ne vardılar.

Ayın 8'i* (26 Mart) Salı günü, oradan hareket edip Karbaş tarafına yöneldiler ve bu vadide Şeyh Ahmed Hacı Afgan, Hakanla tanışma şerefine erişti. Şeyh olmak yalnız güzel konuşup ruhu beslemeyi değil, icabında sofrayı koyup kaldırmayı da gerektirir. Allah'a hamdolsun Hakan hazretlerinin ilahi ilim ve marifeti o seviyededir ki, dünyanın şeyhleri onun etrafına dizilip padişahlık alameti sözlerine kulak vermelidirler. Hakan'ın muzaffer askerleri uzak mesafeler aşmışlardı ve geldiklerinden beri merakla sofranın yolunu gözlemekteydiler. Teklif edilmeksizin sofralar indirmek büyük şeyhlerin alametlerindedir ve cömert olup karınları doyurmak o şeyhin feyzinin ölçüsüdür.

Onun ağacından yağar bereket

Çevresine saçılır nice nimet

Gölgesiyle cana asayiş verir

Meyvesi ile sofralar süslenir

* Yazar tarihi verirken yanlışlık yapmıştır. Doğrusu ayın 9'u olmalıdır.

Şeyh ise nurlu askerlere laf kalabalığından başka bir nimet ikram etmedi. Yağmur vermeyen bulut, serinletmeyen rüzgâr gibiydi. Bundan maksat odur ki; her makamın belli âdetleri vardır ve bu çerçevede cömert olmayı gerektirir. Serap gibi yalnız görüntüde kalınmamalı ve cimri mizaçlı olunmamalıdır. Yeşil ve meyve veren bir dal gibi olmalı, hem manen hem de madden verimli olunmalıdır. Küçük ve büyük her şey kişinin şahsını ele verir, her hareket bir şeyler anlatır. Celil veya hakir olmak kişinin kendi elindedir.

Dünyada hem iyi hem kötüler var

Felekte hem hayır ve hem de şer var

Aynı gün bir sonraki namaz vakti, Şeyh Abdül'ün Esîkar'daki evi Hakan'ın teşrifıyla cennete döndü ve şeyh nasıl hizmet edeceğini şaşırdı.

Çarşamba günü Esîkar'dan hareket ederek Bedhevâ tarafına yolculuk yaptılar. Gün içinde Mevlana Nimet'i cihanı fetheden ordunun gelişini müjdelemesi için emirzadelerin yanına yolladılar.

Ayın 10'u* (28 Mart) Perşembe günü sabah vakti Kabil'e yaklaştılar. Gece vakti Bâdâm denilen yere, Yeni Nehir'in ağzına geldiler. Burası büyük bir nehirdi ve Hakan'ın himmetiyle bir geçit yapılmıştı. Böylesine büyük bir hayır işini geçmiş padişahlar yapmamış, zamanın aynasına böyle bir manzara aksetmemiştir.

Cuma günü namaz vakti nehrin kenarından hareket ederek Bend mevzisine ulaştılar.

Ayın 12'si** (30 Mart) Cumartesi günü Hârmîs Geçidi'nin eteklerine vardılar ve geçidi geçip ilerlemeye devam ettiler. O gün Hakan'a nazar değmesi sonucu mübarek elinde bir ağrı peyda oldu ve o derece ıstırap verdi ki atının dizginini tutup sürecek kuvveti kalmadı. Onun bu halinden gökler sersemledi, güneşin parlaklığı soldu, nurlar saçan rahat sabahlar karanlık ve sıkıntılı gecelere döndü. Bunun iki sebebi vardı. Birincisi; Semerkand'dan çocuklarının selamette olduğuna dair henüz bir haber gelmemişti. İkincisi ise dinmek bilmeyen bu ağrıydı. Bu durumdan yoldaşları da gama boğuldu ve sıkıntıları dağ gibi oldu.

Dünya titriyor hastalığın ile

Senin ıstırabın gelmiyor dile

* Yazar aynı yanlışlığa devam ediyor. Doğrusu ayın 11'i olmalıdır.

** Doğrusu ayın 13'ü olmalıdır.

Abad olmuştu senin ihsanıyla
Yüz bin can titriyor şimdi canınla

Çaresizlikten katırların çektiği bir tahtirevan yapıldı. Buldukları bölgeye Nâhûşek denmekteydi. Cefa dolu, eziyetli zamanlar yaşanıyordu. Gece vakti İslâm'ın kubbesi Herat'dan Şahruh Bahadır'ın adamı geldi ve haberler getirdi. Hakan'ın elinin ağrısı geçene kadar orda iki gün konakladılar. Daha sonra Hakan'ın has kulları bir oturak yaparak Hakan'ı omuzlarında taşıdılar çünkü orası çok dar bir bölgeydi ve bineklerle geçmek imkânsızdı.

Ayın 13'ü* (1 Nisan) Pazartesi günü Hakan'ı o geçitten geçirdiler. Geçidin diğer ucunda hanım hazretleri; bazı ağalar ve şehzadelerle birlikte Semerkand'dan gelmiş beklemekteydi ve gönül açıcı haberler getirmişti. Fakat Hakan'ın hastalığı bütün kullarını hüzne boğmaktaydı.

Hüzün deryasından bulut gelince
Yağar dağdan dağa gam ince ince

Sıkıntılar hep pusu kurmaktadır
Takat akıncısını vurmaktadır

Hakan'ın sıkıntısından cihanın düzeni bozuldu ve dünyanın işleri aksadı. Şüphesiz her yerde onun için dua edildi.

Ve nihayet sıhhat sabahı Hakan'ın yüce zatının ufkundan doğdu. Onun devasının güneşinin bereketi karanlıkları kovdu. İkbâl ayı karanlıklardan çıktı. “Biz Kuran'dan müminler için şifa ve rahmet olacak şeyler indiriyoruz”¹²⁴ şerbethanesinin şerbeti yudumlandı. Şükür merasimleri yapıldıktan sonra tekrar yola çıkıldı.

Recep ayının ortası (3 Nisan) Çarşamba günü, Serab mevzisinden hareket ederek Baklan tarafına göçtüler.

Perşembe günü (4 Nisan) yola devam ederek Karabulak'a geldiler. Emirzade Pir Muhammed Bahadır ve Emirzade Cihanşah Bahadır'ın hanımları ve Baklan vilayetinin emirleri ve reayası getirdikleri hediyelerle arza çıktılar.

* Yazar yanlışlığı daha da ileri götürerek bir gün daha atlıyor. Doğrusu 15 olmalıdır.

¹²⁴ Kuran-ı Kerim: 17/82

Ayın 19'u** (5 Nisan) Cuma kahvaltı vakti Hakan'ın cihanı fetheden alayı Semengân mevzisine ulaştı ve aynı gün yola devam ederek Gaznik açıklığına erişti.

Ve ayın 20. gününde (6 Nisan) Halim mevzisine gelip öğleyin orayı geçerek Tirmiz Nehri kıyısına ulaştılar. Suyu geçip öbür tarafa vardıklarında hanım hazretleri, torunlardan Uluğ Bey, bazı şehzadeler ve eşrâftan bazı kimseler Hakanla sohbet etme şerefine nail oldular.

Pazar ve Pazartesi günlerini Tirmiz'de geçirdiler. Salı günü cihan hâkimi, kadrine yaraşan bir toy düzenledi ve pek çok hediye arz edildi.

Ayın 23'ü (9 Nisan) Salı günü, Tirmiz'den Cihanşah kışlağına hareket edildi.

Ayın 24'ü (10 Nisan) Çarşamba günü, Türkî Germâbe Hakan'ın gelişiyle cennet rütbesine erişti.

Ayın 25'i (11 Nisan) Perşembe günü, İncike diyarı Hakan'ın gelişiyle gökler gibi aziz oldu.

Ayın 26'sı (12 Nisan) Cuma günü, Yekrenk mevzisi Hakan'ın mübarek adımın basmasıyla cennetten bir bahçeye döndü.

Cumartesi günü (13 Nisan) Kuzu Mundak mevzisi muzaffer sancakları ağırladı.

Pazar günü (14 Nisan) Dusercin'e geldiler. Aynı gün o mevkide Emirzade Şahruh Bahadır etek öpme şerefine erişti ve ardından Emirzade Ömer Bahadır da aynı şerefe nail oldu. Hakan hazretleri sefere çıkacağı zaman Semerkand'a vekâleten Emirzade Ömer Bahadır'ı bırakmıştı. O bu görevi ihtimamla yerine getirmiş ve adaletten ayrılmamıştı. Hakan hazretleri onu överek azad etti.

Padişahın huzurunda bir saat adalet, zahitlerin yetmiş yıllık ibadetine denktir. Adamlar olmadan bir vilayet zapt edilemez ve savaşçı adamlar da karşılığını almayacakları savaşa gitmezler. İhsan etmeden bayındır olunmaz ve adaletle davranılmadığı sürece bayındır kalınmaz.

Adil ol sen çünkü gönül ilinde

Adiller yakındır Peygamber ile

Sorguya çektiği vakit Yaratan

Başını eğdirmez sana utanman

** Yazar buradan itibaren yanlışını düzeltiyor.

Taç, taht, mal ve mülk bakî değildir. Bu fânî âlem ve sıkıntı dolu cihan tıpkı bir şimşek çakması kadar kısadır.

Karun'un mal mülkü hesapsız boldu

Ne kaldı geride hep toprak oldu

Sayırsız altından ne buldu fayda

Her şeyi yitirip öldü sonunda

Adalet; ebedi saadet, kalıcı mülk ve bakî nimet verir. Âhiretin dereceleri ve cennetin mertebeleri ancak adaletle elde edilir.

Mübarek Şaban ayının ilk günü (16 Nisan) olan Salı günü, Keş Hakan'ın varışıyla cennete döndü. Hakan hazretleri on beş gün boyunca oradaki sarayda istirahat etti. Felek ona ram, yıldızlar hükümlerine tabi ve devran kölesi olsun.

Şaban ayının 15'i (30 Nisan) Salı günü, Keş şehrinden hareket edilerek Rudek Nehri'nin kenarına inildi.

Ayın 16'sı (1 Mayıs) Çarşamba günü, Çınar Rabat mevzisine varıldı.

Ayın 17'si (2 Mayıs) Perşembe günü, bir geçitten geçerek Kutlug Yûret mevzisine geldiler.

Ve Cuma günü (3 Mayıs), oradan hareket edip Karaçe Tahtı'na geldiler.

Ayın 19'u (4 Mayıs) Cumartesi günü Cihannüma Bağı, cihan hâkiminin gelişiyile şenlendi.

Zatı cihana gelende cihan da geldi kendine

Ayın 20'sinde (5 Mayıs) Devletabad Bağı, o ferahlık güneşinin doğuşuyla isminin hakkını verir oldu.

Ayın 21'i (6 Mayıs) Pazartesi günü kahvaltı vakti neşe ve mutluluk içinde Dilguşâ Köşkü'ne vardılar. Burada hatunlar, çocuklar ve büyük emirlerin çoğu hazır bulundu. Ay, güneş ve talih yıldızı, onlara yürekleri açan fallar açtılar. Saadet ve devletleri yüceldi. Sabah arz töreninde tabaklar dolusu parlak inciler saçıldı ve güneş bile hayretle onlara baktı. Hatunlar, şehzadeler ve emirler o derece altın saçtılar ki memurların her birine büyük meblağlar isabet etti. Öyle ki etekleri altınları taşıyamaz oldu.

Zamanı gelince kader vefasını gösterir

Günler kam ile her isteyene muradın verir

Bu ferahlık vaktinde felek, kıymetli salkımlarını arza getirip saçtı. Bahar rüzgârı etrafı cennet renklerine boyadı. Cevherler saçan bulutlar, cihan hâkiminin bargâhının üstüne yayıldı. İnsanların neşesinin sarhoşluğu devrana da sıçradı ve talih mutluluk kadehleri sunarak gamı sildi attı. Hatıralar mutluluk kadehini yudumladı, dimağlar neşeyle savrulup durdu.

Feleğin bizden çaldığı bütün mutlulukların

Bir latifesiyle kazasını etti zamane

Hakan hazretleri Allah'ın takdiri ve sonsuz faziletiyle saltanat merkezine ulaştı. “Hamd, bizden hüznü gideren Allah’a mahsustur. Şüphesiz Rabbimiz çok bağışlayandır, şükürün karşılığını verendir.”¹²⁵ Dinlendikten sonra Şehzade Kasımü'l-abbas'ı ziyaret ederek dua etti. Buradan zamanın Rabiası ve Zübeydesi olan Tumanaga Hatun'u ziyarete gitti ve öğle namazından sonra Çınar ve Nakş-ı Cihan bağlarına gitti. Cihat sancakları daima muzaffer, kulları daima mutlu, makamı daima bayındır olsun.

Güneşin evi şundan oldu mamur

Âlemin karanlığına verdi nur

Dünyanın fidanlarına süt verdi

Bundan bulutun başı göğe erdi

3.9. Hakan'ın Semerkand'da Yaptırdığı Cami

Allah; Kuran-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: “Allah'ın mescitlerini, ancak Allah'a ve âhiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder.”¹²⁶ Bu ayetten ölüleri mahşerde diriltip toplayan yüce Yaratan namına mescitler yapmanın imanın neticelerinden olduğunu anlıyoruz.

Âlemin göz nuru ve yaratılmışların en faziletlisi (s.a.v.) şöyle buyuruyor: “Kim Allah için bir mescit inşa ederse Allah da ona cennette bir ev inşa eder.” Bu hadisten şunu anlıyoruz ki, bu dünyada bir ibadethane bina edene Allah da cennette bir hane bina eder.

¹²⁵ Kuran-ı Kerim: 35/34

¹²⁶ Kuran-ı Kerim: 9/18

Hakan hazretleri her yerde şirk ve fisk ehlinin kökünü kazımış, Hindûların ateşgedelerini ve puthanelerini yerle bir etmiştir. Bundan sonra Semerkand'a dönüşü geçmiştir.

Yüz çevirdi Hindistan'dan başkente
Yıldız kutlu, fal güzel, gün muzaffer

Ferahlıkla doldu kuzey ve güney
Döndü izzetgahına fatih asker

Tüm bunlara dayanarak Hakan hazretleri Semerkand'a bir büyük Cuma Mescidi inşa etmek istedi ve bu yolda Allah'a dua etti. Saltanat merkezine döndükten sonra 801 yılı mübarek Ramazan ayının 4.günü (18 Mayıs), bu iş için en uygun yeri belirledi. En mahir ustalar ve en bilgili mühendisler o imaretin zeminini hazırladılar ve en mübarek saatte temelini atarak ilk kaidelerini diktiler.

Hakan hazretleri bu imaret inşasına son derece ihtimam göstererek yakından takip etti. Şerefelerinin başı tıpkı bânîsi gibi göğe erdi. Kubbesinin ferahlığı Firdevs-i Alâ'yı andırıyordu. İskender'in Seddi kadar sağlamdı. Minberi ve mihrabı sanatkârların elinde ince ince işlenmişti. İçerisi bir cennet bahçesi gibi nur doluydu.

Müslümanın yanağında parlayan yaş misali
Yeşerdi din bahçesine, içi hep doldu saf saf

Cennetin yüksek binaları bile gelip dile
Ederler açık sözle kusurlarını itiraf

Allahım! Bu cihan hükümdarını, bu ümitvar kulunu ebediyen yüksek mertebelere eriştir. Âlemin varlıklarını onun merhametinin gölgesinde tehlikelerden emin kıl. Onun halkını da kahırdan ve sıkıntılardan koru. Ya Rabbelâlemin ve Erhamerrahimin.

SONUÇ

Cengiz Han'ın mirasına göz koyup Türkistan sahasından çıkarak birkaç on yıllık bir zaman diliminde bilinen dünyanın pek çoğunu ele geçiren Emir Timur, bu kısacık dönemde güçlü bir devlet meydana getirmiştir. Ele geçirdiği yerlerde büyük yankılar uyandırarak ilerleyen bu güçlü hükümdar, aynı zamanda yakınlarına karşı son derece merhametli, cömert, sanatı ve sanatçıyı kollayan bir hamî idi. Hakkında tarih boyunca farklı görüşler ileri sürülen, günümüzde de tartışılan ve pek çok diyara ordu sevkeden Emir Timur'un akınlardan nasibini alan diyarlardan biri de Hindistan olmuştur.

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığımız Saadetname veya Ruzname-yi Gazavat-ı Hindistan; Timur'un Hindistan seferine dair elimize ulaşan en kapsamlı sefer günlüğüdür. Olayların yanında, hangi gün ne kadar yol alındığı, nereden nereye gidildiği gibi ayrıntılı bilgiler vermesi bakımından önemlidir.

Emir Timur'un Hindistan seferi, esasen iktisadi sebeplere dayanmaktaydı. Bununla birlikte devrin Müslüman hükümdarlarının âdeti olduğu üzere Timur seferine dini bir hava vermeyi de ihmal etmemiştir. Nitekim Saadetname'de Gıyaseddin Ali'nin yazdıkları bunu ortaya koymaktadır: "Sahip-kıran işitti ki, Sind memleketinin en büyük şehirlerinden Multan muhasara edilmiş ve putperest ve sapkınlarla çarpışılmaktadır. Bu sebeple gaza ve cihat sancakları dalgalandırıldı ve İslâm dininin zafer kazanması için o bölgeye gidilmesine karar verildi". Görüldüğü üzere Timur'un Hindistan üzerine sefere çıkmasının görünürdeki sebebi Hindistan'daki Müslümanları kurtarmak ve İslâm'ı yaymaktır. Fakat Hindistan'da yaptığı işlerin bu sebebe ters düştüğünü Saadetname'nin ilerleyen kısımlarında görebiliriz. Timur girdiği her yerde Müslüman kanı dökmekten çekinmemiş, çoğunluk ahalisi Müslüman olan bazı şehirleri yağmalayıp ateşe vererek harap hale getirmiştir. Öyle ki, kuşattığı Batnir Kalesi gibi bazı bölgelerde Timur'un eline geçmesin diye Müslümanlar kendi kadın ve çocuklarını kurbanlık koyun gibi boğazlayıp mal mülklerini ateşe vererek Hindularla birlik olup ölene kadar savaşmışlardır. Bununla birlikte Timur'un Peygamber soyundan gelenlere büyük hürmet beslediği, gittiği her yerde seyitleri koruyup ihsanlarda bulunduğu, hatta bazı

bölgelere idareci olarak atadığı görülmektedir. Ayrıca Timur'un başta Cengiz Han olmak üzere kendinden önceki liderlere hürmet besleyip hatıralarını diri tuttuğuna şahit oluyoruz. Gazneli Mahmud, Alaeddin Tarmaşirin, Firuz Şah Tuğluk, Barak Han gibi bazı geçmiş hükümdarların isimleri eserde geçmektedir. Mesela; Miret Kalesi kuşatıldığı zaman kaledekilerin "Tarmaşirin de burayı kuşatmış fakat alamamıştı" demesi üzerine yazdığı tehdit mektubunda Padişah Tarmaşirin'in geçmişin seçkin hükümdarlarından olduğunu, büyük adamların işlerini ancak büyük adamların anlayıp tamamlayacağını belirtmiştir.

Timur Hindistan'da bir kasırga gibi esmiş ve Hindistan'ın zenginliğini Türkistan'a taşımıştır. Mesela Timur'un esir alınan sanatkârlar içinden taş ustalarını kendisine ayırdığı ve Semerkand'da yaptırdığı caminin inşasında faydalandığı belirtilmiştir. Timur'un darbesinin Hindistan'daki Türk-İslâm yayılışını olumsuz etkilediği muhakkaktır. Bununla birlikte bu yayılış son bulmayacak, Timur'un soyundan gelen Babür Şah'ın kurduğu güçlü devlet aracılığıyla devam edecektir. Böylece Timur hanedanının varisleri, atalarının Hindistan'a verdiği yanlış anlaşılmaları telafi ederek tarihin en büyük medeniyetlerinden birini ortaya koyacaklardır.

KAYNAKÇA

- Afşar, İrec: **Saadetname ya Ruzname-yi Gazavat-ı Hindustan**, Tahran, Mektub-ı Miras, 2000
- Ahmed b. Hüseyin b. Ali Katib: **Tarih-i Cedid-i Yezd**, Ed. İrec Afşar, Tahran, 1966
- Aka, İsmail: **Timur ve Devleti**, Ankara, TTK. Yayınları, 2014
- Akgür, A. Necati: “Celâlî Takvimi”, **DİA.**, C.7, İstanbul, 1993, s.257-258
- Alaeddin Ata Melik Cüveynî: **Tarih-i Cihan Güşa**, Çev. Prof. Dr. Mürsel Öztürk, Ankara, TTK. Yayınları, 2013
- Alan, Hayrunnisa: **Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular 1360-1506**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2015
- Apak, İlhan: “Musa Aleyhisselam”, **Peygamberler Tarihi Ansiklopedisi**, İstanbul, Türkiye Gazetesi Yayınları, 1990, s.113-222
- Arnold, T.W.: “Hindistan”, **MEB. İslâm Ansiklopedisi**, C.5, İstanbul, 1964, s.517-535
- Aştiyani, Abbas İkbâl: “Silsile-i Al-i Muzaffer”, **Tarih-i Kamil-i İnan**, Tahran, Dünya-yı İlm, 2013, s.895

- Atalay, Mehmet: **İran Edebiyatı Tarihi: Başlangıçtan Gaznelilere Kadar**, İstanbul, Demavend Yayınları, 2004
- Bayur, Y. Hikmet: **Hindistan Tarihi**, Ankara, TTK. Yayınları, 1946
- Bıyıktay, Halis: **Timurlular Zamanında Hindistan Türk İmparatorluğu**, Ankara, TTK.Yayınları, 1991
- Çelebi, İlyas: “Mu’tezile”, **DİA**, C.31, İstanbul, 2006, s.391-400
- Demirci, Mehmet: “Hakikat-ı Muhammediyye”, **DİA.**, C.15, İstanbul, 1997, s.179-180
- Doğan, Mehmet: **Türkistan-Türkiye Gergefinde İran**, İstanbul, İz Yayıncılık, 1996
- Durmuş, İlhami: **İskitler**, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 2008
- Erinç, Sırrı: “Hindistan”, **DİA.**, C.18, İstanbul, 1998, s.69-108
- Farooqi, N.R.: “Delhi Sultanlığı”, **DİA.**, C.9, İstanbul, 1994, s.130-132
- Gömeç, Sadettin: **Hindistan’da Türk Hükümdarları**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990
- Grousset, Rene: **Bozkır İmparatorluğu**, Çev. M. Reşat Uzmen, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2010

- Hoyi, Ali Sadrayi: **İslâm Şurası Meclisi Kütüphanesi El Yazması Nüshalar Fihristi**, Kum, 1997
- Kafalı, Mustafa: “Timur’un Şahsiyeti”, **Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu**, İstanbul, Doğu Kütüphanesi, 2007, s.7-12
- Konukçu, Enver: **Kuşan ve Ak Hunlar Tarihi**, Ankara, Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1973
- Kortel, S. Haluk: “Tuğluklular”, **DİA.**, C.41, İstanbul, 2012, s.332-336
- Köprülü, Orhan F.: “Firuz Şah Tuğluk”, **DİA.**, C.13, İstanbul, 1996, s.141-142
- Kurtuluş, Rıza: “Lûr-ı Küçek”, **DİA.**, C.27, Ankara, 2003, s.226-227
- Maqbul, S. Ahmed: “Hindistan”, **DİA.**, C.18, İstanbul, 1998, s.69-108
- Merçil, Erdoğan: **Gazneliler Devleti Tarihi**, Ankara, TTK. Yayınları, 1989
- “Gazneliler”, **DİA.**, C.13, İstanbul, 1996, s.480-484
- “Utbi, Muhammed b. Abdülcebbar” **DİA.**, C.42, İstanbul, 2013, s.236-237

- Muhammed b. Hasan Caferi: **Tarih-i Yezd**, Ed.İrec Afşar, Tahran, 1959
- Ocak, Ahmet Yaşar: “Barak Han”, **DİA.**, C.5, İstanbul, 1992, s.63-64
- Onay, Ahmet Talat: **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, İstanbul, MEB. Yayınları, 2004
- Özcan, Azmi: “Hindistan”, **DİA.**, C.18, İstanbul, 1998, s.69-108
- Özcan, Nuri: “Mehter”, **DİA**, C.28, Ankara, 2003, s.545-549
- Pirniya, Hasan: “Tashir-i Pencap u Sind”, **Tarih-i Kamil-i İran**, Tahran, Dünya-yı İlm, 2013, s.102-103
- Siddiqui, Iqdidar Husain: “Kert”, **DİA.**, C.25, Ankara, 2002, s.297
- Şeşen, Ramazan: **İslâm Coğrafyacılarına Türkler ve Türk Ülkeleri**, Ankara, TTK. Yayınları, 2001
- Taki, Muhammed: **Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi Ali Asgar Hikmet Ahdayi Kitaplığı Fihristi**, Tahran, 1962
- Tekin, Oğuz: **Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010

- Ürekli, Muzaffer: “Celâyirliler”, **DİA.**, C.7, İstanbul, 1993, s.264-265
- Üzüm, İlyas: “Mücessime”, **DİA.**, C.31, İstanbul, 2006, s.449-450
- Weeks, Richard: “Hazaralar”, **Müslüman Halklar Ansiklopedisi**, c.1, İstanbul, İnsan Yayınları, 1990, s.405-409
- Yavuz, Yusuf Şevki: “Müşebbihe”, **DİA.**, C.32, İstanbul, 2006, s.157-158
- Yazıcı, Tahsin: “Efrâsiyab”, **DİA.**, C.10, İstanbul, 1994, s.478-479
- Yuvalı, Abdülkadir : “Çağatay Hanlığı”, **DİA.**, c.8, İstanbul, 1993, s.177-178
- Zavotçu, Gencay: **Divan Edebiyatı Kişiler ve Kişilikler Sözlüğü**, Ankara, Aydın Kitabevi, 2006

EK*

Timur'un Hindistan Seferi Kronolojisi

Ramazan 800 (Mayıs-Haziran 1398)	Kotvar'a Giriş
3 Zilhicce 800 (25 Ağustos 1398)	Elçilerin Gelişi
16 Zilhicce 800 (7 Eylül 1398)	İryab Kalesi Kuşatması
18 Zilhicce 800 (9 Eylül 1398)	İryab'dan Nogaz Kalesi'ne Hareket
19 Zilhicce 800 (10 Eylül 1398)	Nogaz Kalesi'ne Varış
1 Muharrem 801 (21 Eylül 1398)	Parniyan Kabilesi Köyü'ne Varış
8 Muharrem 801 (28 Eylül 1398)	Sind Nehri'ne Varış
12 Muharrem 801 (2 Ekim 1398)	Hüsrev Çölü'ne Varış
24 Muharrem 801 Pazar (14 Ekim 1398)	Cenâve Nehri'nin Ağzına Varış
27 Muharrem 801 Çarşamba (17 Ekim 1398)	Nehrin Üstüne Köprü Kurulması
29 Muharrem 801 Cuma (19 Ekim 1398)	Nehirden Geçiş
1 Safer 801 (21 Ekim 1398)	Telmine Kalesi Çevresine Varış
7 Safer 801 Cumartesi (27 Ekim 1398)	Telmine'den Hareket
9 Safer 801 Pazartesi (29 Ekim 1398)	Şahnavaz'a Varış
12 Safer 801 Perşembe (1 Kasım 1398)	Şahnavaz'dan Hareket ve Beyah
Nehri'ne Varış	
13 Safer 801 Cuma (2 Kasım 1398)	Pir Muhammed Bahadır'ın
Mülta'n'dan Gelişi	
15 Safer 801 Pazar (4 Kasım 1398)	Cencan'a Varış
17 Safer 801 Salı (6 Kasım 1398)	Pir Muhammed Bahadır'ın Toyu
20 Safer 801 Cuma (9 Kasım 1398)	Sehval'den Hareket ve Asvan'a
Varış	
23 Safer 801 Pazartesi (12 Kasım 1398)	Batnir Tarafına Hareket ve
Ecuden'den Geçiş	
24 Safer 801 Salı (13 Kasım 1398)	Haliskeri Kalesi'ne Varış

* İrec Afşar, **Saadetname ya Ruzname-yi Gazavat-ı Hindustan**, Mektub-ı Miras, Tahran 2000, s. 199-203'den alınmıştır.

25 Safer 801 Çarşamba (14 Kasım 1398)	Batnir Kalesi'ne Varış
27 Safer 801 Cuma (16 Kasım 1398)	Dülceyn'in Teslim Oluşu
29 Safer 801 Pazar (18 Kasım 1398)	Kardeşinin Teslim Oluşu
1 Rebiülevvel 801 Pazartesi (19 Kasım 1398)	Eman Vergisinin Tayini
3 Rebiülevvel 801 Çarşamba (21 Kasım 1398)	Dibalpur'dan Hareket
4 Rebiülevvel 801 Perşembe (22 Kasım 1398)	Firuze Kalesi'ne Varış
7 Rebiülevvel 801 Pazar (25 Kasım 1398)	Fethabad'dan Hareket
8 Rebiülevvel 801 Pazartesi (26 Kasım 1398)	Ehrûnî Kalesi'nden Hareket
9 Rebiülevvel 801 Salı (27 Kasım 1398)	Tevhîne'den Hareket
10 Rebiülevvel 801 Çarşamba (28 Kasım 1398)	Sâmâne'ye Varış
11 Rebiülevvel 801 Perşembe (29 Kasım 1398)	Kehker Nehri'ne Varış
15 Rebiülevvel 801 Pazartesi (3 Aralık 1398)	Koyle Köprüsü'ne Varış
16 Rebiülevvel 801 Salı (4 Aralık 1398)	Koyle Köprüsü'nden Geçiş
18 Rebiülevvel 801 Perşembe (6 Aralık 1398)	Bekran Köprüsü'ne Varış
19 Rebiülevvel 801 Cuma (7 Aralık 1398)	Kitel'e Varış
22 Rebiülevvel 801 Pazartesi (10 Aralık 1398)	Esnedî Kalesi'ne Varış
23 Rebiülevvel 801 Salı (11 Aralık 1398)	Tugluk Pur'a Varış
24 Rebiülevvel 801 Çarşamba (12 Aralık 1398)	Panipat'a Varış
25 Rebiülevvel 801 Perşembe (13 Aralık 1398)	Panipat Nehri'nin Kenarına Varış
26 Rebiülevvel 801 Cuma (14 Aralık 1398)	Ordu Kanatlarının Birleşmesi
27 Rebiülevvel 801 Cumartesi (15 Aralık 1398)	Bölgenin Yağmalanması
29 Rebiülevvel 801 Pazartesi (17 Aralık 1398)	Cun Nehri'nden Geçiş
30 Rebiülevvel 801 Salı (18 Aralık 1398)	Lunî Katliamı
1 Rebiülahir 801 Çarşamba (19 Aralık 1398)	Cihannüma'nın Karşısına Varış
2 Rebiülahir 801 Perşembe (20 Aralık 1398)	Aynı Yerde Duraklama
3 Rebiülahir 801 Cuma (21 Aralık 1398)	Lunî Kalesi'nin Doğusuna
Hareket	
5 Rebiülahir 801 Pazar (23 Aralık 1398)	Cun Nehri Kıyısından Hareket
7 Rebiülahir 801 Salı (25 Aralık 1398)	Ordunun Düzen Alması
7 Rebiülahir 801 Salı (25 Aralık 1398)	Sultan Mahmud ve Diğerlerinin
Kaçışı	
8 Rebiülahir 801 Çarşamba (26 Aralık 1398)	Dehli Bayram Yerinde Duraklama

10 Rebiülahir 801 Cuma (28 Aralık 1398)	Nasırüddin Ömer'in Görevi
16 Rebiülahir 801 Perşembe (2 Ocak 1399)	Ordunun Dehli'nin Kapısında
Toplanması	
17 Rebiülahir 801 Cuma (3 Ocak 1399)	Dehli'nin Yağmalanması
18 Rebiülahir 801 Cumartesi (4 Ocak 1399)	Yağmanın Tekrarlanması
19 Rebiülahir 801 Pazar (5 Ocak 1399)	Eski Dehli'ye Gidiş
22 Rebiülahir 801 Çarşamba (8 Ocak 1399)	Dua Edilmesi
22 Rebiülahir 801 Çarşamba (8 Ocak 1399)	Firuzabad Tarafına Hareket
23 Rebiülahir 801 Perşembe (9 Ocak 1399)	Mevdule'ye Varış
24 Rebiülahir 801 Cuma (10 Ocak 1399)	Kete'ye Varış
25 Rebiülahir 801 Cumartesi (11 Ocak 1399)	Put Bağı'na Varış
26 Rebiülahir 801 Pazar (12 Ocak 1399)	Esar'a Varış
26 Rebiülahir 801 Pazar (12 Ocak 1399)	Miret Kalesi'ne Adam
Gönderilmesi	
28 Rebiülahir 801 Salı (14 Ocak 1399)	Miret Kalesi'nden Haber
Gelmesi	
29 Rebiülahir 801 Çarşamba (15 Ocak 1399)	Miret Kalesi'nin Gözükmesi
30 Rebiülahir 801 Perşembe (16 Ocak 1399)	Miret Kalesi'nin Fethi
1 Cemaziyelevvel 801 Cuma (17 Ocak 1399)	Ganj Nehri Tarafına Hareket
2 Cemaziyelevvel 801 Cumartesi (18 Ocak 1399)	Tugluk Pur Tarafına Hareket
3 Cemaziyelevvel 801 Pazar (19 Ocak 1399)	Ganj Nehri'nden Geçiş
4 Cemaziyelevvel 801 Pazartesi (20 Ocak 1399)	Kople Vadisi'ne Varış
5 Cemaziyelevvel 801 Salı (21 Ocak 1399)	Ganj Nehri'nin Kaynağına Varış
6 Cemaziyelevvel 801 Çarşamba (22 Ocak 1399)	Altı Kurve Yol Alınması
9 Cemaziyelevvel 801 Cumartesi (25 Ocak 1399)	Sevalik Dağı Kalesi'ne Saldırı
10 Cemaziyelevvel 801 Pazar (26 Ocak 1399)	Pir Muhammed Bahadır'ın
Gelişi	
11 Cemaziyelevvel 801 Pazartesi (27 Ocak 1399)	Pehre'den Hareket
12 Cemaziyelevvel 801 Salı (28 Ocak 1399)	Kendir Tarafına Hareket
13 Cemaziyelevvel 801 Çarşamba (29 Ocak 1399)	Sevalik Dağı'nın Öbür Tarafına
Varış	
17 Cemaziyelevvel 801 Pazar (3 Şubat 1399)	Ormanda Geçit Açılması

19 Cemaziyevvel 801 Salı (5 Şubat 1399)	İki Dağın Arasına Varılması
16 Cemaziyelahir 801 Pazar (3 Mart 1399)	Sevalik'e Dönüş
16 Cemaziyelahir 801 Pazar (3 Mart 1399)	Cemu Bölgesindeki Bayle'ye
Varış	
17 Cemaziyelahir 801 Pazartesi (4 Mart 1399)	Cemu'ya Saldırı
18 Cemaziyelahir 801 Salı (5 Mart 1399)	Elçilerin Keşmir'e Yola
Çıkması	
19 Cemaziyelahir 801 Çarşamba (6 Mart 1399)	Cemu Mezralarına Varış
20 Cemaziyelahir 801 Perşembe (7 Mart 1399)	Cemu Kasabası Tarafına
Hareket	
21 Cemaziyelahir 801 Cuma (8 Mart 1399)	Cemu Nehri'nden Geçiş
23 Cemaziyelahir 801 Pazar (10 Mart 1399)	Cenave Nehri Mezrasında
Duraklama	
24 Cemaziyelahir 801 Pazartesi(11 Mart 1399)	Cenave Nehri'nden Geçiş
25 Cemaziyelahir 801 Salı (12 Mart 1399)	Cenave Nehri'ni Geçişte
Sıkıntı	
26 Cemaziyelahir 801 Çarşamba (13 Mart 1399)	Tebriz Elçisinin Gelişi
26 Cemaziyelahir 801 Çarşamba (13 Mart 1399)	Dendene Nehri'nden Geçiş
27 Cemaziyelahir 801 Perşembe (14 Mart 1399)	Altı Kurve Yol Alınması
28 Cemaziyelahir 801 Cuma (15 Mart 1399)	Keşmir Sınırına Varış
29 Cemaziyelahir 801 Cumartesi (16 Mart 1399)	Cihan'dan Hareket
30 Cemaziyelahir 801 Pazar (17 Mart 1399)	Dendene Nehri Kıyısından
Hareket	
1 Recep 801 Pazartesi (18 Mart 1399)	Sanbet'ten Hareket
2 Recep 801 Salı (19 Mart 1399)	Sind Nehri Kıyısına Varış
3 Recep 801 Çarşamba (20 Mart 1399)	Benu'ya Varış
4 Recep 801 Perşembe (21 Mart 1399)	Nogaz Kalesi Tarafına
Hareket	
5 Recep 801 Cuma (22 Mart 1399)	Nogaz Kalesi'ne Varış
6 Recep 801 Cumartesi (23 Mart 1399)	Nogaz Kalesi'nin Onarımı
9 Recep 801 Salı (26 Mart 1399)	Karbaş Tarafına Hareket
11 Recep 801 Perşembe (28 Mart 1399)	Kabil'e Varış

12 Recep 801 Cuma (29 Mart 1399)	Bend'e Varış
13 Recep 801 Cumartesi (30 Mart 1399) Hastalığı	Hârmîs'ten Geçiş ve Hakan'ın
15 Recep 801 Pazartesi (1 Nisan 1399) Gelişi	Semer kand'dan Bir Grubun
17 Recep 801 Çarşamba (3 Nisan 1399)	Serab'dan Baklan'a Hareket
18 Recep 801 Perşembe (4 Nisan 1399)	Karabulak Tarafına Hareket
19 Recep 801 Cuma (5 Nisan 1399)	Semengân'a Varış
20 Recep 801 Cumartesi (6 Nisan 1399) Hareket	Halim'e Varış ve Tirmiz'e
23 Recep 801 Salı (9 Nisan 1399)	Tirmiz'de Toy Yapılması
24 Recep 801 Çarşamba (10 Nisan 1399)	Germâbe'ye Varış
25 Recep 801 Perşembe (11 Nisan 1399)	İncike'ye Varış
26 Recep 801 Cuma (12 Nisan 1399)	Yekrenk'e Varış
27 Recep 801 Cumartesi (13 Nisan 1399)	Kuzu Mundak'a Varış
28 Recep 801 Pazar (14 Nisan 1399)	Dusercin'e Varış
1 Şaban 801 Salı (16 Nisan 1399) Edilmesi	Keş'e Varıp 15 Gün İkamet
15 Şaban 801 Salı (30 Nisan 1399)	Rudek Nehri Kıyısına Varış
16 Şaban 801 Çarşamba (1 Mayıs 1399)	Çınar Rabat'a Varış
17 Şaban 801 Perşembe (2 Mayıs 1399)	Kutlug Yûret'e Varış
18 Şaban 801 Cuma (3 Mayıs 1399)	Karaçe Tahtı'na Varış
19 Şaban 801 Cumartesi (4 Mayıs 1399)	Cihannüma Bağı'na Varış
20 Şaban 801 Pazar (5 Mayıs 1399)	Devletabad Bağı'na Varış
21 Şaban 801 Pazartesi (6 Mayıs 1399)	Dilguşâ Köşkü'ne Varış
22 Şaban 801 Salı (7 Mayıs 1399)	Semer kand'a Varış
4 Ramazan 801 Mescidi'nin İnşasına Başlanması	Semer kand'daki Cuma